Jaarverslag 2021

KB nationale bibliotheek

Statutaire naam, vestigingsplaats en rechtsvorm

Bevoegd gezag nummer	20309
Statutaire naam	Koninklijke Bibliotheek
Juridische vorm	Publiekrechtelijk zelfstandig bestuursorgaan met rechtspersoonlijkheid
KVK-nummer	27377634
Sector	Onderwijsgerelateerd

Statutair adres

Straatnaam	Prins Willem-Alexanderhof
Huisnummer	5
Postcode	2595 BE
Vestigingsplaats	Den Haag

Correspondentieadres

Postbusnummer	90407
Postcode	2509 LK
Plaats	Den Haag

Website www.kb.nl

Contactpersoon

Bestuurssecretaris	Anouk Janssen
Per	anouk.janssen@kb.nl +31 (0)6 30 64 24 71

Leeswijzer

Met dit jaarverslag legt de Koninklijke Bibliotheek (KB) verantwoording af over het in 2021 gevoerde beleid en de in dat jaar behaalde resultaten. Het jaarverslag is bedoeld voor de Nederlandse overheid, in het bijzonder het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Daarnaast wil de KB haar collega-instellingen en het publiek informeren over haar activiteiten als de nationale bibliotheek. De beleidsverantwoording is opgebouwd rond de vier hoofdlijnen uit het huidige beleidsplan *Werken met woorden:* het geschreven woord aan het werk zetten (hoofdstuk 2), zorgen voor het geschreven woord (hoofdstuk 3), de infrastructuur voor het geschreven woord organiseren (hoofdstuk 4) en onze organisatie en netwerken ontwikkelen (hoofdstuk 5). In de hoofdstukken daarna volgt een beschouwing op de personele en financiële stand van zaken. Hoofdstuk 8 bevat de continuïteitsparagraaf, en de jaarrekening is als hoofdstuk 9 opgenomen.

Het jaarverslag is digitaal beschikbaar via de KB-website.

Inhoudsopgave

Woord vooraf 04

1. Organisatie 06
- 1.1 Bestuur en Organisatie 07
- 1.2 Wettelijke taken 07
- 1.3 Missie en visie 08
- 1.4 Strategische prioriteiten 09

2. Het geschreven woord aan het werk zetten 10
- 2.1 Lezen 11
- 2.2 Digitale geletterdheid 13
- 2.3 Onderzoek 14
- 2.4 Vieren 18

3. Zorgen voor het geschreven woord 20
- 3.1 Digitaal Magazijn 21
- 3.2 Metadata 22
- 3.3 Fysiek magazijn 22

4. De infrastructuur voor het geschreven woord organiseren 24
- 4.1 We laten onze infrastructuur geregisseerd groeien 25
- 4.2 Digitale publieke ruimte 25
- 4.3 Gezamenlijke Infrastructuur 25
- 4.4 Digitale bedrijfszekerheid 26

5. Onszelf en onze netwerken ontwikkelen 28
- 5.1 Netwerk van openbare bibliotheken 29
- 5.2 Data-geïnformeerd werken 29
- 5.3 Internationaal 30
- 5.4 Duurzaamheid 30
- 5.5 Communicatie 30
- 5.6 (Her)huisvesting 30
- 5.7 Digitale toegankelijkheid 31
- 5.8 Privacy 31
- 5.9 Kwaliteitszorg en klachtenafhandeling 31

6. Personeel 32
- 6.1 Samenstelling personeel 33
- 6.2 Leren en ontwikkelen 34
- 6.3 Inzetbaarheid en ziekteverzuim 34

7. Financiën 36
- 7.1 Analyse saldo van baten en lasten 37
- 7.2 Kengetallen 38
- 7.3 Begroting 2022 40

8. Continuïteitsparagraaf 41
- 8.1 Inleiding 42

A. Gegevensset 42
- A.1 Ontwikkeling personeel in fte (formatie) 42
- A.2 Staat/raming van baten en lasten 42
- A.3 Balans 44
- B.1 Overige rapportages: Interne risicobeheersing 45
- B.2 Belangrijkste risico's en onzekerheden 45

9. Jaarrekening 47

10. Overige gegevens 78
- 10.1 Controleverklaring 79

11. Bijlagen 88
- Bijlage A: Prestatie-indicatoren KB/OCW 89
- Bijlage B: Bijzondere aanwinsten 94

Colofon

Uitgever
KB, 2022

Redactie
Anouk Janssen, Martine Koenders, Evert Onderdelinden, Montse Peregrina Sanchez, Juliette Rieff-den Boer

Beeld
Denkschets.nl (afb. 1), Gidsvoornederland.nl (afb. 2) Shutterstock (afb. 3), Beeldstudio KB (bijlage B, tenzij anders vermeld)

Meer informatie
anouk.janssen@kb.nl

© KB, Den Haag.

Woord vooraf

Met dit jaarverslag sluiten we het derde jaar af van de huidige beleidsperiode (2019-2022) van *Werken met woorden*. Ook dit jaar hebben we verder gewerkt aan de volgende strategische prioriteiten: het geschreven woord aan het werk zetten, zorgen voor het geschreven woord, de infrastructuur voor het geschreven woord organiseren en onze organisatie en onze netwerken ontwikkelen. Het bestuursverslag is dan ook opgebouwd langs die vier lijnen.

Net als 2020 was 2021 geen normaal jaar. Bij tijd en wijle was het zoeken naar het 'nieuwe normaal'. Hoewel we steeds meer gewend raakten aan werken vanuit huis en aan hybride vormen van werken, bleek de dynamiek van een pandemie met telkens wisselende maatregelen voor velen niet makkelijk. De KB heeft daarom als werkgever ook in 2021 gewerkt vanuit een aantal, inmiddels beproefde, principes, waarvan 'zorg gaat voor werk' en 'vertrouwen gaat boven controle' de belangrijkste bleken in perioden waarin een groot beroep op ieders flexibiliteit en veerkracht werd gedaan. Vooruitlopend op de navolgende, meer gedetailleerde bespreking durven we te zeggen dat we, ondanks alles, ook dit tweede coronajaar trots mogen zijn op de geboekte resultaten.

Sinds de grote veranderingen van 2015, toen de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) van kracht werd en de KB haar blik op de samenleving heeft gericht, hebben we veranderkracht ingezet om opgavegerichter te gaan werken. We hebben daarbij consequent maatschappelijke waarde, de noodzaak én kansen van digitalisering en de kracht van netwerksamenwerkingen voor ogen gehouden. Nu beginnen we op allerlei plekken de vruchten te plukken, hoewel we tegelijkertijd zien dat de gevolgen die deze opgavegerichte werkwijze meebrengt nog lang niet allemaal zijn vertaald naar nieuwe, passende manieren van organiseren, (be)sturen en verantwoorden. Daar blijft nog veel te doen. Dergelijke transities hebben een lange adem nodig. Maar de aantallen liegen er niet om: in de loop van 2021 bezochten zes miljoen mensen - dat wil zeggen 42% van alle volwassen Nederlanders - een van onze digitale diensten, waaronder de online Bibliotheek, de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL) en Delpher. In 2021 digitaliseerden we vijf miljoen pagina's uit boeken, kranten en tijdschriften, groeide het digitaal archief voor toekomstig onderzoek tot bijna twee petabyte en werkten we met honderden instellingen samen om steeds meer te betekenen voor steeds meer Nederlanders.

De KB draagt als nationale bibliotheek bij aan een slimmer, vaardiger en creatiever Nederland vanuit een uitstekende positionering in het wetenschaps-, erfgoed- en openbare bibliotheekdomein. De KB is in staat om, met anderen, verbindingen te leggen tussen deze domeinen en de samenleving. Bovendien is er steeds vaker niet alleen sprake van kruisbestuiving, maar ook van wederzijdse versterking, bijvoorbeeld op het gebied van *Citizen Science* (wetenschapsdomein) en een Leven lang Leren (openbare bibliotheekdomein). Met onze partners werken we aan gemeenschappelijke innovatie op het gebied van *Artificial Intelligence* voor de cultuur- en mediasector en onderzoeken we in het Cultural AI Lab hoe vooroordelen een rol spelen in culturele uitingen en kunstmatige intelligentie. Juist de verbindingen in en tussen de domeinen waarin wij actief zijn, bieden talrijke nieuwe kansen in de samenleving.

Onderzoekers, professionele en niet-professionele, wisten ook dit jaar hun weg naar de fysieke en de digitale collecties van de KB goed te vinden. De KB is het afgelopen jaar zoveel mogelijk, maar veelal beperkter, open gebleven voor bezoek aan de leeszalen en gebruik van de fysieke collecties en heeft haar rol in de wetenschappelijke informatievoorziening voortgezet, fysiek én digitaal. Een groeiende groep geïnteresseerden kon, dankzij de inspanningen van velen, gebruik maken van vrij toegankelijke *born digital* wetenschappelijke publicaties (*open access*) en de KB ondersteunde hen daarbij. De focus van de onderzoekers richtte zich tegelijkertijd in toenemende mate op onze gedigitaliseerde collecties. Via onze eigen populaire diensten DBNL en Delpher waar inmiddels de gedigitaliseerde collecties van meer dan honderd erfgoedinstellingen beschikbaar zijn, maar ook via het Geheugen van Nederland of Wikipedia werden onze collecties steeds meer gevonden en (her)gebruikt.

Ondertussen bouwden we dit jaar ook verder mee aan de infrastructuur voor de geesteswetenschappen, die is gebaseerd op een dataset van inmiddels meer dan 130 miljoen gedigitaliseerde pagina's uit boeken, kranten en tijdschriften, ten behoeve van een nieuw type onderzoek en onderzoekers, met nieuwe vragen en andere onderzoeksmethoden.

Veel van wat wij doen, en ook het afgelopen jaar hebben gedaan, komt in samenwerking tot stand, nationaal en internationaal. Een laatste voorbeeld: dankzij het bij de KB ondergebrachte programma Metamorfoze konden 1,9 miljoen archiefstukken over ons slavernijverleden gedigitaliseerd worden en door het Nationaal Archief ontsloten en online toegankelijk worden gemaakt voor onderzoekers in de hele wereld.

Tot slot voerden we ook zelf onderzoek uit, veelal binnen allerlei (inter)nationale netwerken. Nieuw in 2021 was dat we naast *researchers-in-residence* ook *artists-in-residence* hadden en dat we niet alleen vanuit het KB Lab, maar ook vanuit het nieuwe KB Atelier meedraaiden in (inter)nationale onderzoeken en experimenten.

In het openbare bibliotheekdomein heeft de KB haar rol en plek gevonden, niet alleen als regisseur van het samenspel tussen de bibliotheekpartijen en aanjager van de gezamenlijke inspanningen rond grote maatschappelijke opgaven, maar ook als aanbieder van de succesvolle online Bibliotheek. Het is indicatief voor de veranderende maatschappelijke positie van bibliotheken dat zij in de eerste corona-persconferentie van 2020 níet, en in de laatste van 2021 wél aangemerkt werden als een essentiële maatschappelijke voorziening. Deze resultaten zijn mede het gevolg van de versterkte samenwerking in het openbare bibliotheekdomein, die in 2021 tot uitdrukking kwam in de presentatie van de Netwerkagenda. Samen met onze partners in het netwerk van openbare bibliotheken spanden we ons gezamenlijk en afzonderlijk in voor de drie maatschappelijke opgaven uit het Bibliotheekconvenant 2020-2023: een geletterde samenleving, participatie in de informatiesamenleving en een leven lang ontwikkelen. We voorzagen vele Nederlanders opnieuw in hun inmiddels gegroeide behoefte digitaal te lezen en te luisteren via de online Bibliotheek, en zorgden er ook voor dat steeds meer kinderen werden geïnspireerd om te gaan of te blijven lezen. Voor de jeugd lanceerden we de *Boek 'n Trip*-zomeractie en ook voor mensen met een leesbeperking maakten we het makkelijker om te (blijven) lezen. De IDO's verdubbelden ruimschoots binnen een jaar naar ruim 400. Zij voorzagen dankzij onze partners in een duidelijk groeiende behoefte, vooral vanwege de hulp bij corona-gerelateerde onderwerpen, zoals de CoronaCheck-app.

Hoezeer we ook in het hier en nu de samenleving opzoeken met onze diensten, projecten, programma's en programmering, de veilige langetermijnopslag van en duurzame toegang tot onze fysieke en digitale collecties heeft onverminderd onze aandacht. Aan de plannen voor onze herhuisvesting werd gestaag verder gewerkt en halverwege dit jaar konden we starten met de concrete voorbereidingen voor het nieuw te bouwen boekenmagazijn. Ook bouwden we verder aan het digitale fundament onder ons Nieuw Digitaal Magazijn. De technische inrichting van ons nieuwe datacentrum kon worden voltooid, een belangrijke basis voor de migratie van alle digitale collecties en daarmee de digitale duurzaamheid ervan.

De KB investeert veel in de noodzakelijke digitale transitie van haar nationale bibliotheektaken. Daarmee verhoudt ze zich tot de ontwikkelingen in de maatschappij, zowel bij het op nieuwe manieren uitvoeren van bestaande taken als bij het opnemen van nieuwe taken. Het bereik van onze diensten groeit gestaag, maar ook de vernieuwing van deze diensten, de digitale veiligheid en duurzame digitale toegang vragen in toenemende mate aandacht en menskracht. Daarnaast laten de afgelopen twee coronajaren hun sporen na. Ontwikkelgericht samenwerken en onderweg in gezamenlijkheid op koers blijven is in coronatijd voor niemand makkelijk. Tot slot is de toekomstige herhuisvesting van de KB een enorme uitdaging waarvoor de organisatie zich sinds een aantal jaar geplaatst weet. Het zijn bij elkaar grote en spannende uitdagingen, die veel vergen van onze mensen en middelen. Ook dit jaar hebben we onze resultaten geboekt binnen de begroting. De inzet en prestaties van alle KB'ers, in samenwerking met de vele partners in de netwerken waarin wij actief zijn, zijn om tal van redenen een bijzonder groot compliment waard.

Met plezier en trots bieden we nu dit verslag over 2021 aan, dat laat zien dat de KB een bron van inspiratie en ontwikkeling is voor velen. We danken iedereen voor zijn of haar bijdrage daaraan.

mr. T.H.J. (Tjibbe) Joustra
Voorzitter Algemeen Bestuurscollege

dr. E.J.B. (Lily) Knibbeler
Algemeen directeur

1.
Organisatie

1.1 Bestuur en organisatie

De KB kent een geschiedenis van ruim 200 jaar; zij is in 1798 opgericht als nationale bibliotheek. Sinds 1993 is de KB een zelfstandig bestuursorgaan (ZBO), gefinancierd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Met ingang van 1 januari 2015 zijn de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) en de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen voor de KB van kracht geworden, naast de al relevante Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW).

De bevoegdheid tot regeling en bestuur van de KB berust bij het Algemeen Bestuurscollege (ABC). De taken en bevoegdheden van het ABC zijn vastgelegd in de WHW en gespecificeerd in het Bestuursreglement van de Koninklijke Bibliotheek. Het ABC vergaderde in 2021 vijf keer. Zijn auditcommissie (AC) vergaderde drie keer. In beide gremia spelen niet alleen reguliere zaken zoals begroting, jaarverslag en -rekening een grote rol, maar ook bijvoorbeeld de herhuisvesting. Daarnaast staat men regelmatig stil bij het organisatiebeleid, subsidieprogramma's en ontwikkelingen in de diverse netwerken waarin de KB actief is.

Binnen het kader van het door het ABC vastgestelde beleid berust de dagelijkse leiding van de KB bij de algemeen directeur, die verantwoording verschuldigd is aan het ABC. De algemeen directeur vormt samen met de sectorhoofden het directieteam van de KB. De sectoren zijn ingedeeld naar werkprocessen, waarbij zoveel mogelijk gelijksoortige taken (met eenzelfde oriëntatie) op dezelfde plaats zijn ondergebracht. Het hoofd van de sector Innovatie & ICT is tevens plaatsvervangend algemeen directeur (en Chief Information Officer). De taken en bevoegdheden van de leden van het directieteam zijn vastgelegd in het Directiestatuut, vastgesteld op 3 december 2019 en sindsdien geldend.

Met ingang van 1 januari 2020 heeft de KB op grond van het financiële belang en de maatschappelijke functie een zogenaamde oob-status gekregen ('organisatie van openbaar belang'). Dit is van invloed op de governance- en toezichtstructuur van de KB:

- tenminste één lid van de auditcommissie is onafhankelijk van de KB (per 1-6-2021 prof. dr. E.G.J. Vosselman);
- er gelden strengere eisen ten aanzien van de kwaliteitsbeheersing en de onafhankelijkheid van de accountant die is belast met de jaarrekeningcontrole;
- de controleverklaring bij de jaarrekening is uitgebreider en gaat onder meer in op de kernpunten van de controle; en
- de uitvoering van de jaarrekeningcontrole staat onder toezicht van de AFM.

Samenstelling Algemeen Bestuurscollege in 2021
mr. T.H.J. Joustra (voorzitter, tweede termijn, tot 25 november 2025),
drs. K. Amatmoekrim (eerste termijn, tot 1 januari 2026),
prof. dr. B.A. de Graaf (eerste termijn, tot 1 november 2024),
drs. A.S. Roeters (eerste termijn, tot 1 januari 2026) (tevens lid auditcommissie),
dhr. W. van der Stelt (tweede termijn, tot 1 juli 2024) (tevens voorzitter auditcommissie).

Samenstelling directieteam in 2021
dr. E.J.B. Knibbeler (algemeen directeur),
ir. M.J. van den Berg (sectorhoofd Innovatie & ICT, plv. algemeen directeur),
drs. J.W. van Wessel (sectorhoofd Verwerking & Behoud en sectorhoofd Marketing & Diensten a.i.),
dhr. E. Boot M.Sc. (sectorhoofd Bedrijfsvoering),
dhr. J. den Heijer (sectorhoofd Bedrijfsvoering a.i.)
drs. I.E. Klink (sectorhoofd Marketing & Diensten tot 1 augustus 2021).

1.2 Wettelijke taken

De Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW, Art. 1.5) en de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob, Art. 9) beschrijven de taken en het werkterrein van de KB. Deze komen samen in het *Bestuursreglement van de Koninklijke Bibliotheek.* Dat bestuursreglement vat de taken van de KB als volgt samen (Art. 2.2): 'De Koninklijke Bibliotheek is als nationale bibliotheek werkzaam op het gebied van het bibliotheekwezen en heeft in ieder geval tot taak:

a. Informatievoorziening op het gebied van de Nederlandse geschiedenis, cultuur en samenleving, aan het hoger onderwijs, het wetenschappelijk onderzoek, het openbaar bestuur en de uitoefening van beroep of bedrijf;

b. het aansturen van het netwerk van openbare bibliotheekvoorzieningen door:
1. afstemming en coördinatie;
2. educatie, informatie en reflectie;
3. vertegenwoordiging en promotie;

c. het in stand houden van de landelijke digitale bibliotheek;
d. het verzorgen van een bibliotheekvoorziening van noodzakelijk omgezette werken voor personen met een handicap;
e. het zorg dragen voor de nationale bibliotheekverzameling van geschreven, gedrukte en digitale publicaties;
f. het bevorderen van de totstandkoming en instandhouding van nationale voorzieningen voor duurzaam behoud, beheer, ontsluiting en beschikbaarstelling van de nationale bibliotheekverzameling op haar werkterrein;
g. het verrichten van onderzoek, gericht op de voorbereiding en uitvoering van het beleid op het in de wet genoemde terrein;
h. het zorg dragen voor landelijke programma's voor conservering en digitalisering;
i. het bijdragen aan de internationale infrastructuur voor de duurzame toegankelijkheid van digitale wetenschappelijke publicaties;
j. het bevorderen van de afstemming met overige wetenschappelijke bibliotheken in en buiten Nederland;
k. het bevorderen van de samenwerking met archieven, musea en uitgeverijen op haar werkterrein;
l. het bevorderen van de internationale samenwerking op haar werkterrein.'

In *Werken met woorden* (beleidsplan 2019-2022) heeft de KB haar strategie ter concretisering van deze taken beschreven conform de wettelijke verplichting (WHW, art. 2 en 2.2a, lid 1 en Wsob, art. 19.3).

1.3 Missie en visie

Missie
De Koninklijke Bibliotheek is al eeuwenlang een bron van inspiratie en ontwikkeling. Opgericht in 1798 groeiden we uit naar een brede, veelzijdige organisatie, die de nationale bibliotheekcollectie zichtbaar, bruikbaar en houdbaar maakt voor alle Nederlanders en voor elk type gebruik, nu en in de toekomst. We dragen zorg voor het geschreven woord, met name voor de Nederlandse publicaties, en stellen iedereen in staat om te lezen, te leren en onderzoek te doen. Zo dragen we eraan bij dat Nederland elke dag slimmer, vaardiger en creatiever wordt.

Visie
We treden veranderingen en ontwikkelingen tegemoet met een actieve en optimistische houding. Onze drie leidende principes zijn:

- *Maatschappelijke waarde centraal*
  Is publiek gefinancierde organisatie staat voor ons de bijdrage die we kunnen leveren aan de maatschappij voorop. Hieraan toetsen we de voortgang en het succes van onze activiteiten.
- *Digitaal voorop*
  Om onze rol in de informatiesamenleving goed te kunnen spelen, leren we binnen de hele organisatie steeds beter om primair digitaal te denken en werken.
- *Denken in netwerken*
  Bij onze maatschappelijke rol in de informatiesamenleving hoort ook denken in netwerken. We bundelen de krachten met gebruikers en partners om samen verder te komen.

1.4 Strategische prioriteiten

2021 is het derde jaar van *Werken met woorden*, het plan dat de doelen en ambities van de KB in de periode 2019-2022 beschrijft. Dit jaarverslag toont hoe we in 2021 invulling hebben gegeven aan de volgende vier strategische prioriteiten die we in dat plan hebben gedefinieerd: het geschreven woord aan het werk zetten, zorgen voor het geschreven woord, de infrastructuur voor het geschreven woord organiseren en onze organisatie en onze netwerken ontwikkelen.

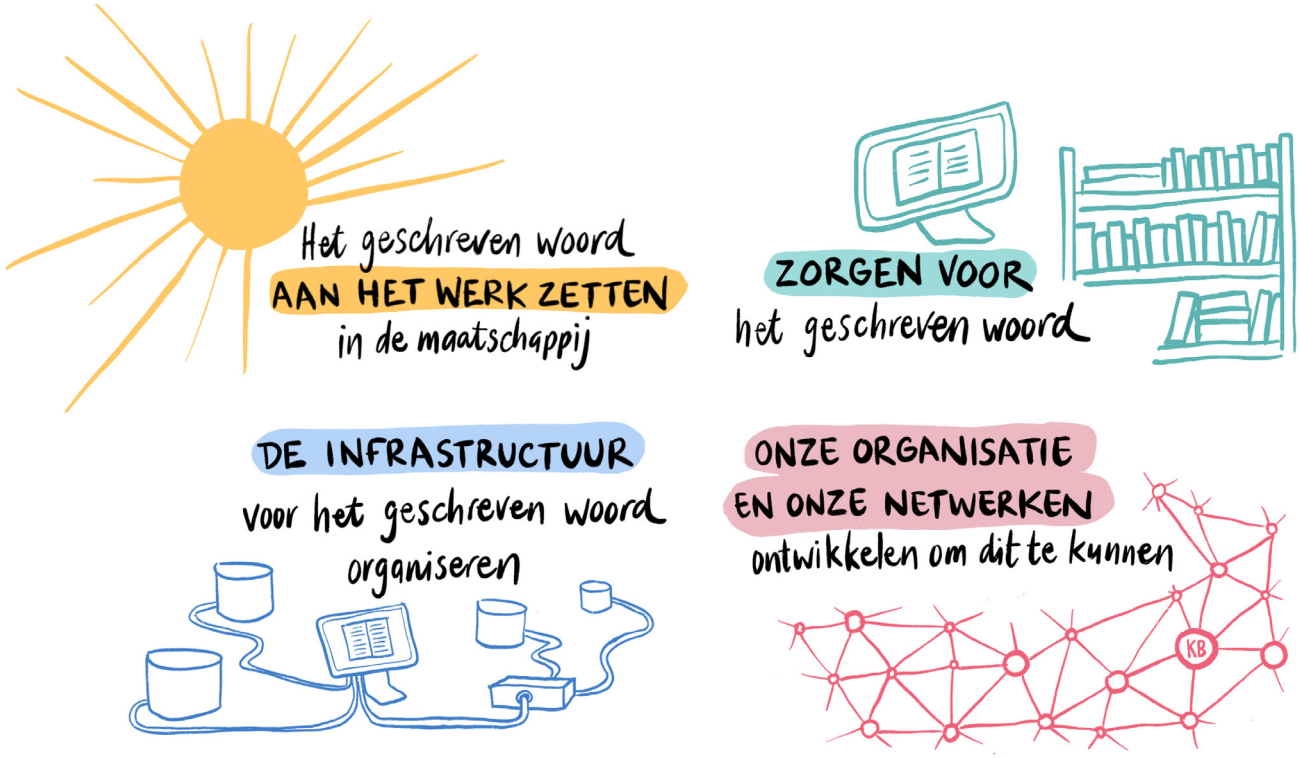

Afbeelding 1: Strategische prioriteiten

2.
Het geschreven woord aan het werk zetten

Lezen, onderzoeken en digitale geletterdheid zijn belangrijke bouwstenen voor de informatiesamenleving en de participatie van íedereen hierin. Digitalisering en nieuwe technologie zoals kunstmatige intelligentie bieden mogelijkheden voor impactvolle wetenschappelijke doorbraken en verbinden tevens wetenschap en maatschappij. Tegelijk zien we dat digitale inclusie en burgerschap onder druk staan en dit leidt tot groeiende kans-ongelijkheid. We werken er hard aan om met technologische innovaties en nieuwe netwerk-samenwerkingen tot oplossingen te komen voor deze uitdagingen en Nederland toegankelijker en inclusiever te maken. En ook in ons gebouw werken we aan een inclusieve en vernieuwende programmering. We zien dat onze netwerkaanpak en digitale strategie hierbij effectief zijn en dat het bereik dat we hiermee hebben in 2021 wederom is gegroeid.

De KB-diensten hebben in de loop van 2021 zes miljoen mensen bereikt. Dat wil zeggen dat 42% van de Nederlanders een keer de online Bibliotheek, de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL), Delpher en/of andere diensten van de KB hebben bezocht, rechtstreeks of via onze partners. Ten opzichte van de vorige meting is dit een stijging van 3 procentpunt, waarmee onze maatschappelijke waarde verder is versterkt. Ook buiten onze digitale diensten zijn we actief om onze zichtbaarheid te vergroten; zo zijn we ruim 20 miljoen keer bekeken via sociale media.

2.1 Lezen

2.1.1 Online Bibliotheek

Groei digitale uitleningen stabiliseert[1]
Het lezen via de online Bibliotheek wordt steeds meer volwassen: zowel het aanbod als het gebruik ervan nam toe. De collectie e-books groeide in 2021 van 32.500 naar 35.500 titels. De collectie luisterboeken groeide van 4.560 naar 7.800 titels. In 2021 bleef het aantal uitgeleende e-books met 5,6 miljoen ongekend hoog. 2020 was het eerste coronajaar, waarin de uitleningen van e-books en luisterboeken via de online Bibliotheek een zeer hoge vlucht namen (een groei van 45% ten opzichte van het 'normale' jaar 2019). In 2021 werden ruim twee miljoen luisterboeken uitgeleend, 21% minder dan in 2020. Deze daling is echter te verklaren: tot medio 2020 bevatte de collectie nog gratis luisterboeken, die ook te leen waren voor mensen zonder bibliotheekabonnement, onder andere tijdens de eerste lockdown.

Het aantal gebruikers van de online Bibliotheek groeide eind 2021 naar ruim 435.000. Daarvan waren er op dat moment ruim 366.000 ook actief (84%). Ruim 110.000 van hen waren jonger dan 18 jaar. Bijna 18.000 actieve gebruikers hadden een digitaal lidmaatschap; de rest was ook lid van een lokale bibliotheek.

Vernieuwd Jeugdbibliotheek.nl
We versterken de aandacht voor het lezen bij de doelgroep jeugd, om te zorgen voor nieuwe generaties van lezers. Zo hebben we in het voorjaar van 2021 Jeugdbibliotheek.nl vernieuwd. Door de grote hoeveelheid content op de site konden bezoekers hun weg naar (digitaal) lezen niet goed vinden, zo bleek uit een gebruikersonderzoek. De focus ligt daarom voortaan op het aanbod van (digitale) boeken. Hiermee willen we in de eerste plaats eraan bijdragen dat de doelgroep 0-18 jaar blijft lezen.

De website had in 2021 20% meer bezoekers dan in 2020, het jaar waarin door de coronacrisis onze diensten al veel meer gebruikt zijn dan eerder. Deze groei lijkt aan te geven dat de digitale bibliotheek een goede aanvulling is op de fysieke (school)bibliotheek voor kinderen en jongeren.

Boek 'n Trip-campagne voor jeugd en jongeren
In de maanden juli en augustus 2021 konden kinderen en jongeren tot 18 jaar op digitale boekentrip met de campagne *Boek 'n Trip*. In de online Bibliotheek-app konden zij gemakkelijk een account aanmaken en stonden er speciale zomerse boekenselecties klaar om het vinden van een (volgend) boek nóg makkelijker te maken. Met hun *Boek 'n Trip*-account konden zij tien e-books en tien luisterboeken lenen.

De belangrijkste cijfers:
- 15.674 *Boek 'n Trip*-accounts werden aangemaakt
- 9.800 reguliere jeugdaccounts werden geactiveerd in de online Bibliotheek
- 56.000 uitleningen werden gedaan met een *Boek 'n Trip*-account, waarvan 33.000 luisterboeken (58%) en 23.000 e-books (42%)

1 *De statistieken over de online Bibilotheek over 2021 zijn op moment van schrijven voorlopige cijfers. Deze statistieken worden in de loop van 2022 definitief gemaakt in het kader van de Gegevenslevering Wsob over 2021.*

Pilot met digitale tijdschriften
Heel 2021 konden bibliotheekleden digitale tijdschriften lenen en lezen in de speciale en nieuwe TijdschriftenBieb-app. Doel was te onderzoeken of het aanbieden van digitale tijdschriften voorziet in een behoefte van bibliotheekleden. De TijdschriftenBieb bevatte 16 Nederlandstalige landelijke populaire tijdschriften voor volwassenen, van *Margriet* tot *Autoweek*.

De uitkomst van het gebruikersonderzoek was positief. Bibliotheekleden die de app en het aanbod nog niet kenden, waren geïnteresseerd. Mensen die wel al in de TijdschriftenBieb lazen, waren daar heel tevreden over en lazen een of meerdere keren per week in de app. Wel zouden lezers graag meer tijdschrifttitels willen zien.

De belangrijkste cijfers:
- Ruim 50.000 keer is de app geïnstalleerd
- Ruim 800.000 keer is een tijdschrift gelezen
- Tevredenheid: 7,6
- Voor 90% van de gebruikers voegt het aanbod waarde toe aan het bibliotheekabonnement

Eind 2021 is besloten om het aanbod digitale tijdschriften in 2022 voort te zetten.

Klanttevredenheidsonderzoek online Bibliotheek
Uit een klanttevredenheidsonderzoek in september bleek dat gebruikers van de online Bibliotheek steeds tevredener zijn over het lenen van e-books en luisterboeken. Er zit een stijgende lijn in de waardering: van een 6,8 in 2017 en een 7,3 in 2019 naar een 7,7 in 2021.

Gebruikers zijn over verschillende onderwerpen bevraagd, zoals het leenproces, het inloggen, de klantenservice, het vinden van titels en de gebruiksvriendelijkheid van de app: ‘Als je er eenmaal in zit, gaat het lenen en lezen soepel en er is veel keus’. Verbeterpunten en wensen zijn om het lenen via de e-reader makkelijker te maken en het kunnen verwijderen van boeken voordat de leentermijn van drie weken is verstreken.

Extra financiering voor online Bibliotheek
Het kabinet heeft voor de online Bibliotheek en *e-lending* in 2021 een budget van € 2.250.000 beschikbaar gesteld om tegemoet te komen aan de meerkosten die de autonome groei van het gebruik van e-books met zich mee brengt.

2.1.2 Aangepast Lezen

Sinds 2015 (Wsob) heeft de KB er een taak bij: het verzorgen van een bibliotheekvoorziening van noodzakelijk omgezette werken voor personen met een leeshandicap. Dit doet zij via het programma Aangepast Lezen. Bibliotheekservice Passend Lezen (BPL) verzorgt het klantencontact, de selectie van titels voor de collectie en de toegankelijkheid van deze collectie via haar website en catalogi. Ondanks corona is de dienstverlening van BPL volledig doorgegaan. Lezers waren zeer dankbaar. Het aantal uitleningen was in 2021 ruim 1,7 miljoen. Naar aanleiding van het door de KB georganiseerde brede Jeugdoverleg is de collectie voor kinderen met een visuele beperking uitgebreid, voor alle leeftijden: van voelboekjes voor peuters tot Jumboletter-uitgaven voor slechtziende kinderen.

2.1.3 Leescoalitie

In het kader van het aangekondigde Leesoffensief heeft de voorzitter van de Leescoalitie in 2021 in kaart gebracht waar het onderwijs behoefte aan heeft. Verder zijn de werkzaamheden van de Leescoalitie tegen het licht gehouden, om in 2022 tot een taakverdeling te komen van de diverse leden. De KB is partner in de Leescoalitie.

In 2021 kreeg de grootoudercampagne *Lees voort*! een vervolg, die in 2020 van start was gegaan. De Leescoalitie is actief betrokken geweest bij het vernieuwende digitale project *Readificatio*n. Dit is een nieuwe vorm van leesbevordering waarbij populaire games en de bijbehorende fictieve werelden de basis vormen voor nieuwe verhalen.

2.1.4 Kunst van Lezen

Kunst van Lezen (het leesbevorderingsprogramma van Stichting Lezen en de KB) is onderdeel van *Tel mee met Taal*, het landelijke actieprogramma voor preventie en bestrijding van laaggeletterdheid. In 2021 hebben de coronamaatregelen gevolgen gehad voor de uitvoering van de programma’s BoekStart en de Bibliotheek op school (dBos).

BoekStart
In 2021 zijn 57.500 BoekStartkoffertjes verspreid. Met dit aantal heeft het BoekStartkoffertje ongeveer 34,2% van de 168.066 in 2020 geboren baby’s bereikt. Met name na afloop van de lockdown in mei 2021 nam het aantal

verspreide koffertjes snel toe. Toch is de achterstand nog aanzienlijk met 7.500 (-11,5%) minder verspreide koffers ten opzichte van 2019 (65.000), het laatste coronaloze kalenderjaar. In dat kalenderjaar werd 38% van het aantal geboren baby's bereikt. 84% van de 140 lokale bibliotheken voerde het programma BoekStart in de kinderopvang of een vergelijkbaar programma in het schooljaar 2020-2021 uit bij 35% van de ruim 9.000 kinderopvanglocaties in Nederland. Eind 2021 zijn 139 BoekStartcoaches vanuit 64 basisbibliotheken ingezet op 178 consultatiebureaus.

De Bibliotheek op school
Bij 3.600 (53%) van de ruim 6.800 basisscholen in Nederland voerde 90% van de lokale bibliotheken het programma de Bibliotheek op school of een vergelijkbaar programma uit in het schooljaar 2020-2021. Ongeveer 57% van de lokale bibliotheken heeft met 257 middelbare scholen een dienstverleningsovereenkomst (meestal voor de Bibliotheek op school in het vmbo) gesloten.

Leesbevorderingsnetwerken
In het kader van de geletterde samenleving uit de Netwerkagenda heeft Kunst van Lezen een aantal activiteiten ondernomen, zoals de publicatie van de brochure 'Lezen lokaal verankeren' en het organiseren van een webinar voor bibliotheekdirecties over de mogelijkheden van het Nationaal Programma Onderwijs.

Gezinsaanpak
In 2021 is de Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid met vijf pilots van start gegaan. Deze Gezinsaanpak is onderdeel van de algemene aanpak van laaggeletterdheid, waarbij de Nederlandse gemeenten eind 2024 een belangrijke rol krijgen als het gaat om het bereiken van taalarme gezinnen. Daarbij hebben lokale bibliotheken een verbindende rol. Bij deze aanpak werken Stichting Lezen, SPN, Stichting Lezen en Schrijven en de KB samen en stemmen ze af met de VNG en OCW.

2.2 Digitale geletterdheid

Een van de maatschappelijke opgaven uit het Bibliotheekconvenant is 'Participatie in de informatiesamenleving'. De Netwerkagenda geeft daar uitvoering aan(zie hoofdstuk 5). De KB heeft een regierol en een programma-coördinerende rol bij deze ambities:

- alle 17 miljoen Nederlanders de mogelijkheid bieden zich te ontwikkelen in digitaal burgerschap;
- de jeugd helpen met het leren van 21e-eeuwse vaardigheden;
- de groep van vier miljoen kwetsbare burgers helpen die moeite hebben om hun weg in de digitale samenleving te vinden.

In 2021 hebben we het programma Digitaal burgerschap al voor een groot deel ingericht. Op het gebied van digitale inclusie en Informatiepunten Digitale Overheid is veel bereikt.

2.2.1 Digitaal burgerschap – proeftuinen

Digitaal burgerschap betekent dat mensen zich actief, vaardig en weerbaar kunnen bewegen in de online informatiesamenleving, met als doel: een inclusieve democratie waarin iedereen gelijke kansen heeft. Bibliotheken kunnen hier een belangrijke rol in spelen. De programmalijn Digitaal burgerschap ondersteunt ze hierbij. Tot eind maart 2022 wordt de programmalijn ingericht, onder meer door een netwerk op te bouwen en onderzoek in gang te zetten.

Onderdeel van de programmalijn zijn de proeftuinen digitaal burgerschap. De bblthk (bibliotheek Wageningen), Bibliotheek AanZet, Huis73, dbieb en de Bibliotheken Midden-Groningen gingen in september 2021 als proeftuin aan de slag. De vijf bibliotheken richtten zich onder meer op *citizen science*, digitale wereldburgers en de 21e-eeuwse vaardigheden van jongeren.

De programmalijn Digitaal burgerschap wordt gefinancierd door Stichting Pica. Bij de inrichting werken de KB, SPN en bibliotheken samen, waarbij de KB optreedt als penvoerder en coördinator. De bedoeling is dat de bouwstenen ervan in een meerjarig programma breed geïmplementeerd worden in het bibliotheekstelsel.

2.2.2 Digitale inclusie – enorme groei aantal IDO's

De uitrol van de Informatiepunten Digitale Overheid (IDO's) had in 2020 vertraging opgelopen door de coronamaatregelen. Het beoogde aantal bibliotheken dat een Informatiepunt had moeten starten werd niet gehaald. Maar dankzij goede voorbereidingen schoten de IDO's vanaf de heropening van de bibliotheken in mei 2021 als paddenstoelen uit de grond. In korte tijd steeg het aantal van 80 naar 200. Deze mijlpaal werd gevierd tijdens de opening van het 200ste punt in de Bibliotheek Oegstgeest in het bijzijn van demissionair staatssecretaris Raymond Knops, de Nationale Ombudsman, de wethouder van Oegstgeest, de bibliotheekdirecteur en onze eigen algemeen directeur Lily Knibbeler. De groei van het aantal IDO's zette ook daarna in volle vaart door, zodat we eind december 2021 op een totaal van 433 IDO's zaten.

Afbeelding 2: Locaties Informatiepunten Digitale Overheid

Meer goed nieuws over digitale inclusie kregen we in het najaar van 2021. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties besloot dat het programma structurele financiering krijgt, mét een flinke verhoging va het budget, waardoor de financiering van de IDO s in de bibliotheken met ingang van 2022 vertienvoudigd wordt.

Veel van de 21.000 vragen die mensen stelden, hadden betrekking op coronagerelateerde thema's, zoals de CoronaCheck-app, een papieren coronatoegangsbewijs downloaden of een vaccinatieafspraak maken. Demissionair minister Hugo de Jonge heeft ook meermaals de ondersteuning van de bibliotheken genoemd. Dit betaalde zich ook uit: bij de laatste lockdown zijn ook de bibliotheken erkend als essentiële maatschappelijke voorzieningen die open mochten blijven. De Jonge was zelfs zo blij, dat hij namens het ministerie van VWS taarten heeft laten versturen naar álle bibliotheken.

Bibliotheken hebben laten zien dat zij met deze dienstverlening snel en flexibel kunnen inspelen op actuele ontwikkelingen. Daarmee hebben ze zich ook definitief gepositioneerd als brede, maatschappelijke organisatie in de lokale samenleving.

2.3 Onderzoek

De KB ondersteunt onderzoek in Nederland door toegang te bieden tot fysieke en digitale collecties en de kennis die we daarover hebben opgebouwd en vastgelegd. Hiermee maken we het mogelijk om verschillende soorten onderzoek te doen. Allereerst stellen we wetenschappelijke onderzoekers in staat om onderzoek uit te voeren dat mondiale impact heeft. We geven hen toegang tot al onze bronnen: fysiek en digitaal, van topstuk tot complete dataset. We assisteren hen en werken samen met onze partners binnen CLARIAH aan de nationale digitale infrastructuur voor digitale wetenschappen om op die manier de toegang tot data verder te vereenvoudigen. Daarnaast maken we het mogelijk om wetenschappelijk onderzoek te verbinden met de samenleving. Dit doen we door alle Nederlanders toegang te bieden tot wetenschappelijke bronnen en kennis via onze Open Science-activiteiten: iedereen kan gebruikmaken van onze online bronnen Delpher, DBNL en Literatuurgeschiedenis.org, die publiek toegankelijk zijn. En via het KB-lidmaatschap hebben leden toegang tot wetenschappelijke bronnen zoals ze beschikbaar gesteld worden via wetenschappelijke uitgevers.

Daarnaast is de KB zelf actief partner in verschillende onderzoeksprojecten en onderneemt ze verschillende onderzoeksactiviteiten.

2.3.1 Onderzoek mogelijk maken

In 2021 hebben we ons via verschillende diensten, programma's, projecten en activiteiten ingespannen om onderzoek mogelijk te maken voor professionele en niet-professionele onderzoekers. Hieronder volgt een selectie:

Delpher
Delpher werd in het afgelopen jaar aangevuld met bijna 350.000 nieuwe kranten. Daarnaast werden dit jaar 3.545 tijdschriften uit de periode 1960 -1970 online toegankelijk, dankzij een uitbreiding van het contract dat de KB heeft gesloten met auteursrechtenorganisaties. Ten slotte werden er ook nog eens 17.490 nieuwe tijdschriften uit de historische collectie van het Centraal Bureau voor Statistiek via een koppeling aan Delpher toegevoegd.

In 2021 werd Delpher ruim vier miljoen keer bezocht door ruim 1,7 miljoen mensen. Zij bekeken in totaal ruim 57 miljoen pagina's. Naast diverse technische verbeteringen aan Delpher vond er ook een koerswijziging plaats. Voor het eerst sinds het bestaan van de dienst is ervoor gekozen om inhoudelijke verdieping op Delpher aan te bieden. Met de komst van themapagina's en online tentoonstellingen krijgen onze bezoekers een beeld van de rijkheid van de collectie, waarbij we zoveel mogelijk de connectie met het heden leggen.

DBNL
De website van de DBNL (Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren) werd in 2021 ruim vier miljoen keer bezocht door ruim 2,7 miljoen mensen en er werden ruim 400 nieuwe werken toegevoegd. Online te raadplegen zijn nu onder meer: de vermaarde boekenbijlagen van *Vrij Nederland* (1981-1990), diverse werken van Henriette Roland Holst, 17e-eeuwse amoureuze liedjes voor het Leidse uitgaanspubliek, lesbisch-cultureel tijdschrift *Lust en Gratie* (1983-2001) en de jaargangen 1980-2015 van het *Kritisch lexicon van de moderne Nederlandstalige literatuur.* Ook de gebruiksvriendelijkheid en toegankelijkheid van de DBNL-website zijn verbeterd. Zo zijn er nieuwe mogelijkheden om zoekresultaten te filteren en werden titeloverzichten en auteurspagina's overzichtelijker gemaakt. Tot slot kunnen alle rechtenvrije teksten uit de DBNL-collectie nu met een druk op de knop gedownload worden als .txt- of XML-bestand. Nuttig voor (data) wetenschappers.

Dataservices
In 2021 heeft de KB 26 nieuwe onderzoeksprojecten gefaciliteerd door auteursrechtelijk beschermde gedigitaliseerde boeken, kranten en tijdschriften van Delpher en DBNL als dataset te leveren. Deze leveringen aan dataonderzoekers zijn mogelijk op basis van de licentieafspraken die de KB heeft gemaakt met rechthebbenden. Naast deze aanvragen werden klantvragen beantwoord over het gebruik van open data van de KB, waaronder de STCN, DBNL, publiekdomein-XML's, watermerken, centsprenten, Catalogus Epistularum Neerlandicarum, data uit het GGC of data.bibliotheken.nl.

Topstukken op Wikimedia
Om onze 75 digitale topstukken beter vindbaar, zichtbaar en herbruikbaar te maken, hebben we zo'n 12.000 afbeeldingen uit deze objecten in Wikimedia Commons ondergebracht. Deze beelden illustreren bijna 2.300 verschillende Wikipedia-artikelen in 98 talen, die in 2021 maandelijks zeven miljoen keer zijn opgevraagd. Naast deze topstukbeelden biedt de KB nog 13.500 andere rechtenvrije afbeeldingen via Wikimedia Commons aan: van onder andere alba amicorum, centsprenten en atlassen. Deze werden in 2021 maandelijks zo'n twee miljoen keer opgevraagd.

Literatuurgeschiedenis.org
Literatuurgeschiedenis.org is een educatieve website voor middelbare scholieren, leraren en docenten in Nederland en Vlaanderen over de geschiedenis van Nederlandstalige literatuur. Het is een samenwerkingsproject van de KB en de Taalunie. Het Nederlands Letterenfonds heeft in 2021 een vierjarige subsidie toegekend om de website verder te verbeteren en uit te breiden, met speciale aandacht voor diversiteit en maatschappelijk relevante thema's en Vlaamse, Surinaamse en Caribische literatuur. In 2021 zijn er zo'n 50 nieuwe pagina's bijgekomen en zijn er tientallen podcasts, video's en verwijzingen naar digitaal beschikbare bronnen zoals DBNL, Lezen voor de lijst en Bulkboek Online toegevoegd.

KB-lidmaatschap
Iedereen die in Nederland woont, kan voor € 15 per jaar lid worden van de KB. Het KB-lidmaatschap geeft thuistoegang tot 200 gelicentieerde wetenschappelijke databases en archieven in de geesteswetenschappen, zoals *EBSCO Academic Search Ultimate, Bertold Brechts Werke, De Gruyter Platform* (*Social Sciences and Humanities*) en *Vanity Fair Magazine Archive*. Ook worden KB-leden via het lidmaatschap doorverwezen naar vrij toegankelijke publicaties (*open access*) als de KB geen toegang biedt via een licentie. In 2021 hadden 13.000 mensen een KB-lidmaatschap.

Ook het gebouw van de KB is een plek waar mensen onderzoek doen, met gebruik van de fysieke of digitale collecties. De coronamaatregelen hadden in 2021 grote impact op het aantal bezoekers in de KB. Van januari t/m 24 mei was de KB gesloten en gedurende vrijwel het hele verdere jaar handhaafden we een maximum aantal bezoekers per dag om de anderhalve meter afstand te kunnen waarborgen. Ondanks deze restricties telde de KB 13.000 bezoekers in 2021.

Open Science-activiteiten

In 2021 participeerde de KB in de landelijke Open Science-agenda via de Adviesraad van het Nationaal Programma Open Science. Via haar eigen dienstverlening droeg de KB in 2021 bij aan open science: met open diensten zoals Delpher en DBNL en Dataservices, door open access-bronnen en -publicaties beschikbaar te maken via bibliotheeksystemen zoals WorldCatDiscovery en met het beter toegankelijk maken van open access-publicaties via de pilot *Toegang tot EBSCO Education Source* voor onderwijsprofessionals. Aan de pilot voor het onderwijs, die de KB samen met de PO-Raad, de VO-Raad, de MBO-Raad en het NRO is gestart in oktober 2018, nemen aan het eind van 2021 15.000 onderwijsprofessionals deel. Deelnemers komen uit het po, vo en mbo en zijn hoofdzakelijk leerkracht.

Intern lanceerde de KB in 2021 het FAIR Data Manifest, waarin zij de ambitie vastlegde om de tekstuele corpora inclusief metadata volgens FAIR-principes te organiseren. FAIR staat voor vindbaar (*Findable*), toegankelijk (*Accessible*), interoperabel (*Interoperable*), en herbruikbaar (*Reusable*). Door onze collecties en data FAIR te maken, sluiten we beter aan op de verwachtingen van de wetenschappelijke onderzoekers en de wetenschapsfinanciers, namelijk dat de collecties en data moeiteloos vindbaar, toegankelijk, interoperabel en (her)bruikbaar zijn. Tot slot stelde de KB in 2021 vast dat KB-werknemers die publiceren, hun publicatie altijd in open access beschikbaar stellen via Zenodo.org.

Themapagina slavernijverleden gelanceerd met 1,9 miljoen archiefstukken

Op 23 april 2021 lanceerde demissionair minister van OCW Ingrid van Engelshoven de themapagina nationaalarchief.nl/slavernijverleden. Deze pagina biedt een overzicht van archieven over het Nederlandse slavernijverleden. In totaal gaat het om meer dan 1,9 miljoen gedigitaliseerde stukken uit de archieven van onder meer de West-Indische Compagnie, de Middelburgse Commercie Compagnie en de Sociëteit van Suriname. Het gaat om documenten als scheepsjournalen, plantagelijsten en brieven. De lancering vond plaats tijdens het symposium Bronnen over slavernij en slavenhandel, georganiseerd door het Rijksmuseum, Nationaal Archief en de KB. De themapagina is het eindresultaat van een omvangrijk project van het bij de KB ondergebrachte programma Metamorfoze, in samenwerking met het Nationaal Archief.

Verbonden erfgoed van bibliotheken

In 2021 startte het initiatief Verbonden erfgoed van bibliotheken. Tien bibliotheken gaan hun digitale erfgoed volgens de principes van het Netwerk Digitaal Erfgoed (zie 4.3.2) met elkaar verbinden. Een subsidie van Stichting Pica, waarvoor de KB als aanjager fungeerde, maakt dat mogelijk.

Op dit moment zijn digitale collecties van bibliotheken veelal nog versnipperd. Een gebruiker moet nu niet alleen van het bestaan van bepaalde collecties weten, maar ook allerlei websites afgaan om bij het materiaal te komen. We weten dat dit anders kan. Zeker omdat er nu een landelijke digitale infrastructuur is waarmee bibliotheken de collecties met elkaar kunnen verbinden.

Het kernteam bestaat uit de projectleiders van de tien deelnemende bibliotheken: Tresoar Leeuwarden, Athenaeumbibliotheek - Bibliotheek Deventer, Rozet Arnhem, ZB Bibliotheek van Zeeland Middelburg, Universitaire Bibliotheken Leiden, Technische Universiteit Delft, University Library Maastricht, Centre Céramique Maastricht, Literatuurmuseum Den Haag en Vredespaleis Den Haag. Voor de uitvoering werkt het kernteam nauw samen met het team van de NDE-programmalijn Bruikbaar.

Programma Indisch Erfgoed Digitaal

De KB heeft samen met het Netwerk Oorlogsbronnen (NOB) en het Indisch Herinneringscentrum (IHC) het programma Indisch Erfgoed Digitaal opgesteld. Het ministerie van VWS stelt hiervoor geld ter beschikking in het kader van de extra middelen voor de collectieve erkenning van de Indische gemeenschap in Nederland. Daarmee kunnen we het Indisch erfgoed digitaliseren, nader toegankelijk maken en beschikbaar stellen. Op 25 oktober 2021 gaf demissionair staatssecretaris Paul Blokhuis van VWS het startschot voor de uitvoering van deze extra impuls.

Het programma Indisch Erfgoed Digitaal richt zich op het erfgoed van de brede Indische gemeenschap in Nederland. Het gaat om iedereen met wortels in voormalig Nederlands-Indië, die zelf of van wie de voorouder(s) door

oorlogsgeweld en naoorlogse ontwikkelingen tot 1968 naar Nederland zijn gekomen. De focus ligt daarom op erfgoed uit, of in relatie tot, de periode 1930-1968.

Unlocking the Fagel Collection
Samen met de Library of Trinity College Dublin (TCD) participeert de KB sinds 2019 in het project *Unlocking the Fagel Collection.* Doel is om de Fagelcollectie in TCD, een van de belangrijkste en grootste bewaard gebleven Nederlandse particuliere bibliotheken van voor 1800, te ontsluiten voor cultureel en wetenschappelijk onderzoek. Het project wordt gesubsidieerd door het ministerie van Buitenlandse Zaken. Om bekendheid te creëren voor dit project is in 2021 een videoreeks opgenomen, getiteld De Fagels/The Fagels. In 14 korte filmpje spreken experts en betrokkenen uit Nederland en Ierland over de sporen van de Fagel-familie en haar collectie.

2.3.2 Uitgevoerde onderzoeken

In 2021 heeft de KB uiteenlopende onderzoeken uitgevoerd met verschillende samenwerkingspartners.

Kunstmatige intelligentie / Artificial Intelligence (AI)
De KB werkt met allerlei partners aan manieren om kunstmatige intelligentie in te kunnen zetten. Zo zijn er verschillende pilots ingezet om het proces van metadata te automatiseren met behulp van AI (zie ook 3.1). Afgelopen jaar zijn we ook het onderzoeksproject Krant en Foto's gestart. Samen met het Noord-Hollands Archief, Groninger Archieven, Sioux Technologies en Picturae verkennen we de mogelijkheden van beeldherkenning om fotoarchieven en krantenarchieven automatisch met elkaar te verbinden. Het project duurt 6 maanden en wordt gefinancierd door het ministerie van OCW.

Afbeelding 3

In het Cultural AI Lab werken we samen met KNAW HuC, CWI, VU Amsterdam, Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, Rijksmuseum Amsterdam en TNO. Hierin onderzoeken we hoe culturele vooroordelen een rol spelen in culturele uitingen en kunstmatige intelligentie. In 2021 heeft het Cultural AI Lab vanuit de Nederlandse AI Coalitie (NLAIC) als ELSA (*Ethical, Legal and Societal Aspects*)-lab een NLAIC-label toegekend gekregen. Eerder is het Cultural AI lab toegetreden tot het ecosysteem van het Innovation Center for Artificial Intelligence (ICAI)

In diezelfde Nederlandse AI Coalitie is de KB een van de oprichters van de werkgroep Cultuur en Media. Het doel van de werkgroep is om te komen tot een gemeenschappelijke innovatie op het gebied van AI voor de cultuur- en mediasector. Hierbij gaan we uit van de potentie van AI-toepassingen en de uiteenlopende gebruikerswensen en houden we rekening met ethische en auteursrechtelijke regelgeving.

CLARIAH – tekst- en datamining
In 2021 hebben we de mogelijkheden verder verkend om tekst- en datamining toe te passen op de datacollecties van de KB. Tot nu toe kopiëren onderzoekers de datacollecties, maar omdat het auteursrecht beperkingen oplegt voor dit kopiëren, zijn we in 2021 samen met SURF gaan bekijken of we onderzoekers de data rechtstreeks kunnen laten bevragen. Dit doen we samen met onze partners binnen CLARIAH, de nationale onderzoeksinfrastructuur voor digitale wetenschappen. In 2021 hebben we een gebruikersstudie gedaan naar de wensen van onderzoekers. In 2022 bouwen we samen met SURF een eerste prototype.

Desinformatie – SMILES
In het SMILES-project (*Innovative MethodS for Media & Information Literacy Education involving Schools and LibrarieS*) werkt de KB samen met de Haagse Hogeschool, het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, de Fundación Goteo (Spanje) en de Media & Learning Association en Public Libraries 2030 (België) om nieuwe methodes voor media- en informatievaardigheden te ontwikkelen. Met dit project hopen de deelnemende organisaties een bijdrage te leveren aan een veilige en verantwoordelijke omgang van jeugd met digitale technologie. Ook verkennen en ontwikkelen ze de rol van openbare bibliotheken op dit vlak, in samenwerking met het onderwijs. Het project loopt van 2021 tot 2023 en wordt gefinancierd door ErasmusPlus.

Vernieuwingsproject MAKERLAB
MAKERLAB is een proeftuin voor vernieuwing rondom maakplaatsen in bibliotheken, plekken waar onder meer kinderen van 4 tot 12 jaar zich ontwikkelen op het gebied van techniek en creativiteit. Binnen dit tweejarige project wordt ontwerpend onderzoek gedaan naar de programmering en inrichting van maakplaatsen in hun lokale context, en worden nieuwe methodes ontwikkeld voor het monitoren van de impact van maakplaatsen. Het project is een samenwerking van de TU Delft, Hogeschool Rotterdam, Fers en de KB. In 2021 waren Bibliotheek Hoeksche Waard, Bibliotheek Hengelo, Bibliotheek Rivierenland en Bibliotheek Zuidoost Fryslân de pilotbibliotheken. Het onderzoek loopt van 1 januari 2021 tot 31 december 2022 en wordt gefinancierd door de Stichting PICA.

Researchers-in-residence
Al sinds 2014 verblijven geselecteerde onderzoekers een half jaar in de KB om hun vragen met behulp van de nieuwste digitale technieken en de juiste ondersteuning te beantwoorden. Dat gebeurde in 2021 voor het tweede jaar op rij met onderzoekers op afstand. Historicus Simon Kemper (Universiteit Leiden) verdiepte zich in de representatie van personen in Indische kranten. Gado gado – letterlijk 'mix-mix' – vormde daarbij een mooie metafoor voor de veelheid aan talen en etniciteiten in de kranten die hij onderzocht. Zijn onderzoek heeft de kennis over de mogelijkheden en beperkingen van HTR, NLP en onze krantencollecties vergroot. Computationeel linguïst Andreas van Cranenburgh (RUG) was de tweede *researcher-in-residence* van dit jaar. Hij stortte zich op 1.300 moderne romans van de DBNL om te onderzoeken of hij op basis van tekstuele kenmerken kon bepalen of ze tot de canon zouden behoren. Daarvoor zette hij o.a. woordfrequenties, *part-of-speech tagging*, logistische regressie en *topic modelling* in. Met zijn tool de Canonizer kan een gebruiker zijn eigen tekst vergelijken met canonieke werken.

KB Lab – nieuwe blogs, datasets en tools
Aan het KB Lab zijn in 2021 twee blogs, vijf datasets en drie tools toegevoegd. Het gaat om datasets over het toegankelijk maken van e-books en audioboeken, over de groei van het webarchief, over het herkennen van objecten op kinderboekenillustraties, over evaluaties van veelgebruikte *Digital Humanities*-technieken op KB-collecties en tot slot over Nederlandse weblogs in het webarchief. Sommige datasets en blogs zijn intern door KB-collega's geproduceerd, andere zijn voortgekomen uit samenwerkingen met onderzoekers.

Een van de tools die aan de collectie zijn toegevoegd is een timelapse van de voorpagina's van zo'n 100 jaar Nederlandse kranten, waarin je langzaam maar zeker foto's en daarna kleur op de voorpagina's ziet verschijnen. Verder is er een *Annif*-tool, die op basis van de titel en de samenvatting van een boek kan bepalen welke trefwoorden erbij passen. Tot slot is er een tool die Delpher doorploegt en alles over pandemieën verzamelt. De resultaten zijn visualisaties en een tijdlijn met toegang tot alle artikelen per jaar.

Future Libraries Lab
In het Future Libraries Lab, een samenwerking tussen de KB en TU Delft, zijn in 2021 verschillende projecten uitgevoerd. Zo is de KB een van de opdrachtgevers van het Bachelor Eindtraject van bachelor-studenten van de Industrial Design-faculteit en het project MAKERLAB (zie boven). Daarnaast lopen er andere projecten, gericht op onder meer het automatisch beschrijven van afbeeldingen, webpublicaties, en automatische aanbevelingen op een verantwoorde wijze in openbare bibliotheken.

2.4 Vieren

Het vieren van het geschreven woord heeft tot doel om ons publiek op vernieuwde manieren in aanraking te laten komen met onze collectie, hen ermee te inspireren en te verrassen, en te zorgen voor interactie en verdieping.

2.4.1 Tentoonstellingen en events

Ondanks de coronabeperkingen hebben we toch een aantal tentoonstellingen en events georganiseerd, zowel in het KB-gebouw als online. Ook hebben we onze publieksprogrammering nog professioneler gemaakt: we werken steeds gerichter met thema's en partners voor onze verschillende doelgroepen. Een marketing-communicatieprofessional helpt ons om effectiever kanalen in te zetten en gewenste doelgroepen te vinden.

Papier Hier – kunstenaar ontmoet schrijver
De expositie *Papier Hier* is de uitkomst van een initiatief dat de KB samen met Huis van het boek, het Letterenfonds en CPNB heeft opgepakt. Dertien jonge kunstenaars hebben zich laten inspireren door gesprekken met dertien toonaangevende Nederlandse schrijvers en hun boeken, en door online ontmoetingen met collectiespecialisten van de KB. Hieruit zijn kunstwerken met, van en over gerecycled papier ontstaan.

Medieval Meme Generator
Eind 2020 lanceerde de KB de Medieval Meme Generator (MMG), met afbeeldingen uit de middeleeuwen, waarmee iedereen een nieuwe betekenis kan geven aan deze afbeeldingen. Diverse media, waaronder de NRC en Emerce, besteedden er aandacht aan en ook internationaal was er belangstelling. Inmiddels is er een trouwe schare fans op onze social-kanalen ontstaan. In december werden de Medieval Memes-tweets bijna 75.000 keer bekeken. Samen met Huis van het boek organiseerden we op 9 oktober 2021 activiteiten tijdens de Haagse Museumnacht, waar ruim 1.000 bezoekers op afkwamen.

De smaak van Nederland - van spruitjes tot sushi
Van 5 tot en met 14 november 2021 organiseerden we tijdens de nationale Kookboekenweek 'De smaak van Nederland - van spruitjes tot sushi'. Met onder meer deelname aan het NPO1-radioprogramma Mangiare!, een eigen podcastreeks en een kookwedstrijd brachten we met de hulp van culinair journalist Hassnae Bouazza onze kookboekencollectie onder de aandacht en het verhaal over de diversiteit van de Nederlandse eetcultuur. De podcastreeks is in deze periode ruim 2.000 maal beluisterd.

2.4.2 Onderzoek en experimenteren in het KB Atelier

Om ons voor te bereiden op een vernieuwende en inclusieve publieksfunctie in onze nieuwe huisvesting hebben we het KB Atelier opgezet. We experimenteren in kleinschalige projecten met nieuwe vormen van publieksinteractie. Hiermee willen we nieuwe doelgroepen en partners ontdekken. In 2021 hebben we de ruimte ingericht op de begane grond. Deze is goed zichtbaar voor voetgangers van en naar Den Haag CS.

Artists-in-residence
In 2021 gingen de eerste drie artists-in-residence (Anne Geene, Risk Hazekamp en het collectief Gerlach en Koop) aan de slag dankzij een samenwerking met kunstinstelling Stroom Den Haag. Zij onderzochten wat digitalisering betekent voor de beleving van het gedrukte woord en het tastbare boek, met verschillende kunstwerken als resultaat.

Open Digital Libraries
Als onderdeel van het internationale project *Open Digital Libraries* (met de nationale bibliotheken van Oostenrijk en Estland), dat gefinancierd wordt door het Creative Europe programma van de EU, is de KB een samenwerking aangegaan met de TU Delft en de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten (KABK). Studenten van beide opleidingen experimenteerden met onze digitale datasets, onze fysieke en digitale collectie (van Delpher tot manuscripten, van alba amicorum tot webarchief). Doel is om bibliotheekcollecties toegankelijk te maken voor creatief gebruik, artistieke experimenten te stimuleren, kennis en best practices op het gebied van gebruikersbetrokkenheid op te bouwen en te delen. De eerste resultaten werden zowel binnen als buiten de KB geëxposeerd, in zowel fysieke als digitale vorm.

Virtual reality, Taal in Transit en interactieve krantentafel
Andere experimenten waren de *virtual reality*-omgeving die we samen met twee designers maakten, waarin bezoekers oog in oog komen te staan met bijzondere en kwetsbare beweegbare kinderboeken. Het project wekte internationale belangstelling op, wat resulteerde in een interview in de Microsoft-podcast Libraries and Museums. In het project Taal in Transit verkenden we met kunstenaars van *International Silence* hoe poëzie tot leven kan komen in de publieke ruimte. En ten slotte maakten we een tafel waarop bezoekers via een touchscreen door digitale historische kranten kunnen bladeren.

3.
Zorgen voor het geschreven woord

Digitalisering maakt een steeds groter deel uit van ons werk. Hoewel het behoud van onze unieke fysieke collecties voor toekomstige generaties van het allergrootste belang is, vinden we het gebruik ervan net zo belangrijk. We doen dat samen met de netwerken waarbinnen wij erfgoed- en bibliotheekcollecties in het heden beschikbaar stellen en voor de toekomst behouden.

Digitalisering is daarbij een tweesnijdend zwaard. Enerzijds komen steeds meer publicaties die wij willen behouden ook (of zelfs uitsluitend) digitaal beschikbaar. Anderzijds bieden digitale ontwikkelingen mogelijkheden voor het gebruiken en onderzoeken van onze collecties die we ons enkele jaren geleden nog niet konden voorstellen.

3.1 Digitaal Magazijn

Een fundamentele rol van de KB is het vastleggen van het geschreven woord van nu voor de toekomst. Sinds 2003 heeft de KB een Digitaal Magazijn, waarin voortdurend wordt gewerkt aan de (her)bruikbaarheid van digitale informatie op de lange termijn. In 2021 heeft de KB het CoreTrustSeal toegekend gekregen, een belangrijk internationaal erkend keurmerk op het gebied van digitale preservering. Het behalen van dit keurmerk betekent dat de KB aantoonbaar voldoet aan de basiseisen van een betrouwbaar digitaal archief. Voor de KB vormt deze certificering een belangrijke erkenning van alle inspanningen die gericht zijn op het duurzaam toegankelijk houden van haar digitale collecties.

De digitale collectie is ook in 2021 flink doorgegroeid en is eind 2021 ruim 1,8 petabyte in omvang. Om de duurzame toegankelijkheid van onze digitale collecties te kunnen waarborgen en de schaalvergroting alsmede de veranderingen in digitale publicatievorm te kunnen accommoderen, werkt de KB al enkele jaren aan de vernieuwing van haar verwerkingsprocessen en applicatielandschap. In 2021 is de archiefoplossing Rosetta met succes getest voor ons Nieuw Digitaal Magazijn. Hiermee is de basis gelegd voor de stapsgewijze overgang naar een nieuw behoudsregime voor onze digitale collecties. Daarnaast is er vanuit het beleidskader voor digitale duurzaamheid een uitwerking voor preserveringsmetadata gepubliceerd.

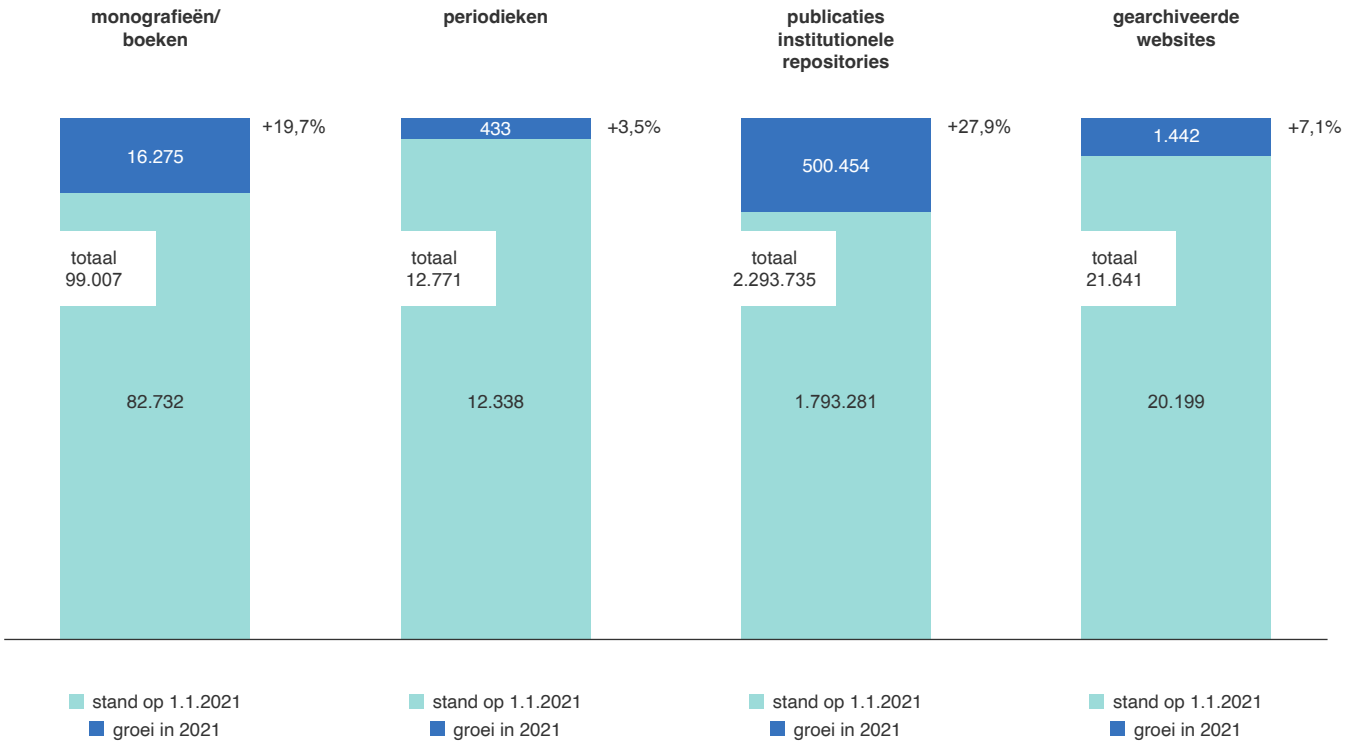

Figuur 1: digitale collectievorming over 2021

3.1.1 Webarchief

Gedurende 2021 hebben we veel aandacht besteed aan kwaliteitsverbetering, preservering en samenwerking binnen diverse (inter)nationale netwerken, ook op het gebied van webarchivering. De Web Curator Tool is verder ontwikkeld, samen met collega's van de nationale bibliotheek van Nieuw-Zeeland. We ondersteunden collega-instellingen in Nederland bij de implementatie van deze tool. Daarnaast hebben we ervaring opgedaan met andere technieken voor het harvesten van websites. Ook lanceerden we een verbeterde versie van het online register van webarchieven in Nederland, dat in het Netwerk Digitaal Erfgoed is opgebouwd. Het webarchief van de KB is sinds de start in 2007 gestaag gegroeid naar een omvangrijke collectie van bijna 21.000 websites. De historische ontwikkeling hiervan is ook online beschreven.

3.1.2 ePubs in Depot van Nederlandse publicaties

Er zijn in 2021 stappen gezet in digitaal collectioneren. Centraal Boekhuis heeft samen met de KB en uitgevers een technische oplossing ontwikkeld, waarmee uitgevers automatisch boeken kunnen aanleveren voor het Depot van Nederlandse publicaties. Van alle titels die via Centraal Boekhuis als ePub gedistribueerd worden, ontvangen we inmiddels van meer dan 85% het digitale exemplaar. In 2021 is bij Centraal Boekhuis ook een proces ingericht waarmee uitgevers automatisch een fysiek boek kunnen sturen als er geen digitaal exemplaar beschikbaar is.

3.2 Metadata

Een grote mijlpaal dit jaar was de afronding van de aanbesteding voor de vervanging van de registratiefunctie. Sinds 1969 hebben veel bibliotheken in Nederland samengewerkt in een nationaal gemeenschappelijk geautomatiseerd catalogiseersysteem (GGC). In de loop der jaren is dit overgegaan in een gemeenschappelijke informatie-infrastructuur (GII), die werd afgenomen van OCLC. De universiteitsbibliotheken hebben in de afgelopen jaren de overstap gemaakt naar de wereldwijde infrastructuur van OCLC. Voor de KB bleek deze overgang, gezien de nationale bibliografische rol, niet passend. Daarmee werken alleen de KB en de openbare bibliotheken (via NBD Biblion) nog in het GGC. Voor het registreren van de eigen collectie heeft de KB – in nauwe samenspraak met NBD Biblion – in 2020 een aanbesteding gedaan voor de registratiefunctie. ExLibris is in 2021 als nieuwe leverancier geselecteerd en na de verificatiefase is de implementatiefase gestart. De verwachting is dat de eerste fase in het eerste kwartaal van 2022 afgerond wordt.

Er zijn verschillende pilots ingezet om het proces van metadata te automatiseren met behulp van *Artificial Intelligence* (AI) (zie ook 2.3.2), deels in huis en deels in samenwerking met NBD Biblion. We kijken zowel naar het normaliseren (thesaureren) van auteursnamen als naar het automatisch genereren van bibliografische beschrijvingen

Met de ingebruikname van het Nieuw Digitaal Magazijn (zie paragraaf 3.1) en de nieuwe registratiefunctie blijven we aansluiten bij de internationale metadatastandaarden RDA (*Resource Description and Access*), METS (*Metadata Encoding and Transmission Standard*) en de PREMIS (*Preservation Metadata: Implementation Strategies)* Data Dictionary. De KB neemt hiervoor actief deel aan internationale gremia. Voor linked data gebruiken we schema.org, de lingua franca voor linked data. Het zich eigen maken van deze standaarden maakt dat de KB in het netwerk kan participeren. Zo zijn we dit jaar gestart met een bijdrage aan het verbinden van collecties binnen Podiumkunsten (Podiumkunst.net). Juist de kennis van de RDA van de KB maakt dat onze expertise gevraagd wordt en dat we een grote bijdrage kunnen leveren aan het toepassen ervan.

3.3 Fysiek magazijn

In 2021 is een belangrijke stap gezet in het realiseren van ons nieuwe boekenmagazijn (zie ook 5.6). Samen met het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) is de KB dit project nu officieel gestart. In het najaar is er een *call* uitgegaan voor een architect om het gebouw te ontwerpen, de selectie zal in 2022 plaatsvinden. We vragen een heel specifiek gebouw waarin de collectie zeer compact wordt opgeslagen en met een robotinstallatie zal worden bediend. Ook willen we een gebouw dat zonder uitgebreide klimaatinstallaties gunstige bewaarcondities voor de collectie kan realiseren. We zijn dit jaar samen met Helicon en de Rijksdienst Cultureel Erfgoed een uitgebreid klimaatonderzoek gestart om het binnenklimaat in het nieuwe magazijn te simuleren en ons te informeren over wat deze verhuizing betekent voor de collectie. Deze studie wordt gesubsidieerd door het Metamorfoze-onderzoekstraject.

In de huidige planning verwachten we in 2026 te kunnen beginnen met de twee jaar durende verhuizing van de collectie. Tot en met die verhuizing hebben we onze handen vol aan de voorbereidende werkzaamheden. We doen er alles aan om de collectie gedurende de

voorbereiding en de verhuizing zo veel als mogelijk toegankelijk te houden.

3.3.1 Fysieke collectie

De fysieke collectie is in 2021 gegroeid met 517 meter en is nu in totaal 120,5 strekkende kilometer. Ondanks de pandemie is de collectiegroei vergelijkbaar met 2020. De groei bestond uit: circa 25.000 boeken, 34.000 tijdschriftafleveringen en 16.000 krantenafleveringen

Er waren afgelopen jaar verschillende bijzondere aanwinsten, waaronder een 13e-eeuws Psalter-Asbeck, een Gelders psalter met luxe decoratie (ca. 1420-1430), een Hollands boek met muziek en gebeden in het Latijn én in de volkstaal (midden 15e eeuw), een Limburgse verzamelbundel met teksten van en over kerkvader Augustinus (1464), een handgeschreven Koran in het Nederlands uit de 17e eeuw, een drietal geïllustreerde Armeense kinderboeken die rond 1700 in Amsterdam zijn gedrukt en twaalf bijzondere prentenboekensets voor kinderen met een visuele of communicatieve beperking. In bijlage B staat een uitgebreider overzicht van bijzondere aanwinsten.

4.
De infrastructuur voor het geschreven woord organiseren

In 2021 hebben we grote vorderingen gemaakt op het terrein van digitale duurzaamheid (3.1) en digitale bedrijfszekerheid (4.4). Om de wendbaarheid en veerkracht van de KB te vergroten is levenscyclusbeheer als preferente methode voor vernieuwing en instandhouding van digitale diensten geïntroduceerd en een begin gemaakt met een 'cloud-aware' sourcing-strategie (4.1). Ook op het gebied van digitale veiligheid zijn flinke stappen vooruit gezet (4.4.2).

De KB heeft actief bijgedragen aan het public spaces initiatief voor het 'heroveren' van de digitale publieke ruimte (4.2). Met verschillende netwerkpartners werd de gezamenlijke digitale infrastructuur waar deze netwerken op steunen, verder ontwikkeld en uitgebouwd (4.3).

4.1 We laten onze infrastructuur geregisseerd groeien

De Enterprise-architectuur werd verder uitgewerkt en vormt inmiddels een welbegrepen en geaccepteerd kader voor de verdere ontwikkeling van ons digitale ecosysteem. In lijn met het agile werken streven we naar *just enough architecture* in plaats van het werken binnen een (rigide) raamwerk.

Om het levenscyclusbeheer verder te introduceren hebben we de eerste vier domeinen ingericht: Verwerken, Beheer, Zoeken & Beschikbaar stellen en Klant & Identiteit. In deze domeinen gaan speciale teams aan het werk op basis van een domein-routekaart en in een DevOps-samenstelling, waarin softwareontwikkeling (Dev) en softwareoperaties (Ops) samengaan. Het werken aan vernieuwing en instandhouding volgens het idee van levenscyclusbeheer is gekoppeld aan de digitale transformatie-inspanningen van de KB als geheel.

Het uitgangspunt van ons sourcing-beleid voor ICT is 'cloud, tenzij'. Als uitvloeisel daarvan worden diverse extern gehoste informatiesystemen gemigreerd naar de 'eigen' Azure-cloud van de KB. Hierdoor kunnen we beheer- en ontwikkelpartners selecteren zonder dat we de infrastructuur en data van de betreffende systemen hoeven te verhuizen. Een concept voor verdere uitwerking van het sourcing-beleid is opgesteld.

We leren van de ervaringen met hybride werken en verbeteren 'de digitale werkplek' van KB-medewerkers door uitbreiding met co-creatie, workflowmanagement en documentmanagement. Kaders vanuit OCW rondom Open Overheid worden daarin meegenomen.

4.2 Digitale publieke ruimte

Het verkennen en versterken van onze rol in de digitale publieke ruimte doen we onder andere in samenwerking met het netwerk, PublicSpaces en openbare bibliotheken. Ook in onze erfgoed- en wetenschapsnetwerken zien we dat publieke waarden steeds meer aandacht krijgen en dragen we bij aan het debat en de ontwikkeling van kennis op dit gebied.

In 2021 organiseerden we een sessie op het Nationale Bibliotheekcongres rond *public spaces*. Het doel van deze sessie was om de bewustwording rond de digitale publieke ruimte te vergroten onder openbare bibliotheken. Dat heeft geresulteerd in een regulier overleg en kennisuitwisseling waarin de KB, openbare bibliotheken en PublicSpaces kennis en informatie uitwisselen over het thema digitale publieke ruimte. Daarbij zijn er concrete stappen gezet door de 'digitale spoelkeuken' in te zetten voor een aantal digitale applicaties van de KB. Dit is in de tweede helft van 2021 opgestart. In 2022 ronden we de eerste set van tools voor de openbare bibliotheken af.

Daarnaast werken we in PublicSpaces-verband samen bij het ontwikkeling van nieuwe oplossingen op het gebied van Proof of Provenance, een manier om te bevestigen dat bepaalde media authentiek zijn met bewijsbare attributen van de afzender. Dit project wordt in 2022 opgeleverd.

4.3 Gezamenlijke infrastructuur

4.3.1 Openbare bibliotheken

De KB beheert en ontwikkelt de Landelijke Digitale Infrastructuur (LDI), waarmee we samen met de openbare bibliotheken zorgen voor de digitale dienstverlening aan zoveel mogelijk Nederlanders. Belangrijke netwerkcomponenten zijn de Nationale Bibliotheekcatalogus (NBC+), de Website as a Service (WaaS), Interbibliothecair Leenverkeer (IBLV), G!DS, het Datewarehouse (DWH) en de infrastructuur voor de online Bibliotheek. Met een aantal 'haal-meer-uit'-programma's hebben we samen met provinciale ondersteuningsinstellingen (POI's) en bibliotheken onze online dienstverlening verbeterd. Zo werden er *blueprint*-pagina's voor de WaaS gemaakt, zoals 'hulp bij belastingaangifte', 'Boekenweek' en 'digitaal aanbod'; deze pagina's kan iedere bibliotheek overnemen en tonen op de eigen WaaS-website. Het aantal bibliotheken dat de WaaS gebruikt groeit gestaag. Er blijkt behoefte te zijn bij bibliotheken om de WaaS uit te breiden naar een digitale *third space*-omgeving, die naast allerlei

digitale diensten ook ruimte biedt aan (lokale) communities: om te ontmoeten, te werken en te leren. Een groep bibliotheken gaat deze nieuwe mogelijkheden verkennen.

In 2021 bleek er uiteindelijk onvoldoende draagvlak onder openbare bibliotheken te bestaan om te komen tot een Collectief Landelijk Bibliotheeksysteem. Het in dit proces wel duidelijk aanwezige momentum is grotendeels gericht op de uitvoering van de Netwerkagenda (zie 5.1), dat voortvloeit uit de afspraken uit het Bibliotheekconvenant. In het kader van deze samenwerking in het OB-domein is afgesproken om een gezamenlijk Informatieplan op te stellen voor de landelijke digitale infrastructuur voor het openbare bibliotheekveld. In 2021 is de structuur en een concept inhoudsopgave voor het Informatieplan gemaakt.

Er is voortgang geboekt in het gezamenlijke OB-project 'Single Identity', waarmee gebruikers met één set van login-gegevens toegang krijgen tot alle lokale en nationale bibliotheekdiensten waartoe ze geautoriseerd zijn. In 2022 kunnen we een begin maken met de daadwerkelijke invoering, die in 2023 zijn beslag moet krijgen.

4.3.2 Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE)

Het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE) is gericht op meer interactie met erfgoed en stimuleert en faciliteert kennisdeling en samenwerking in de cultuursector. Veel van de activiteiten in het netwerk zijn gericht op het versterken van de zichtbaarheid, bruikbaarheid en houdbaarheid van digitaal erfgoed om zo de maatschappelijke waarde van collecties te vergroten. De KB levert een belangrijke bijdrage aan de realisatie van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed, die in maart 2021 werd geactualiseerd. De (eind)redactie van de campagnewebsite Geheugen van Nederland, waarop we als netwerk gedigitaliseerd erfgoed promoten door het vertellen van verhalen, ligt bij de KB. In 2021 zijn de projecten 'Organisaties en datasets in het netwerk' (ook bekend als 'register') en 'Gestandaardiseerde termen in het netwerk' (ook bekend als 'termennetwerk') opgeleverd. Deze voorzieningen vormen samen de ruggengraat om steeds meer erfgoed te verbinden. Er is met financiering van het Innovatiebudget Digitale Overheid een *open source*-applicatie opgeleverd van het op linked (open) data gebaseerde Solid-collectieregistratiesysteem ('erfgoedpods'). De verbinding tussen de gezamenlijke voorzieningen op het gebied van erfgoed waaraan NDE werkt en de gemeenschappelijke infrastructuur voor de geesteswetenschappen (CLARIAH) werd versterkt. De KB werkt actief mee aan de verdere ontwikkeling van de Digitale Erfgoed Referentie Architectuur (DERA, in beheer bij OCW) en werkt tevens aan haar eigen 'compliancy' met deze DERA.

4.3.3 Universiteitsbibliotheken & KB (UKB)

Met de universiteitsbibliotheken werkten we aan open bibliotheken en open infrastructuren, gezamenlijk collectiebeleid (ook digitaal) en de zichtbaarheid van erfgoed. Zo heeft de KB bijgedragen aan de totstandkoming van een (concept)-notitie vanuit de VSNU over de (on)mogelijkheden van een Nederlandse Open Knowledge Base, een openbare nationale bron voor informatie over (Nederlands) wetenschappelijk onderzoek. De KB heeft hierbij gewezen op de noodzaak van goede afbakening van dit brede onderwerp, en op het betrekken van méér en bredere doelgroepen bij het initiatief, zoals burger-onderzoekers, onderwijsprofessionals, hogescholen en het MKB.

De KB heeft bijgedragen aan een UKB-'startnotitie' *Publieke Waarden*, die als een leidraad voor het gezamenlijk handelen van universiteitsbibliotheken en KB zou kunnen gaan dienen. Tevens heeft de KB actief bijgedragen aan het UKB-bewaarbeleid dat in 2021 geactualiseerd is. Daarnaast is onder regie van de KB een tijdelijke werkgroep UKB digitale collecties opgericht, waarin een overzicht gemaakt wordt van de digitale collecties om vervolgens de stap te maken welke digitale collecties UKB duurzaam zou moeten bewaren.

4.4 Digitale bedrijfszekerheid

4.4.1 Datacentrum

De technische inrichting van het nieuwe, duurzame, *twin* datacentrum (bij het Overheidsdatacentrum van de Belastingdienst te Apeldoorn) kon worden voltooid en na een succesvolle testfase worden opgeleverd. Hierdoor konden we beginnen met de inrichting van softwareapplicaties voor het Nieuw Digitaal Magazijn (zie ook 3.1), en is de basis gelegd voor de komende migratie van alle digitale collecties; een migratie die enkele jaren gaat duren. Wel bleek dat er een nieuwe oplossing gezocht moet worden voor het zogenaamde last resort archive; een tweede, technisch onafhankelijke, kopie van onze (collectie-)data.

4.4.2 Digitale veiligheid

Toenemende cyberdreigingen gaan ook aan de KB niet voorbij. Om die beter het hoofd te kunnen bieden is de personele capaciteit op het gebied van cybersecurity uitgebreid. Voor zowel preventie, detectie als respons zijn aanvullende faciliteiten en/of processen en procedures in gebruik genomen. Zo heeft de KB in 2021 een Security *Information and Event Management*-systeem (SIEM) in gebruik genomen, een stevige uitbreiding van onze 'cybersecurity'-gereedschapskist, en zijn we aangesloten op het Security Operations Center (SOC) van SURF. Hiervan kon meteen gebruikgemaakt worden bij de, ook in de landelijke pers breed uitgemeten, 'Log4shell'-kwetsbaarheden. Nog meer dan voorheen werken we in diverse securitynetwerken samen en wisselen we informatie uit. Het tijdig mitigeren van kwetsbaarheden legt een steeds groter beslag op resources ten koste van vernieuwingscapaciteit.

5.
Onze organisatie en onze netwerken ontwikkelen

Uit de voorgaande hoofdstukken is reeds gebleken hoe veelzijdig en omvangrijk de netwerken en samenwerkingsverbanden zijn waarmee we onze maatschappelijke waarde verwezenlijken. In ons beleidsplan stelden we ons ten doel om onze organisatie en netwerken te ontwikkelen door structuur, cultuur, kennis en competenties en gedrag beter aan te laten sluiten bij onze omgeving en onze doelen, verantwoordelijkheid te nemen in het netwerk van openbare bibliotheken, alsmede een impuls te geven aan processen met data en ons ook in onze internationale omgeving verder te ontwikkelen.

Hoewel het ontwikkeltempo vanzelfsprekend verschilt per activiteit, partner of vraagstuk, is heel duidelijk dat we stappen hebben gezet sinds de integratie van drie organisaties in 2015, zowel in de KB zelf, als in en met onze netwerkverbanden.

We streven naar een organisatiestructuur met breed gedistribueerde verantwoordelijkheden, met sterke verbindingen, onderling en met de wereld om ons heen. Daar werken we stap voor stap naar toe. De leidraad hierbij is een besturingsfilosofie, waarbij het vraagstu zelf centraal staat, en niet het systeem, de afdeling of zelfs alleen onze eigen organisatie. Deze opgavegerichte beweging vergt veel aandacht. Klein en meeslepend veranderen is daarbij ons adagium, omdat we niet meer geloven in grootschalige verandertrajecten van bovenaf. Beter is het volgens ons dat er bij het samen werken (en samenwerken) lerend wordt bijgestuurd, en dat steeds meer mensen zich daarvoor verantwoordelijk voelen. Het in 2020 gestarte leiderschapstraject, met zowel formele als informele leiders, is langs de lijnen van deze besturingsfilosofie opgezet en werd in 2021 geïntensiveer (zie ook 6.2).

5.1 Netwerk van openbare bibliotheken

Een geletterde samenleving, participatie in de informatiesamenleving en een leven lang ontwikkelen. Dat zijn de drie maatschappelijke opgaven uit het Bibliotheekconvenant 2020-2023. Het Bibliotheekconvenant is opgesteld na de evaluatie in 2019 van de Wsob. In 2021 is met een groot aantal vertegenwoordigers van bibliotheken, provinciale ondersteuningsinstellingen (POI's) en de KB uitwerking gegeven aan de maatschappelijke opgaven en de achterliggende stelseluitdagingen in de vorm van de Netwerkagenda 2021-2023. Ieder levert vanuit gespreide en gedeelde verantwoordelijkheid een praktische bijdrage aan de gezamenlijke ambities en doelen uit het Bibliotheekconvenant: volwaardige lokale, provinciale en landelijke bibliotheekvoorzieningen die gezamenlijk (fysiek en digitaal) een wezenlijke bijdrage leveren aan grote maatschappelijke opgaven. Met onder andere het 'programma digitale inclusie – kwetsbare burgers' heeft het gelaagde netwerk van bibliotheekvoorzieningen in 2021 snel en adequaat in kunnen spelen op tal van actuele vragen vanuit de samenleving met als eindresultaat een landelijk dekkend netwerk van Informatiepunten Digitale Overheid (zie 2.2.2).

5.2 Data-geïnformeerd werken

De hoeveelheid beschikbare data over diensten, gebruik en gebruikers neemt niet alleen bij de KB, maar in alle lagen van het bibliotheekstelsel toe. Ook de behoefte om die data te kunnen omzetten in waardevolle inzichten, marketingmogelijkheden en efficiencydoeleinden groeit. Daarnaast zijn er steeds meer tools en technieken beschikbaar om data te kunnen omzetten in klantinzichten en betere besluiten. We hebben in 2021 volop ingezet op de doorontwikkeling van het Datawarehouse. Via www.bibliotheekinzicht.nl zijn de kern- en basisgegevens, maar ook de data rond de maatschappelijke functies van bibliotheekvoorzieningen, voor iedereen beschikbaar.

In 2021 is de Bibliotheekatlas gevuld met 50 nieuwe interviews van hernieuwde of nieuw gebouwde bibliotheken. Daarnaast zijn er technische ontwikkelingen uitgevoerd waarmee de zoek- en filtermogelijkheden zijn uitgebreid. Tevens is er een project gestart met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) om gegevens van bibliotheekleden van 110 bibliotheken te verrijken met bij het CBS beschikbare informatie over personen en regio's. Om bibliotheken in gecombineerde instellingen beter te faciliteren onderzoekt Atlas Research of de vragenlijsten van de Wsob voor deze groep aangepast kunnen worden. De resultaten van dit onderzoek worden in het voorjaar van 2022 verwacht.

In het project 'Haal meer uit data' zetten we samen met bibliotheken en POI's stappen richting data-geïnformeerd werken, bijvoorbeeld door middel van workshops. We willen de bestaande bronnen en instrumenten beter gaan inzetten, zoals de landelijke onderzoeksinstrumenten en het Datawarehouse. Tevens zijn in 2021 voorbereidingen getroffen voor 'de Cockpit'. Deze voorziet bibliotheken op één centrale, publiek toegankelijke plek van een fundament

van kennis, analyses en instrumenten. Bestaande instrumenten worden geïntegreerd en beter toegankelijk gemaakt via de Cockpit, die data-geïnformeerd werken stimuleert en faciliteert.

5.3 Internationaal

Onze internationale rol zijn we blijven vervullen, zowel onder nationale bibliotheken, als in internationale gremia van wetenschappelijke en openbare bibliotheken.
Veel van onze onderzoeksactiviteiten vinden plaats in samenwerkingsverband en op het snijvlak van nationaal en internationaal. Zie hiervoor de onderzoekprojecten en onderzoeksverbanden, in paragrafen 2.3.2 en 2.4.2.

CDNL en WLIC
Sinds 2018 is de algemeen directeur van de KB de gekozen voorzitter van de *Conference of Directors of National Libraries* (CDNL), een wereldwijd samenwerkingsverband voor directeuren van nationale bibliotheken. Dat gezelschap komt normaliter bijeen tijdens het jaarlijkse *World Library and Information Congress* (WLIC) van de *International Federation of Library Associations and Institutions* (IFLA). Zowel het WLIC als het CDNL-congres werden in 2021 online gehouden. Het thema van het WLIC was '*Let's work together for the future*', dat van het CDNL-congres '*Uncertainties: how national libraries deal with risks & opportunities*'. Bij het WLIC was het Nederlandse nationale comité (NC) betrokken als sponsor, vooral om lessen te trekken voor de hybride conferentie van 2023 in Rotterdam. Deze zal bestaan uit een fysiek gedeelte in Nederland, en een online gedeelte dat deelnemers uit de hele wereld betrekt. In 2021 zijn de gesprekken van het NC met IFLA gestart over de eisen van kwaliteit, duurzaamheid en het verkleinen van de 'carbon footprint' van WLIC 2023.

5.4 Duurzaamheid

In het beleidsplan heeft de KB zich gecommitteerd aan een groenere toekomst, waarbij zij proactief een bijdrage wil leveren aan het Parijse klimaatakkoord en de circulaire economie. In 2021 zijn er verschillende stappen gezet op het gebied van inkoop, energie, water, transport, afval en bewustwording. Zo is er duurzaam ingekocht en zijn duurzame gunningscriteria meegenomen bij de aanbesteding van een verhuisbedrijf en IT-programma's als *Drupal* en *Emersa* (verhuizing datacentrum, zie 4.4.1).

De klimaatinstallatie, verlichting en verwarming in het KB-gebouw zijn energiezuiniger afgesteld en dun plastic afval wordt apart ingezameld. Op het gebied van bewustwording organiseerde de 'Groene KB'-werkgroep themaweken en lunchsessies en publiceerde zij op intranet. Verder stimuleerde zij tal van duurzame ideeën, zoals het aanpassen van de verlichtingstijden en het gebruik van de klimaat-gerelateerde boeken uit de KB-collectie.

Er is een onderzoek gestart naar de milieu-impact van Delpher, met als doel om de algehele digitale opslag en beschikbaarstelling (intern en binnen het netwerk) te verduurzamen. De KB is begin 2021 lid geworden van ENSULIB (*Environment, Sustainability and Libraries* sectie van IFLA).

Verder is er een subsidieaanvraag ingediend bij de Europese Unie binnen *Horizon 2020*. Onder de titel *Cultural Heritage Institutions: Modelling for Energy-efficiency and Sustainability (CHIMES)* willen we onderzoek gaan doen naar het toepassen van *full Life Cycle Sustainability Assessment (LCSA)* als een informatietool voor het het collectiebehoudbeleid. In 2022 wordt bekend of de subsidie wordt toegekend.

5.5 Communicatie

De KB kwam in 2021 weer regelmatig in het nieuws, met name over het aantal uitleningen van e-books bij de online Bibliotheek in 2020, het groeiende aantal Informatiepunten Digitale Overheid bij bibliotheken en het digitaliseren van 1,9 miljoen archiefstukken over slavernij en slavenhandel. De naamsbekendheid van de KB nam tussen 2020 en 2021 toe van 27% naar 30%. In 2021 is veel werk verricht aan de ontwikkeling van een geheel nieuwe website www.KB.nl, die in het eerste kwartaal van 2022 gelanceerd zal worden.

5.6 (Her)huisvesting

In overleg met de minister van OCW is in 2017 besloten om de KB in beginsel te herhuisvesten in twee nieuwe panden: een hoofdgebouw en een boekenmagazijn.
De afgelopen jaren is veel inspanning verricht om visie, programma's van eisen en locatieonderzoek te verrichten en de haalbaarheid en betaalbaarheid in kaart te brengen. Het ijkpunt van 2021 was het Bewindsliedenoverleg op 30 juni, waar werd besloten om het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) en de Rijksbouwmeester de opdracht te geven om de Bellevue-locatie (tegenover het Centraal Station) verder te onderzoeken. Met het RVB is afgesproken de *business case* voor Bellevue eind januari 2022 beschikbaar te hebben voor verdere besluitvorming. Tevens werd besloten om te starten met het project Boekenmagazijn.

Voor het nieuwe boekenmagazijn werden belangrijke stappen gezet (zie ook paragraaf 3.3). Naast de optie op verwerving van 10.000 m² in de Harnaschpolder werd gestart met de uitvraag voor werving van een architect. In het tweede kwartaal van 2022 wordt de definitieve keuze gemaakt. Met de gemeente Midden-Delfland en het Bedrijvenschap Harnaschpolder is een begin gemaakt met het voorbereiden van activiteiten in het kader van de nieuwe Omgevingswet. Belangrijk hierbij is het proces van participatie met omwonenden en andere belanghebbenden voor het verkrijgen van draagvlak voor de benodigde vergunningen.

Het RVB heeft in 2021 opdracht gegeven voor een zogenaamde nulmeting van het huidige KB-gebouw om de kwaliteit van installaties en technische infrastructuur in kaart te brengen. De uitkomst van die nulmeting is een pakket maatregelen die moeten worden genomen om het huidige gebouw in stand te houden tot het moment van verhuizing naar een nieuw pand.

5.7 Digitale toegankelijkheid

Als maatschappelijke instelling met een nationaal belang vindt de KB het belangrijk dat iedereen ongehinderd gebruik kan maken van haar online diensten. Om dit mogelijk te maken, is in 2020 het programma Digitale Toegankelijkheid van start gegaan, dat zich richt op borging van digitale toegankelijkheid in alle onderdelen van de organisatie. Voor de verankering van digitale toegankelijkheid wordt ingezet op vier speerpunten: KB-brede bewustwording, kennisopbouw, toegankelijke diensten en verantwoording hierover door middel van toegankelijkheidsverklaringen. In 2021 zijn 20 *awareness*-sessies georganiseerd, waarvan drie voor samenwerkingspartners (Stichting Lezen, Netwerk Mediawijsheid). 31 redacteuren hebben een training bijgewoond en twee KB-redacteuren zijn geschoold als trainer. Er hebben audits plaatsgevonden van zeven KB-diensten, op basis waarvan de digitale toegankelijkheid verbeterd is en 22 diensten zijn voorzien van een nieuwe of geactualiseerde toegankelijkheidsverklaring.

5.8 Privacy

In het kader van het continue verbeteren van onze processen lag in 2021 de privacyfocus op een interne audit en de opvolging van de bevindingen. Daartoe hebben veel activiteiten plaatsgevonden op het gebied van awareness, teneinde de KB nog beter in staat te stellen haar privacytaken uit te voeren.

Het Register van Verwerkingen en overige privacydocumentatie zijn verder geactualiseerd en uitgebreid. Het interne privacybeleid is geëvalueerd, vernieuwd en goedgekeurd. Om de privacy van de gebruikers van onze diensten beter te kunnen dienen, maar ook die van onze medewerkers in verband met het langdurig op afstand online werken als gevolg van corona, zijn aanvullende privacyrichtlijnen opgesteld. Privacyverklaringen zijn geactualiseerd en/of opgesteld. In 2021 heeft de KB relatief veel verwijderverzoeken ontvangen. Dit heeft geleid tot een aangepast proces in samenwerking met de KB-klantenservice. Voor nieuwe verwerkingen van persoonsgegevens zijn tien PIA-pre-screenings uitgevoerd om eventuele privacyrisico's in kaart te brengen en te kunnen adresseren. Voorts zijn tien Verwerkersovereenkomsten afgesloten waarbij de KB Verwerkingsverantwoordelijke is, drie Verwerkersovereenkomsten waarbij de KB Verwerker is en tien overeenkomsten tussen twee Verwerkingsverantwoordelijken, waarbij de KB er een van is. Bovendien zijn er vijf addenda toegevoegd aan reeds bestaande Verwerkersovereenkomsten. In 2021 heeft de KB geen datalekken hoeven melden aan de Autoriteit Persoonsgegevens.

5.9 Kwaliteitszorg en klachtenafhandeling

Op grond van de Kaderwet ZBO (Art. 19) legt de KB verantwoording af over de taakuitoefening van het beleid met betrekking tot kwaliteitszorg. Klachten- en bezwaarregelingen ten behoeve van klanten en medewerkers zijn aanwezig en worden via de daarvoor geëigende kanalen – KB-website en/of intranet – gepubliceerd. Besluiten die de KB neemt in de zin van de AWB staan uiteraard ook open voor bezwaar en beroep. De KB betracht de grootst mogelijke zorgvuldigheid bij de afhandeling van klachten en bezwaren jegens personen en instanties en neemt de daarbij benodigde maatregelen om tijdigheid en kwaliteit te garanderen.

Ontvangen Wob-verzoek en bezwaarschriften 2021:

- In 2021 zijn geen Wob-verzoeken ingediend.
- In 2021 zijn geen bezwaarschriften ingediend.

6.
Personeel

6.1 Samenstelling personeel

In 2021 is de totale omvang van de gemiddelde bezetting in fte's licht gedaald ten opzichte van 2020. De samenstelling in de contracten is waar zich de grootste verandering heeft voorgedaan: meer vaste contracten en minder externen. Deze daling is het gevolg van bewust beleid. Bij iedere personele behoefte wordt eerst de afweging gemaakt of we intern capaciteit daarvoor kunnen vrijmaken of een medewerker ervoor kunnen werven, alvorens extern capaciteit aan te trekken en in te huren.

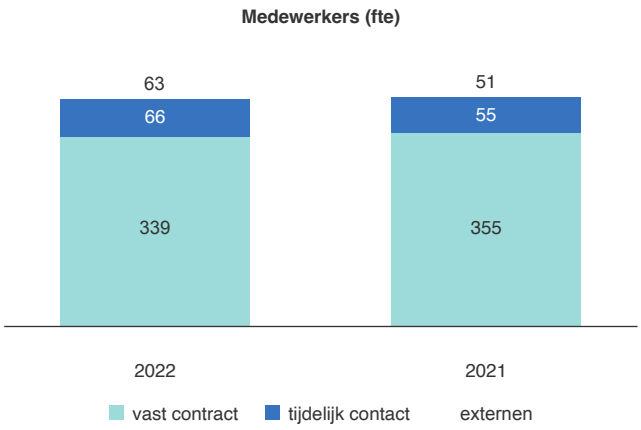

Figuur 2: Medewerkers in fte's in 2020 en 2021

Evenals voorgaande jaren was eind 2021 de gemiddelde leeftijd van onze medewerkers 48,1 jaar. Ook onder de rest van de beroepsbevolking van Nederland vlakt de stijging van de gemiddelde leeftijd af. Met 85 medewerkers van 60 jaar of ouder is de verwachting dat in de komende jaren de gemiddelde leeftijd bij de KB iets zal afnemen. Meerdere mensen zullen dan namelijk met pensioen gaan. 74 medewerkers zijn 35 jaar of jonger; ook vrijwel identiek aan het voorgaande jaar. Waar vorig jaar de totale genderverhouding volledig in balans was, was aan het einde van 2021 53% van het personeel met een dienstverband vrouw. In fte's is de balans nog steeds 50-50, wat aangeeft dat vrouwen gemiddeld iets meer in deeltijd werken.

In het sociaal akkoord van 2013 hebben het kabinet en de sociale partners afgesproken om 125.000 banen te creëren voor mensen met een arbeidsbeperking. Het sociaal akkoord is vertaald in de Wet banenafspraak en het quotum arbeidsbeperkten (Quotumwet). Voor het jaar 2021 betekende dit een taakstelling om 16,5 participatiebanen in te vullen. Ondanks corona is het gelukt om ruim 12 participatiebanen in te vullen. Voor alle nieuwe medewerkers was het lastig om op afstand de organisatie te leren kennen en zich op de nieuwe baan in te werken. Voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt is dat helemaal lastig en dat was een reden om hier steeds een bewuste afweging in te maken.

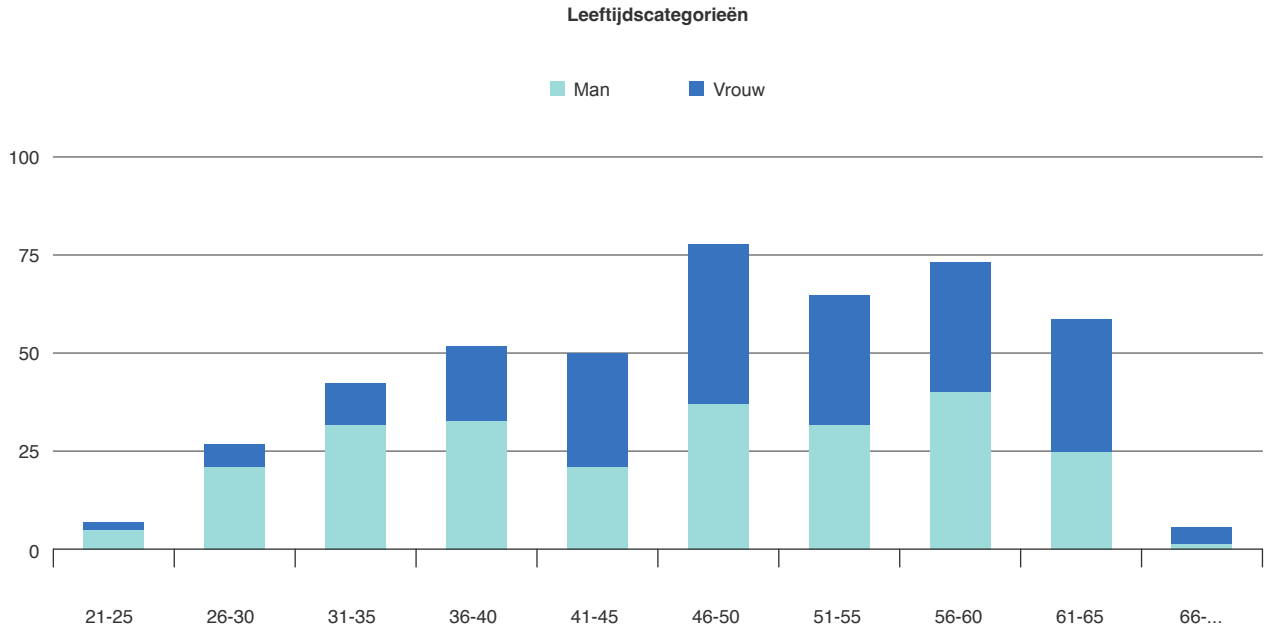

Figuur 3: Personeelssamenstelling in aantal, naar leeftijdscohort en gender (peildatum 31 december 2021)

6.2 Leren en ontwikkelen

De KB heeft persoonlijke en professionele ontwikkeling hoog in het vaandel staan. Ook in 2021 hebben de coronamaatregelen een flinke impact gehad op de organisatie en het aanbod van interne trainingen. De meeste trainingen op locatie konden helaas geen doorgang vinden en moesten qua vorm en opzet worden aangepast, bijvoorbeeld door deelnemersgroepen te verkleinen. Daar staat tegenover dat actief online trainingen, workshops en dialoogsessies zijn aangeboden. De coronabeperkingen speelden ook vaak een rol in de thematiek van de trainingen. Zo werden voor leidinggevenden meerdere workshops 'verbinden op afstand' georganiseerd en voor medewerkers online workshops 'fijner en e fectiever thuiswerken'.

In lijn met haar Besturingsfilosofie werkt de KB aa grotere wendbaarheid van de organisatie. Een van de manieren om dat te bereiken, is het introduceren van agile werkwijzen, met name in IT-gerelateerde werkzaamheden. Om dit te realiseren heeft de KB een uitgebreid trainingsprogramma opgezet. In de eerste helft van 2021 zijn online agile scrum-trainingen van start gegaan om agile werken binnen de KB breder bekendheid te geven en medewerkers te leren hoe agile te werken. In de tweede helft van het jaar zijn vervolgtrainingen georganiseerd voor KB'ers die een specifieke agile rol (gaan) vervullen, zoals product owner of scrum master. Daarnaast zijn er maatwerktrainingen verzorgd voor teams die al langer agile werken of er juist mee willen starten. Een agile coach begeleidde 5 teams in het kader van het KBeter-programma.

Zoals genoemd in hoofdstuk 5, is in 2020 een leiderschapstraject van start gegaan met als uitganspunt de besturingsfilosofie van de KB. Het versterken va leiderschap en persoonlijke ontwikkeling in relatie tot onze organisatieontwikkeling staan in dat traject centraal. Het programma is in co-creatie met de 60 deelnemers, een combinatie van leidinggevenden én een aantal niet-leidinggevenden, tot stand gekomen. In 2021 zijn er collectieve, veelal digitale sessies en workshops georganiseerd rondom thema's als storytelling, veranderend leiderschap, het goede gesprek en vraagstuk gestuurd werken. Daarnaast is er in subgroepjes gewerkt aan relevante organisatieontwikkelvraagstukken en zijn deelnemers aan de slag gegaan met een persoonlijk leerplan, intervisie en reflectie.

In maart 2021 is de samenwerking met online trainingsplatform GoodHabitz met een jaar verlengd, waardoor onze medewerkers wederom een jaar toegang hadden tot ruim 130 online trainingen. Inmiddels werken 120 KB-ers op deze manier aan hun persoonlijke ontwikkeling op eigen initiatief en wanneer het hen uitkomt.

In 2021 is in totaal € 645K besteed aan de ontwikkeling van medewerkers. Dat is meer dan voorgaande jaren. We hebben gelukkig veel kunnen investeren in opleiding en ontwikkeling en daarmee in onze medewerkers. Het betreft zowel vakinhoudelijke trainingen als trainingen op het gebied van persoonlijke effectiviteit voor individuele medewerkers. Daarnaast gaat het om activiteiten zoals (loopbaan)coaching, het bijwonen van (online) seminars en congressen, diverse teamtrajecten en een leiderschapstraject.

6.3 Inzetbaarheid en ziekteverzuim

In 2018 is het Eigen Regiemodel Verzuim ingevoerd. In dat model staat het gesprek tussen leidinggevende en medewerker centraal en ligt de focus op wat iemand nog wel kan en niet op het ziek zijn. Dat heeft toen geleid tot een omkering van het tot dan toe geleidelijk stijgende ziekteverzuim. Toch is het ziekteverzuimpercentage weer gaan stijgen tot 5% over 2021. Via online trainingssessies zijn leidinggevenden in 2021 naar behoefte getraind in het Eigen Regiemodel en in kennis en vaardigheden om hun rol hierin goed in te kunnen vullen.

Naast het ziekteverzuimpercentage nam over heel 2021 de gemiddelde ziekmeldingsfrequentie per medewerker licht toe. Ook in de landelijke cijfers is de afgelopen jaren een stijging van het ziekteverzuimpercentage zichtbaar. Het landelijke gemiddelde kwam in het derde kwartaal van 2021 uit op 4,6%. Het ziekteverzuimcijfer van de KB is conform dat van het openbaar bestuur en overheidsdiensten, dat uitkwam op 4,9%.

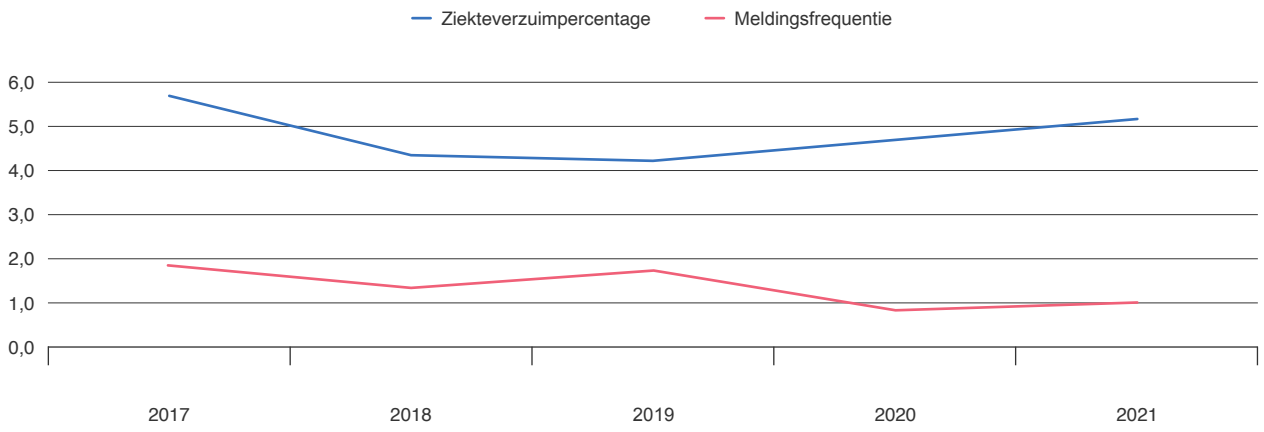

Figuur 4: Overzicht ziekteverzuimpercentage en meldingsfrequentie KB

7.
Financiën

7.1 Analyse saldo van baten en lasten

De baten van de KB bestaan grotendeels uit Rijksbijdragen (2021: 96%) en deze hebben, samen met de beschikbare reserves en fondsen, een budgetstellend karakter.

Het (verwachte) verloop van de totale baten en lasten van de KB is als volgt (R=realisatie, P=prognose):

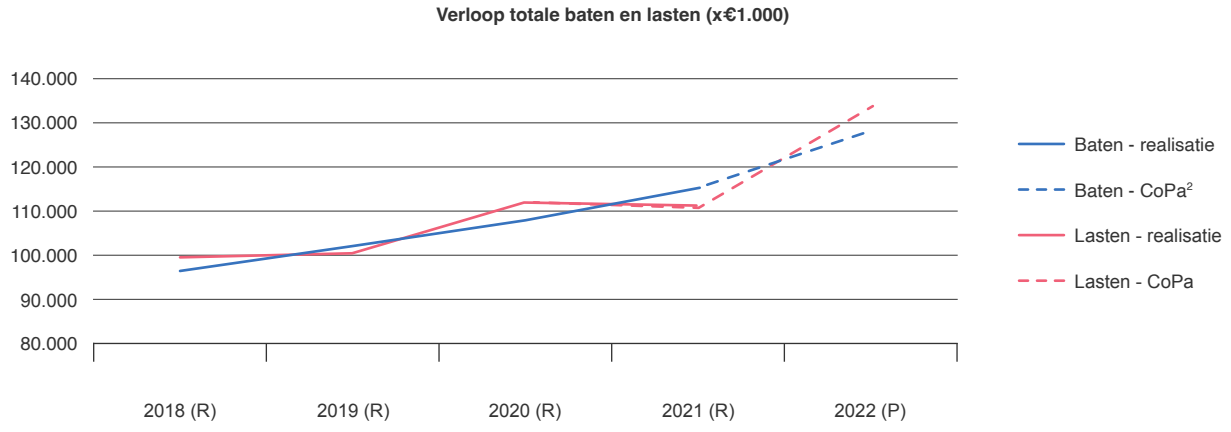

Figuur 5: Verloop totale baten en lasten

De totale baten per jaar vertonen een lineaire toename. In 2021 was sprake van hogere baten vanuit OCW, waaronder een loon- en prijscompensatie en extra projectbaten (zie verder de toelichting op pagina 74 Jaarrekening). De prognose voor 2022 gaat uit van hogere baten, vanwege hogere middelen inzake IDO (+ € 15,2 miljoen) en omdat wij uit zijn gegaan van een dekkende financiering van de online Bibliotheek. Hierbij merken wij op dat OCW de hiervoor benodigde additionele bedragen nog niet heeft beschikt, zoals ook toegelicht op pagina 44.

Mogelijk zal in 2022 sprake zijn van additionele (project-) bijdragen/kosten en additionele aanwending van bestemmingsfondsen en -reserves. Deze zijn opgenomen in de prognose voor 2022 voor zover bekend en voldoende zeker.

De totale lasten laten ten opzichte van de jaren ervoor een verwachte piek zien in 2022. Dit betreft met name de besteding van extra middelen in het kader van Digitale Inclusie (+ € 15,2 miljoen) en hogere kosten voor het Nieuw Digitaal Magazijn (+ € 6,3 miljoen).

Bij de analyse van het saldo van baten en lasten 2021 ten opzichte van de begroting 2021 is het van belang op te merken, dat de begroting 2021 rekening hield met een opbouw van de bestemmingsreserve huisvesting (+ € 2,1 miljoen), maar niet met een verdere aanwending van bestemmingsfondsen en -reserves (resultaatbestemming). Voor het inzicht in deze aanwending gedurende 2021 verwijzen wij naar de toelichting op pagina 64 Jaarrekening). Een vergelijking van het saldo van baten en lasten vóór en ná resultaatbestemming levert het volgende beeld op (x € 1.000):

	2020 Realisatie	2021 Begroting	Fluctuatie
Totale baten	115,3	107,7	+7,6
Totale lasten	110,9	105,5	+5,4
Saldo van baten en lasten (vóór bestemming)	4,4	2,1	+2,3
Mutatie bestemmingsfondsen en -reserves	-2,3	+2,1	-0,2
Mutatie algemene reserve	+2,1	-	+2,1

2 CoPa = continuïteitsparagraaf

Ná de resultaatbestemming, inclusief de begrote dotatie aan de bestemmingsreserve huisvesting, resteert een saldo van € 2,1 miljoen om toe te voegen aan de algemene reserve. Dit hangt samen met verschillende factoren, waaronder (x € 1 miljoen):

Verschil realisatie 2021 met begroting 2021	Impact op het saldo van baten en lasten
Hogere Rijksbijdragen vanwege de ontvangen loon- en prijscompensatie	+ 2,2
Hogere lasten voor personeel niet in loondienst (voor zover niet gedekt uit bestemmingsreserves en -fondsen)	- 1,7
De overige personeelslasten zijn lager dan begroot	+ 0,8
De dagelijkse onderhouds- en exploitatiekosten van het gebouw zijn lager dan begroot (lagere bezetting als gevolg van Corona-maatregelen)	+ 0,7
De kosten van IT-beheer zijn hoger dan begroot	- 0,8
Onttrekking Generatieplanvoorziening	+ 0,4
Overige factoren	+ 0,4
Totaal	+ 2,1

7.2 Kengetallen

De liquiditeit en solvabiliteit zijn indicatoren van de financiële positie van een organisatie. De liquiditeit laat de mate zien waarin een organisatie in staat is aan haar kortlopende verplichtingen te voldoen. Gedefinieerd als de verhouding tussen de vlottende activa en de kortlopende schulden (current ratio) is het (geraamde) verloop voor de KB als volgt (R=realisatie, P=prognose):

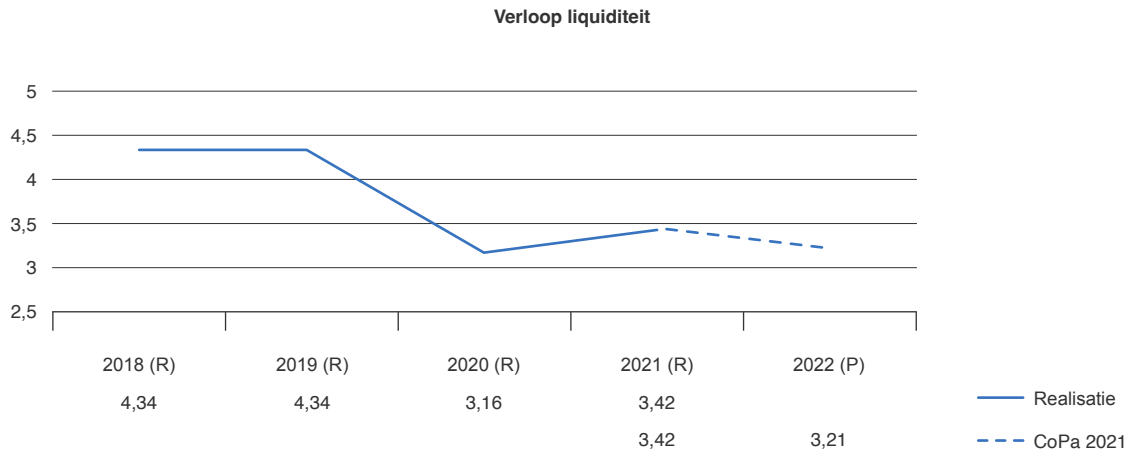

Figuur 6: Verloop liquiditeit

Met een liquiditeit boven de 3 is de KB ruimschoots in staat haar kortlopende schulden te voldoen.
De solvabiliteit is een indicatie voor de financiële gezondheid van een organisatie op lange termijn. Gedefinieerd als de verhouding tussen het eigen en het totale vermogen is het (geraamde) verloop voor de KB als volgt:

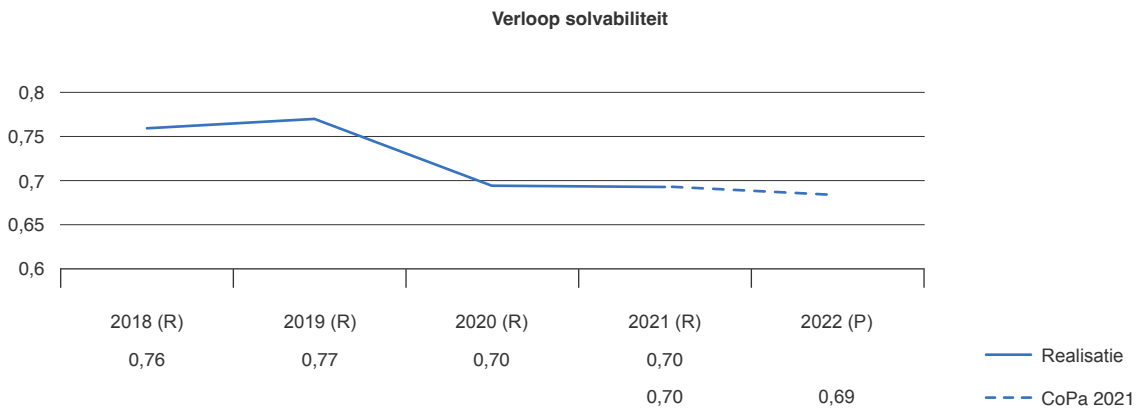

Figuur 7: Verloop solvabiliteit

Het eigen vermogen (en daarmee de solvabiliteit) is hoger vanwege de aanwezigheid van bestemmingsreserves en -fondsen. De vrij besteedbare algemene reserve betreft echter een beperkt deel daarvan (€ 5,7 miljoen of 9,8%).

Financiële impact voortdurende coronapandemie
De impact van het coronavirus blijft merkbaar en raakt iedereen in Nederland. De KB heeft als gevolg hiervan ook ingrijpende maatregelen moeten treffen om de verspreiding van het virus onder haar medewerkers en bezoekers maximaal te voorkomen en te beperken.
Zie voor een bredere duiding van deze impact het voorwoord bij dit jaarverslag. Het einde van de periode van maatregelen is halverwege februari 2022 eindelijk in het zicht gekomen. De eerdere inschatting van de KB dat de KB voldoende middelen tot haar beschikking heeft om aan haar verplichtingen te kunnen voldoen is nog steeds van kracht. Dit is mede ingegeven doordat nagenoeg de gehele baten bestaan uit Rijksbijdragen. Corona heeft er ook in 2021 toe geleid dat de fysieke dienstverlening is beperkt en het heeft geleid tot afwezigheid van personeel, waardoor bijvoorbeeld projecten vertraging opliepen.
Een vertraging heeft geen impact op de omvang van de Rijksbijdrage. Daarnaast biedt de huidige situatie ook kansen om de ontwikkeling van digitale processen en de realisatie van digitale werkplekken te versnellen. Tot slot hebben de consequenties van corona ertoe geleid dat sommige kosten, zoals reis- en onderhoudskosten, lager uitpakken dan begroot. Op basis van de momenteel beschikbare informatie, onze huidige kennis en bestaande vermogensbuffer zijn wij van mening dat de door de KB bij het opmaken van deze jaarrekening gehanteerde continuïteitsveronderstelling niet wordt geraakt.

7.3 Begroting 2022

De begroting 2022 is vastgesteld door het Algemeen Bestuurscollege. Een samenvatting van de staat van baten en lasten is hieronder opgenomen:

Bedragen: x € 1.000	2022 Begroting
Baten	
Rijksbijdragen	105.061
Overheidsbijdragen	19.080
Baten werk in opdracht van derden	1.767
Overige baten	864
Totaal baten	**126.772**
Lasten	
Personeelslasten	47.477
Afschrijvingen	1.523
Huisvestingslasten	10.133
Overige lasten	73.543
Totaal lasten	132.676
Saldo baten en lasten	**-5.904**
Resultaatbestemming	
Saldo baten en lasten vóór resultaatbestemming	-5.904
Mutatie bestemmingsreserves	-3.618
Mutatie bestemmingsfondsen	-1.271
Mutatie algemene reserve	-1.015

8.
Continuïteitsparagraaf

8.1 Inleiding

Het financiële beleid van de KB is gericht op een structureel evenwicht tussen baten en lasten. De KB stuurt op een neutraal exploitatieresultaat (behoudens ingecalculeerde dotaties of onttrekkingen aan bestemmingsreserves en/of -fondsen). Bij dotaties aan reserves wordt geanticipeerd op de keuzes die volgen uit de strategische beslissingen.

De continuïteitsparagraaf is een verplicht onderdeel van het bestuursverslag. De KB stelt geen meerjarenbegroting op, maar maakt een prognose (P) voor 2022 tot en met 2024 inzichtelijk op basis van de realisatie 2021 (R2021), de begroting 2022 (B2022) en de toekomstige ontwikkelingen voor zover die op dit moment bekend zijn. Op basis van de hierna uiteengezette continuïteitsbeoordeling heeft de KB geen significante continuïteitsrisico's geïndentificeerd.

A. Gegevensset

A.1 Ontwikkeling personeel in fte (formatie)

	B2021	R2021	B2022	P2023	P2024
Bestuur/management	37	41	41	41	41
Overige medewerkers (intern)	398	369	399	399	399
Totaal fte (exclusief inhuur)	435	410	440	440	440

In de bovenstaande tabel is het geraamde aantal fte's voor de jaren 2022 tot en met 2024 gelijk gelaten aan de begroting voor 2022. Verdere planvorming heeft onze doorlopende aandacht. De getallen in deze tabel zijn exclusief externen. De bezettingsgroei in 2022 ten opzichte van de realisatie 2021 heeft te maken met openstaande vacatures en de omzetting van externe naar vaste aanstellingen.

De KB werkt doorlopend aan een strategische personeelsplanning met als doel een goede afstemming tussen de beschikbare financiële middelen en het benodigde personeel in een evenwichtige verhouding tussen vast, tijdelijk en extern ingehuurd personeel.

A.2 Staat / raming van baten en lasten

Bedragen: x € 1.000	2021 Realisatie	2022 Prognose	2023 Prognose	2024 Prognose
Baten				
Rijksbijdragen	106.974	106.261	109.762	114.057
Overheidsbijdragen	3.860	18.300	18.300	18.300
Baten werk in opdracht van derden	3.258	2.547	2.557	2.657
Overige baten	1.193	864	864	864
Totaal baten	115.285	127.972	131.483	135.878
Lasten				
Personeelslasten	42.207	47.477	46.203	47.492
Afschrijvingen	1.447	1.523	1.965	2.013
Huisvestingslasten	11.396	10.133	17.122	16.676
Overige lasten	55.825	73.543	76.362	76.599
Totaal lasten	110.875	132.676	141.652	142.780
Saldo baten en lasten ná resultaatbestemming	**4.410**	**-4.704**	**-10.169**	**-6.902**
Resultaatbestemming				
Saldo baten en lasten vóór resultaatbestemming	**4.410**	**-4.704**	**-10.169**	**-6.902**
Mutatie bestemmingsreserves	-140	-3.618	-6.440	-4.875
Mutatie bestemmingsfondsen	2.416	-1.271	-1.182	51
Dotatie (+) / onttrekking (-) aan de algemene reserve	2.134	185	-2.547	-2.078

Toelichting staat/raming van baten en lasten
Toelichting staat/raming van baten en lasten
Bij het opstellen van de meerjarenprognose hebben wij de volgende uitgangspunten gehanteerd:

Algemeen
- Consistent met de verwerking in de jaarrekening 2021 en zoals toegelicht op pagina 60 is de betaalde btw meegenomen in de kosten.

Online Bibliotheek
- In 2021 heeft de KB additioneel € 2,7 miljoen van OCW ontvangen om tegemoet te komen aan de hoge vraag naar e-books (online Bibliotheek). Dit steunpakket is niet structureel en er lopen gesprekken met OCW over het verkrijgen van additionele middelen voor het financieren van de autonome groei in 2022 en verder. In de prognose 2022 tot en met 2024 zijn wij uitgegaan van een dekkende financiering, waarbij wij opmerken dat OCW de hiervoor benodigde additionele bedragen nog niet heeft beschikt:
  - 2023 € 2,0 miljoen
  - 2024 € 5,2 miljoen
- De kosten van de online Bibliotheek zijn conform een basisscenario begroot. Zonder aanvullende financiering vanuit OCW en/of overeenstemming met de Belastingdienst inzake de btw-verrekening zou het cumulatief tekort tot en met 2024 na aanwending van het beschikbare bestemmingsfonds € 12 miljoen bedragen. Voor zover nodig zullen we de kosten reduceren om een tekort te voorkomen.

Instandhouding huisvesting
- De KB ziet zich genoodzaakt het huidige pand te verlaten. Volgens planning zullen de collecties van de KB medio 2028 verhuisd zijn naar het nieuwe boekenmagazijn. De kosten voorbereiding verhuizing magazijn tot en met 2024 zijn ingeschat op €3,8 miljoen en worden gefinancierd vanuit de bestemmingsreserve huisvesting.
- Het huidige pand is volledig afgeschreven, heeft veel achterstallig onderhoud, maar moet in ieder geval tot medio 2028 een veilig onderkomen zijn voor bezoekers, medewerkers en collecties. De kosten om het pand tot uiterlijk 1-1-2028 in stand te kunnen houden, zijn door het RVB begin 2022 geraamd op circa € 60 miljoen. Het standpunt van de RVB kan zijn dat hiervan tientallen miljoenen ten laste van de KB zouden kunnen komen. In de CoPa is over de periode 2022 tot en met 2024 voor de zekerheid rekening gehouden met instandhoudingskosten van € 9,6 miljoen met dekking vanuit de bestemmingsreserve huisvesting. Dat bedrag is in lijn met eerdere opgaven van het RVB voor de gehele looptijd van de instandhouding. De resterende bestemmingsreserve is op dit moment ontoereikend om tientallen miljoenen hogere instandhoudingskosten te financieren, mocht daarvan sprake zijn.
- De ramingen 2022 tot en met 2024 gaan uit van een jaarlijkse dotatie aan de bestemmingsreserve huisvesting van €1,9 miljoen.

Baten
- In de geraamde baten voor de jaren 2022 tot en met 2024 is rekening gehouden met een ingeschatte loon- en prijscompensatie WHW van €1,2 miljoen. Deze was afgelopen jaren gebruikelijk, maar OCW heeft deze compensatie voor de komende jaren nog niet definitief toegekend. Mocht OCW deze compensatie niet toekennen, dreigt in 2023 een tekort in de algemene reserve.
- De post overheidsbijdragen betreft de subsidie Informatiepunten Digitale Overheid, die vanaf 2022 een aanzienlijke stijging laat zien.

Personeelslasten
- Zoals bij ‘ontwikkeling personeel in fte’ toegelicht, gaat de prognose voor 2022 tot en met 2024 in de basis uit van een gelijkblijvende bezetting ten opzichte van de begroting 2022 rekening houdend met een loonstijging van 3,5% en invulling van openstaande vacatures.
- De stijging in 2022 hangt tevens samen met de invulling van vacatures, waarmee in de begroting rekening is gehouden.
- De KB investeert veel in de digitalisering van haar taken als nationale bibliotheek, in het bijzonder het Nieuw Digitaal Magazijn. Voor de personeelslasten van het Nieuw Digitaal Magazijn (NDM) (zie 3.1.) is rekening gehouden met actuele inschattingen. Het verloop hiervan is als volgt:

(x € 1.000)	2021	2022	2023	2024
Personeelslasten NDM	2.266	4.662	4.014	4.396
Personeelslasten KB zonder NDM	39.942	42.815	42.189	43.096
Personeelslasten totaal	42.207	47.477	46.203	47.492

Vanaf 2023 is initieel sprake van lagere personeelslasten NDM, vanwege de afronding van de projectfase en een terugloop van externe inhuur. Vervolgens stijgen de personeelslasten NDM vanwege indexatie en personele groei. Deze is het gevolg van onder andere een autonome toename van het born digital aanbod en de zorgplicht deze op te nemen in de nationale bibliotheekverzameling (art. 1.5 lid 2 WHW).

Bij de personeelslasten KB zonder NDM is rekening gehouden met meer inzet van bestaand personeel op NDM gedurende 2023 (€ 0,8 miljoen) en 2024 (€ 1,5 miljoen).

Afschrijvingen, huisvestings- en overige lasten:

- De prognose van de materiële lasten voor 2022 tot en met 2024 is gebaseerd op de begroting 2022, eventueel rekening houdend met een jaarlijkse indexering van 2%. Voor de materiële lasten van het Nieuw Digitaal Magazijn, de online Bibliotheek en de instandhouding huisvesting is rekening gehouden met actuele inschattingen.
- De begroting gaat uit van een toename van de afschrijvingskosten als gevolg van geplande investeringen in het Nieuw Digitaal Magazijn en de digitale infrastructuur.
- De toename van de overige lasten vanaf 2022 wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de besteding van de subsidie Informatiepunten Digitale Overheid.

A.3 Balans

Bedragen: x € 1.000	31-12-2021 Realisatie	31-12-2022 Prognose	31-12-2023 Prognose	31-12-2024 Prognose
Activa				
Vaste activa				
Materiële vaste activa	5.045	6.590	5.403	4.236
Totaal van vaste activa	5.045	6.590	5.403	4.236
Vlottende activa				
Vorderingen	2.993	1.800	1.800	1.800
Liquide middelen	73.793	67.888	56.951	49.193
Totaal van vlottende activa	76.786	69.688	58.741	50.993
Totaal van activa	**81.831**	**76.278**	**64.144**	**55.229**
Passiva				
Eigen vermogen, algemene reserve	4.473	4.658	2.111	34
Eigen vermogen, bestemmingsreserves	46.971	43.353	36.914	32.038
Eigen vermogen, overige reserves en fondsen	5.524	4.253	3.037	2.626
Totaal van eigen vermogen	56.968	52.264	42.062	34.698
Voorzieningen	2.432	2.314	1.987	1.752
Kortlopende schulden	22.431	21.700	20.095	18.779
Totaal van passiva	**81.831**	**76.278**	**64.144**	**55.229**

Toelichting balans
Bij het bepalen van het verwachte verloop van de balansposten is rekening gehouden met:

Activa:
- Materiële vaste activa: de afschrijvingen en de geplande investeringen, die o.a. betrekking hebben op het bouwen van een nieuwe IT-infrastructuur.
- Liquide middelen: de geplande investeringen en de verwachte negatieve kasstromen uit operationele activiteiten.

Passiva:
- Eigen vermogen: de mutatie van het saldo van baten en lasten opgesplitst naar de verschillende bestemmingsreserves en -fondsen en de algemene reserve.
- Bestemmingsreserve KB-NA (€ 1,3 miljoen): de instemming van OCW met de inzet van deze reserve voor het (verder) stimuleren van het gebruik van digitaal tekstueel erfgoed. Deze reserve was oorspronkelijk opgebouwd ter dekking van (frictie)kosten gerelateerd aan een niet-gerealiseerde fusie tussen de KB en het Nationaal Archief.
- Voorzieningen: het verwachte verloop op basis van de actuele berekeningen.
- Kortlopende schulden: een gelijkblijvende verhouding met de totale kosten. Verder gaat de begroting uit van een gelijkblijvende positie btw-voorbelasting, zoals toegelicht op pagina 60

B.1 Overige rapportages: Interne risicobeheersings- en controlesystemen

De snel veranderende wereld kenmerkt zich door een hoge mate van onzekerheid, dynamiek en complexiteit. Dit vraagt van de KB een andere benadering dan die van het conventionele risicomanagement: door accenten anders te leggen, door niet alleen aandacht te hebben voor risicobeheersing, maar ook voor waardecreatie en door niet louter binnen de organisatie te kijken, maar juist ook naar externe onzekerheden, in termen van risico's en kansen.

Hierbij staan de doelen van de KB centraal en vindt er voortdurend afstemming plaats tussen verschillende collega's Deze en andere basisprincipes van modern risicomanagement zijn het afgelopen jaar toegelicht en toegepast tijdens gesprekken over risico's en kansen. Deze gesprekken hebben zowel op individueel als op team- en afdelingsniveau plaatsgevonden. Hierdoor is het risicobewustzijn toegenomen, heeft er kennisdeling plaatsgevonden en werden de benodigde resources ingezet om de maatregelen te implementeren. De verbinding tussen teams, afdelingen en vakinhoudelijke experts is hiermee versterkt.

Voor de inrichting van het risicomanagement volgt de KB het *Three Lines Model*. Dat betekent dat eerstelijnsfunctionarissen (het management) risico-eigenaar zijn en daarmee verantwoordelijk voor de afwegingen tussen risico's en doelen, dat tweedelijnsfunctionarissen (afdeling Governance, Risk & Compliance, GRC) die afweging begeleiden en dat vanuit de derde lijn (audit) wordt toegezien op een adequate opzet en werking van het risicomanagementsysteem. De afdeling GRC beheert het centrale risicoregister en vanuit dit register wordt periodiek toegezien op de voortgang van de betreffende maatregelen.

B.2 Belangrijkste risico's en onzekerheden

Gedurende 2021 lag de focus op het behoud van de fysieke collectie, gebouwveiligheid, migratierisico's Nieuw Digitaal Magazijn (*Rosetta*), continuïteitsrisico's kritieke diensten, risicoleiderschap, juridische risico's en metadatakwaliteit.

De KB levert veel digitale diensten en dat vraagt om passende beveiligingsmaatregelen. Eind 2021 is er een start gemaakt met wekelijkse kwetsbaarhedenscans op alle systemen die op de infra van de KB draaien. Tegelijkertijd zal er opgeschaald worden met de registratie van onze hardware- en softwareactivain een Configuratie Management Database (CMDB) en worden kwetsbaarheden, risicogebaseerd weggewerkt. De meest kritieke diensten betreffen Delpher, WaaS, NBC+, AV/KRS, DBNL en de online Bibliotheek.

Voor deze kritieke diensten zijn gedurende 2021 de voornaamste continuïteitsrisico's in kaart gebracht, waarmee een start is gemaakt met het opzetten van bedrijfcontinuïteitsmanagement. Naast cybercrime liggen de voornaamste risico'sop het vlak van capaciteit, soft- en hardware en leveranciers. In 2021 is de crisismanagementorganisatie heringericht en de belangrijkste documentatie is aangepast. In 2022 zal verder gekeken worden naar preventieve maatregelen, alsmede het handelen wanneer het risico tot uiting is gekomen. Dit inclusief training en risico gebaseerde oefeningen.

Vanwege onze wettelijke zorgplicht voor het duurzaam behouden van de fysieke collectie vinden er cyclisch risicosessies plaats, met als doel het verkrijgen van een zo actueel en eenduidig mogelijk risicobeeld van de voornaamste onzekerheden, die het duurzaam behoud van onze fysieke collectie bedreigen. Eind 2021 heeft er wederom een sessie plaatsgevonden, die begin 2022 zal worden vervolgd. Dit geldt ook voor gebouwveiligheid. Een groot deel van de tijdens eerdere risicosessies als voornaamste geclassificeerde risico's met betrekking tot behoud van de fysieke collectie en de gebouwveiligheid zijn in de loop van 2021 gemitigeerd.

In het kader van strategisch risicomanagement is er een sessie voorbereid met het Directieteam voor eind januari 2022, waarbij vanuit de strategische doelen van de KB de voornaamste onzekerheden (risico's en kansen) in kaart worden gebracht. Dit betreft een vervolgstap op de eerdere verkenning met Risicoleiderschap.

Ook gedurende 2021 is aandacht besteed aan het actualiseren van het risicobeeld, betreffende de juridische risico's. Het beeld is ongewijzigd ten opzichte van 2020. Subsidierecht, Auteursrecht, Verbintenissenrecht en Aanbestedingswet- en regelgeving zijn de voornaamste rechtsgebieden met een verhoogd risico. Voor wat betreft de Wet open overheid (Woo) en Wet digitale overheid (Wdo), zijn impactanalyses gemaakt, zodat de KB zich tijdig kan voorbereiden op de inwerkingtreding van deze nieuwe wetgeving.

Medio 2021 is het *purchase to pay*-systeem live gegaan, waarmee juridische en financiële risico's op het vlak van contractbeheer, functiescheiding en autorisaties verder zijn gemitigeerd. In navolging op de fraudescan uit 2019zal er, mede als follow-up van de livegang van het purchase to pay-systeem, in 2022 een nieuwe fraudescan plaatsvinden op basis van de aangepaste processen.

Verder zijn de voornaamste risico's op het vlak van metadatakwaliteit in kaart gebracht en zijn er passende maatregelen getroffen. Metadata vormen de bouwstenen waarop een belangrijk deel van de dienstverlening van de KB rust. Het kwaliteitsniveau van deze metadata kan de diensten aan de voorkant raken, dus dat wat direct zichtbaar is voor de klant.

Het beeld met betrekking tot financiële risico's is ongewijzigd. Het voornaamste risico is gelegen in de toekomstige financiering van hogere kosten voor huisvesting, de instandhouding van het Nieuw Digitaal Magazijn en de online Bibliotheek. Ten behoeve van de toekomstige financiering van huisvestingskosten hebben wij een bestemmingsreserve gevormd, waaraan wij jaarlijks een significante dotatie doen. Wat betreft het Nieuw Digitaal Magazijn gaan wij voor de financiering uit van de reguliere begroting. Inzake de online Bibliotheek zijn wij in gesprek met OCW over aanvullende middelen om de autonome groei van het gebruik te bekostigen.

9.
Jaarrekening

Balans per 31 december (na resultaatverwerking)

Bedragen x € 1.000	Referentie	31-12-2021	31-12-2020
Activa			
Vaste activa			
Materiële vaste activa	1	5.045	6.238
Totaal van vaste activa		5.045	6.238
Vlottende activa	2		
Vorderingen		2.993	2.876
Liquide middelen		73.793	68.936
Totaal van vlottende activa		76.786	71.812
Totaal van activa		**81.831**	**78.050**
Passiva			
Eigen vermogen	3	56.968	52.558
Voorzieningen	4	2.432	2.792
Kortlopende schulden	5	22.431	22.700
Totaal van passiva		**81.831**	**78.050**

Staat van baten en lasten

Bedragen x €1.000	Referentie	2021	2021	2020
		Realisatie	Begroting	Realisatie
Baten				
Rijksbijdragen	6	106.974	102.109	101.180
Overige overheidsbijdragen en subsidies	7	3.860	3.840	3.315
Baten werk in opdracht van derden	8	3.258	1.009	2.309
Overige baten	9	1.193	700	1.015
Totaal baten		**115.285**	**107.658**	**107.819**
Lasten				
Personeelslasten	10	42.207	40.212	41.592
Afschrijvingen	11	1.447	1.418	1.256
Huisvestingslasten	12	11.396	10.995	12.733
Overige lasten	13	55.825	52.891	56.084
Totaal lasten		**110.875**	**105.516**	**111.665**
Saldo baten en lasten		**4.410**	**2.142**	**-3.846**
Resultaatbestemming				
Saldo baten en lasten vóór resultaatbestemming		4.410	2.142	-3.846
Mutatie bestemmingsreserves		-140	2.142	-2.342
Mutatie bestemmingsfondsen		2.416		-1.858
Dotatie algemene reserve		**2.134**	**-**	**354**

Kasstroomoverzicht

Bedragen x €1.000	2021	2020
	Realisatie	Realisatie
Kasstroom uit operationele activiteiten		
Saldo van baten en lasten	**4.410**	**-5.873**
Aanpassingen voor:		
Afschrijvingen	1.447	1.256
Mutaties voorzieningen	-360	1.793
Totaal aanpassingen voor aansluiting met het saldo van baten en lasten	**1.087**	**3.049**
Veranderingen in vorderingen en schulden		
Vorderingen	-117	-283
Schulden	-269	5.999
Totaal veranderingen in vordering en schulden	**-386**	**5.716**
Totaal kasstroom uit operationele activiteiten	**5.111**	**2.892**
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Investeringen in materiële vaste activa	-254	-3.911
Totaal kasstroom uit investeringsactiviteiten	**-254**	**-3.911**
Toename van liquide middelen	**4.857**	**-1.019**
Liquide middelen per 1 januari	68.936	69.955
Mutatie liquide middelen	4.857	-1.019
Liquide middelen per 31 december	**73.793**	**68.936**

Grondslagen voor waardering en resultaatsbepaling

Algemeen

De Koninklijke Bibliotheek is feitelijk gevestigd op Prins Willem-Alexanderhof 5, Postbus 90407, 2509 LK te ‘s-Gravenhage en ingeschreven bij het handelsregister onder nummer 27377634.

De Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW, Art. 1.5) en de Wet stelseltaken openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob, Art.9) beschrijven de taken en het werkterrein van de KB. Deze komen samen in het Bestuursreglement van de Koninklijke Bibliotheek.

De KB is de nationale bibliotheek: vanuit de kracht van het geschreven woord dragen we bij aan een slimmer, vaardiger en creatiever Nederland. Dit doen we samen met partners op het terrein van erfgoed, wetenschap en met de openbare bibliotheken. Als nationale bibliotheek maakt de KB de bibliotheekcollectie Nederland zichtbaar, bruikbaar en houdbaar. De activiteiten van de KB vinden plaats in het binnenland bestaan uit het behoud, beheer, documentatie en beschikbaarstelling gerelateerd aan de Nederlandse bibliografie

Bij het Besluit aanwijzing organisaties van openbaar belang d.d. 21 juni 2019 heeft de Minister van Financiën de Koninklijke Bibliotheek met ingang van 1 januari 2020

aangewezen als organisatie van openbaar belang (oob) als bedoeld in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta).

Verslaggevingsperiode

Deze jaarrekening heeft betrekking op het boekjaar 2021, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2021.

Toegepaste standaarden

Het Ministerie van OCW heeft bepaald dat de KB haar financiële verantwoording dient op te stellen in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs. In deze regeling is bepaald dat de bepalingen van Titel 9 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (in het bijzonder de RJ 660 Onderwijsinstellingen) van toepassing zijn, met inachtneming van de daarin aangeduide uitzonderingen. Met het ministerie van OCW is op 5 maart 2020 overeengekomen dat de KB, in tegenstelling tot wat vermeld is in de RJ 660, bepaalde bijlagen (specificaties van projecten) niet hoeft op te nemen in de jaarrekening.

Continuïteit

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Foutherstel

Met betrekking tot de jaarrekening 2020 is, nadat deze is vastgesteld, een fout van materieel belang geconstateerd met betrekking tot de Regeling Generatieplan. Werknemers van de KB konden vanaf mei 2017 tot april 2020 gebruiken maken van de Regeling Generatieplan KB en vanaf 1 april 2020 van de, in de CAO OI overeengekomen, Regeling Generatieplan. Beide regelingen houden in dat aan deelnemers buitengewoon verlof wordt verleend met gedeeltelijk behoud van bezoldiging. Het buitengewoon verlof bedraagt - volgens de regeling zoals overeengekomen in de CAO OI - bij een volledige arbeidsduur en een volledige werkweek minimaal 20% en maximaal 40% van de omvang van het dienstverband met behoud van 50% van de bezoldiging. In eerdere jaren heeft de KB geen voorziening gevormd voor de verplichtingen die hieruit voortvloeien. Hiervoor zijn de vergelijkende cijfers 2020 als volgt aangepast.

Balans 1 januari 2020

Bedragen x € 1.000	31-12-2019	Aanpassing	1-1-2020
Algemene reserve	4.012	-/-2.026	1.986
Voorziening Generatieplan	-	+2.026	2.026

Staat van baten en lasten 2020

Bedragen x € 1.000	2020 (was)	Aanpassing	2020 (wordt)
Lagere personeelslasten als gevolg van een per saldo onttrekking aan de voorziening Generatieplan	41.932	-/-340	41.592
Impact op het saldo van baten en lasten 2020	-/-4.186	+340	-/-3.846

Balans 31 december 2020

Bedragen x € 1.000	31-12-2020 (was)	Aanpassing	31-12-2020 (wordt)
Algemene reserve	4.026	-/- 1.687	2.339
Voorziening Generatieplan	-	+1.687	1.687

Grondslagen voor waardering van activa en passiva en resultaat

Algemeen

De grondslagen die worden toegepast voor de waardering van activa en passiva en resultaatbepaling zijn gebaseerd op historische kosten.

Activa en passiva

Activa en passiva worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs of de actuele waarde.

Een actief wordt in de balans verwerkt wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de KB zullen toevloeien en het actief een kostprijs of een waarde heeft waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Activa die hier niet aan voldoen, worden niet in de balans verwerkt en mogelijk aangemerkt als niet in de balans opgenomen activa.

Verplichtingen worden in de balans verwerkt wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen en de omvang van het bedrag waartegen de afwikkeling zal plaatsvinden op betrouwbare wijze kan worden vastgesteld. Onder verplichtingen worden mede voorzieningen begrepen. Verplichtingen die hier niet aan voldoen worden niet in de balans opgenomen, maar worden verantwoord als niet in de balans opgenomen verplichtingen.

Een in de balans opgenomen actief of verplichting blijft op de balans opgenomen als een transactie niet leidt tot een belangrijke verandering in de economische realiteit met betrekking tot het actief of de verplichting. Dergelijke transacties geven evenmin aanleiding tot het verantwoorden van resultaten. Bij de beoordeling of er sprake is van een belangrijke verandering in de economische realiteit wordt uitgegaan van de economische voordelen en risico's die zich naar alle waarschijnlijkheid in de praktijk zullen voordoen en niet op basis van voordelen en risico's waarvan redelijkerwijze niet te verwachten is dat zij zich zullen voordoen.

Een actief of verplichting wordt niet langer in de balans opgenomen indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle rechten op economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot het actief of de verplichting aan een derde zijn overgedragen. De resultaten van de transactie worden in dat geval direct in de staat van baten en lasten opgenomen, rekening houdend met eventuele voorzieningen die dienen te worden getroffen in samenhang met de transactie.

Indien de weergave van de economische realiteit leidt tot het opnemen van activa waarvan de rechtspersoon niet het juridisch eigendom bezit, wordt dit feit vermeld.

Baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

Presentatie en functionele valuta

De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, wat tevens de functionele valuta is van KB. Alle financiële informatie in euro's is afgerond op het dichtstbijzijnde duizendtal.

Gebruik van schattingen

Bij het opstellen van de jaarrekening vormt de leiding oordelen en maakt schattingen en veronderstellingen die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa, verplichtingen, baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Naar de mening van het management is de invloed van schattingen en veronderstellingen op de financiële positie beperkt.

Verbonden partijen

Er is sprake van verbonden partijen wanneer een relatie bestaat tussen de KB en een natuurlijk persoon of entiteit die verbonden is met de KB. Transacties van betekenis met verbonden partijen worden toegelicht voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan. Hiervan wordt toegelicht de aard en de omvang van de transactie en andere informatie die nodig is voor het verschaffen van het inzicht.

Collectie KB

De collectie van de KB is feitelijk het meest waardevolle activum van de organisatie gezien de bijzondere aard en onvervangbaarheid ervan. Kosten van verwerving en onderhoud van stukken worden verwerkt in de staat van baten en lasten in het jaar waarin deze worden gemaakt.

Financiële instrumenten

Financiële instrumenten omvatten investeringen in aandelen en obligaties, handels- en overige vorderingen, geldmiddelen, leningen en overige financieringsverplichtingen, afgeleide financiël instrumenten (derivaten), handelsschulden en overige te betalen posten.

In de jaarrekening zijn de volgende categorieën financiële instrumenten opgenomen: (handels)vorderingen, geldmiddelen, (handels)schulden en overige financiële verplichtingen.

De instelling maakt geen gebruik van derivaten, heeft geen in contracten besloten afgeleide financiële instrumenten en houdt geen handelsportefeuille aan. Financiële activa en financiële verplichtingen worden in de balans opgenomen op het moment dat contractuele rechten of verplichtingen ten aanzien van dat instrument ontstaan.

Een financieel instrument wordt niet langer in de balans opgenomen indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle rechten op economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot de positie aan een derde zijn overgedragen.

Financiële instrumenten (en afzonderlijke componenten van financiële instrumenten) worden in de jaarrekening gepresenteerd in overeenstemming met de economische realiteit van de contractuele bepalingen. Presentatie vindt plaats op basis van afzonderlijke componenten van financiële instrumenten als financieel actief, financië verplichting of als eigen vermogen.

Financiële instrumenten worden bij de eerste waardering verwerkt tegen reële waarde, waarbij (dis)agio en de direct toerekenbare transactiekosten in de eerste opname worden meegenomen. Indien echter financiële instrumenten bij de vervolgwaardering worden gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de staat van baten en lasten, worden direct toerekenbare transactiekosten bij de eerste waardering direct verwerkt in de staat van baten en lasten. Na de eerste opname worden financiële instrumenten op de hierna beschreven manier gewaardeerd.

Verstrekte leningen en overige vorderingen

Verstrekte leningen en overige vorderingen worden na eerste opname gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode, verminderd met bijzondere waardeverminderingsverliezen. De effectieve rente en eventuele bijzondere waardeverminderingsverliezen worden direct in de staat van baten en lasten verwerkt.
Aan- en verkopen van financiële activa die tot de categorie verstrekte leningen en overige vorderingen behoren, worden verantwoord op de transactiedatum.

Kortlopende schulden en overige financiële verplichtingen

Kortlopende schulden en overige financiële verplichtingen worden na eerste opname gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode. De effectieve rente wordt direct in de staat van baten en lasten verwerkt.

Saldering van financiële instrumenten

Een financieel actief en een financiële verplichting worde gesaldeerd als de onderneming beschikt over een deugdelijk juridisch instrument om het financiële actief en de financiële verplichting gesaldeerd af te wikkelen en de onderneming het stellige voornemen heeft om het saldo als zodanig netto of simultaan af te wikkelen.
Als sprake is van een overdracht van een financieel actief dat niet voor verwijdering uit de balans in aanmerking komt, wordt het overgedragen actief en de daarmee samenhangende verplichting niet gesaldeerd.

Bijzondere waardeverminderingen financiële activa

Vorderingen die niet individueel onderhevig zijn gebleken aan bijzondere waardevermindering worden collectief beoordeeld of deze onderhevig zijn aan bijzondere waardevermindering, dit door samenvoeging van vorderingen met vergelijkbare risicokenmerken. Bij de beoordeling van de collectieve waardevermindering gebruikt de onderneming historische trends met betrekking tot de waarschijnlijkheid van het niet nakomen van betalingsverplichtingen. De uitkomsten worden bijgesteld als de ondernemingsleiding van oordeel is dat de huidige economische en kredietomstandigheden zodanig zijn dat het waarschijnlijk is dat de daadwerkelijke verliezen hoger dan wel lager zullen zijn dan historische trends suggereren.

De boekwaarde van vorderingen wordt verminderd met de voorziening voor dubieuze debiteuren. Vorderingen die niet incasseerbaar zijn worden afgeboekt van de voorziening. Andere toevoegingen en onttrekkingen aan de voorziening worden in de staat van baten en lasten verantwoord.

Als in een latere periode de waarde van het actief, onderhevig aan een bijzondere waardevermindering, stijgt en het herstel objectief in verband kan worden gebracht met een gebeurtenis die plaatsvond na de opname van het bijzondere waardeverminderings¬verlies, wordt het bedrag uit hoofde van het herstel (tot maximaal de oorspronkelijke kostprijs) opgenomen in de staat van baten en lasten.

Materiële vaste activa (MVA) en afschrijvingen

Materiële vaste activa worden in de balans verwerkt indien het waarschijnlijk is dat de toekomstige prestatie-eenheden met betrekking tot dat actief zullen toekomen aan de KB en de kosten van het actief betrouwbaar kunnen worden vastgesteld.

MVA worden gewaardeerd tegen kostprijs verminderd met cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen.

De kostprijs van de genoemde activa bestaat uit de verkrijgingsprijs- of vervaardigingsprijs en overige kosten om de activa op hun plaats en in de staat te krijgen noodzakelijk voor het beoogde gebruik.

In het geval de betaling van de kostprijs van een materieel vast actief plaatsvindt op grond van een langere dan normale betalingstermijn, wordt de kostprijs van het actief gebaseerd op de contante waarde van de verplichting.

De afschrijvingen worden berekend als een percentage over de aanschafwaarde volgens de lineaire methode op basis van geschatte economische levensduur. Bij het afschrijven wordt rekening gehouden met de restwaarde van de individuele activa, indien de verwachting is dat er restwaarde zal zijn. Op vooruitbetalingen op materiële vaste activa wordt niet afgeschreven. Afschrijving start op het moment dat een actief beschikbaar is voor het beoogd gebruik en wordt beëindigd bij buitengebruikstelling of bij afstoting.

De KB past de componentenbenadering toe voor materiële vaste activa indien belangrijke afzonderlijke bestanddelen van een materieel vast actief van elkaar te onderscheiden zijn. Rekening houdend met verschillen in gebruiksduur of verwacht gebruikspatroon, worden deze bestanddelen afzonderlijk afgeschreven. De volgende afschrijvingspercentages worden gehanteerd: 5% (bibliotheekinrichting), 10% (meubilair), 20% (apparatuur en bibliotheeksystemen) en 33,3% Staf- en werksystemen (decentrale systemen).

Onderhoudsuitgaven worden slechts geactiveerd als zij de gebruiksduur van het object verlengen en/of leiden tot toekomstige prestatie-eenheden met betrekking tot het object.

Buiten gebruik gestelde activa worden gewaardeerd tegen de laatste boekwaarde voor het moment van buiten gebruik stelling of lagere opbrengstwaarde.

Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa

Door de KB wordt op iedere balansdatum beoordeeld of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoe het actief behoort. Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en bedrijfswaarde. Een bijzonder waardeverminderingsverlies wordt direct als last verwerkt in de staat van baten en lasten onder gelijktijdige verlaging van de boekwaarde van het betreffende actief.

Buiten gebruik gestelde activa worden gewaardeerd tegen boekwaarde of lagere opbrengstwaarde.
Verder wordt op iedere balansdatum beoordeeld of er enige indicatie is dat een in eerdere jaren verantwoord bijzonder waardeverminderingsverlies is verminderd. Als een dergelijke indicatie aanwezig is, wordt de realiseerbare waarde van het betreffende actief (of kasstroomgenererende eenheid) geschat. Terugneming van een eerder verantwoord bijzonder waardeverminderingsverlies vindt alleen plaats als sprake is van een wijziging van de gehanteerde schattingen bij het bepalen van de realiseerbare waarde sinds de verantwoording van het laatste bijzonder waardeverminderingsverlies. In dat geval wordt de boekwaarde van het actief (of kasstroom genererende eenheid) opgehoogd tot de geschatte realiseerbare waarde, maar niet hoger dan de boekwaarde die bepaald zou zijn (na afschrijvingen) als in voorgaande jaren geen bijzonder waardeverminderingsverlies voor het actief (of kasstroom genererende eenheid) zou zijn verantwoord.

Vorderingen

De grondslagen voor de waardering van vorderingen is beschreven onder het hoofd Financiële instrumenten.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Indien liquide middelen niet ter vrije beschikking staan, wordt hiermee rekening gehouden bij de waardering.

Eigen vermogen

Het eigen vermogen is ingedeeld naar vrije algemene reserve, bestemmingsreserves en bestemmingsfondsen. Alle reserves zijn publiek.

Bestemmingsreserves

Delen van het eigen vermogen zijn voor verschillende doeleinden gereserveerd als bestemmingsreserves. Bestemmingsreserves worden door het bestuur bepaald en het bestuur kan deze zelf opheffen.

Bestemmingsfondsen

Bestemmingsfondsen zijn reserves waaraan door derden (bijvoorbeeld OCW) een beperktere bestedingsmogelijkheid is aangebracht dan op grond van de statuten zou bestaan. De fondsen zijn ontstaan als gevolg van geoormerkte OCW gelden welke niet volledig zijn besteed in het betreffende boekjaar. Uitgaven die worden gedekt uit bestemmingsfondsen worden in de staat van baten en lasten verantwoord, en via de resultaatbestemming ten laste van de betreffende fonds gebracht. Wijzigingen in de beperking van de bestemming van fondsen welke door de daartoe bevoegde organen of instanties worden aangebracht, worden als overige mutatie binnen het eigen vermogen verwerkt.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd voor in rechte afdwingbare of feitelijke verplichtingen die op de balansdatum bestaan, waarbij het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen noodzakelijk is en waarvan de omvang op betrouwbare wijze is te schatten.

Rechten en verplichtingen voortvloeiend uit eenzelfde overeenkomst worden niet in de balans opgenomen indien en voor zover noch de onderneming noch de tegenpartij heeft gepresteerd. Opname in de balans geschiedt wanneer de nog te ontvangen respectievelijk te leveren prestatie en tegenprestatie niet (meer) met elkaar in evenwicht zijn en dit voor de onderneming nadelige gevolgen heeft.

Indien (een deel van) de uitgaven die noodzakelijk zijn om een voorziening af te wikkelen waarschijnlijk geheel of gedeeltelijk door een derde worden vergoed bij afwikkeling van de voorziening, wordt de vergoeding als afzonderlijk actief gepresenteerd.

Indien de tijdswaarde van geld materieel is en de periode waarover de uitgaven contant worden gemaakt meer dan een jaar is, worden voorzieningen gewaardeerd tegen de contante waarde van de beste schatting van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de verplichtingen en verliezen af te wikkelen. De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde indien de tijdswaarde van het geld niet materieel is of de periode waarover de uitgaven contant worden gemaakt maximaal een jaar is.

De KB heeft voorzieningen getroffen betreffende ingegane wachtgeldverplichtingen, ingegane seniorenregelingen en uitgestelde beloningen vanwege ambtsjubilea

Jubileumvoorziening

De jubileumvoorziening betreft een voorziening voor toekomstige jubileumuitkeringen. De voorziening betreft de berekening van de in de toekomst uit te keren jubileumuitkeringen. De berekening is gebaseerd op de KB regeling jubilea, blijfkans en leeftijd.

Voorziening wachtgelden

Deze voorziening betreft de berekening van de maximale verplichting per uit dienst gegane medewerker.
Er vinden individuele berekeningen plaats, rekening houdend met zowel het WW deel als het bovenwettelijke BWOI deel. De eerste op basis van de UWV regels, de tweede op basis van de BWOI regeling.

Voorziening Generatieplan

De voorziening generatieplan voorziet in de mogelijkheid voor medewerkers die vijf jaar of korter voor de AOW datum zitten om een of twee dagen per week minder te gaan werken, waarbij over die dagen 50% van het salaris wordt doorbetaald en de pensioenopbouw volledig wordt voortgezet.

Kortlopende schulden

De waardering van kortlopende schulden is toegelicht onder het hoofd Financiële instrumenten.
Vooruit gefactureerde en -ontvangen termijnen projecten
Hieronder zijn opgenomen ontvangen projectgelden waar tegenover een specifieke bestedingsverplichting bestaat, die gebaseerd is op externe contractuele verplichtingen. Projecten zijn gewaardeerd op direct toerekenbare kosten en aan overige instanties toegezegde gelden. Op de geactiveerde kosten zijn de ontvangen subsidiegelden in mindering gebracht. Gedurende de looptijd van een project wordt geen resultaat verantwoord. Na realisatie van een project wordt het saldo van baten en lasten verwerkt in de staat van baten en lasten.

Rijksbijdrage

Onder de rijksbijdrage wordt de jaarlijkse bijdrage van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap verstaan. De Rijksbijdrage wordt ten gunste gebracht van de staat van baten en lasten in de periode waarop zij betrekking heeft.

Overige opbrengsten

De verantwoording van overige baten geschiedt naar rato van de geleverde prestaties, gebaseerd op de verrichte diensten tot aan de balansdatum in verhouding tot de in totaal te verrichten diensten.

Beleidsregels toepassing WNT

Voor de uitvoering van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen in de (semi)publieke sector (WNT) heeft de KB zich gehouden aan de Beleidsregel toepassing WNT en deze als normenkader bij het opmaken van deze jaarrekening gehanteerd.

Personeelsbeloningen

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de staat van baten en lasten voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers respectievelijk de belastingautoriteit.

De beloningen van het personeel worden als last in de staat van baten en lasten verantwoord in de periode waarin de arbeidsprestatie wordt verricht en, voor zover nog niet uitbetaald, als verplichting op de balans opgenomen. Als de reeds betaalde bedragen de verschuldigde beloningen overtreffen, wordt het meerdere opgenomen als een overlopend actief voor zover er sprake zal zijn van terugbetaling door het personeel of van verrekening met toekomstige betalingen door de organisatie.

Voor de beloningen met opbouw van rechten, sabbatical leave en gratificaties worden de verwachte lasten gedurende het dienstverband in aanmerking genomen. Een verwachte vergoeding ten gevolge van bonusbetalingen wordt verantwoord indien de verplichting tot betaling van die vergoeding is ontstaan op of vóór balansdatum en een betrouwbare schatting van de verplichtingen kan worden gemaakt. Ontvangen bijdragen voortvloeiend uit levensloopregelingen worden in aanmerking genomen in de periode waarover deze bijdragen zijn verschuldigd. Toevoegingen aan en vrijval van verplichtingen worden ten laste respectievelijk ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht. Indien een beloning wordt betaald, waarbij geen rechten worden opgebouwd (bijvoorbeeld doorbetaling in geval van ziekte of arbeidsongeschiktheid) worden de verwachte lasten verantwoord in de periode waarover deze beloning is verschuldigd. Voor op balansdatum bestaande verplichtingen tot het in de toekomst doorbetalen van beloningen (inclusief ontslagvergoedingen) aan personeelsleden die op balansdatum naar verwachting blijvend geheel of gedeeltelijk niet in staat

zijn om werkzaamheden te verrichten door ziekte of arbeidsongeschiktheid wordt een voorziening opgenomen.

De verantwoorde verplichting betreft de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de desbetreffende verplichting op balansdatum af te wikkelen. De beste schatting is gebaseerd op contractuele afspraken met personeelsleden (CAO en individuele arbeidsovereenkomsten). Toevoegingen aan en vrijval van verplichtingen worden ten laste respectievelijk ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht.

Pensioenen

Voor de werknemers van de KB die als overheidswerknemer in de Wet Privatisering ABP worden aangemerkt, geldt het Pensioenreglement van de Stichting Pensioenfonds ABP. De dekkingsgraad per 31 december 2021 is 104,2%. Er hoeven geen aanvullende betalingen gedaan te worden.
De pensioenregeling wordt volgens de Pensioenwet gekarakteriseerd als uitkerings-overeenkomst. De uitvoeringsovereenkomst met de pensioenuitvoerder ABP wordt jaarlijks stilzwijgend verlengd. De belangrijkste afspraken die zijn opgenomen in deze uitvoeringsovereenkomst zijn de volgende:

- Indexatie geeft geen aanleiding tot premie-aanpassingen.
- Premiereductie of terugstorting vindt plaats indien en voor zover sprake is van een dekkingsgraad volgens de normen van DNB van 160% en het bestuur van het fonds daartoe besloten heeft.
- De maximale premie bedraagt 25,9% over de pensioengrondslag.
- In geval van een reservetekort van de pensioenuitvoerder neemt de KB overeenkomstig hetgeen overeengekomen is zijn aandeel daarin

Uitgangspunt is dat de in de verslagperiode te verwerken pensioenlast gelijk is aan de over die periode aan de pensioenuitvoerder verschuldigde pensioenpremies. Voor zover de verschuldigde premies op balansdatum nog niet zijn voldaan, wordt hiervoor een verplichting opgenomen.

Als de op balansdatum reeds betaalde premies de verschuldigde premies overtreffen, wordt een overlopende actiefpost opgenomen voor zover sprake zal zijn van terugbetaling door het fonds of van verrekening met in de toekomst verschuldigde premies.

Indien op basis van de uitvoeringsovereenkomst met betrekking tot een bedrijfstakpensioenregeling per balansdatum een verplichting bestaat, wordt een voorziening gevormd als het waarschijnlijk is dat de aanwending van een maatregelenpakket, dat nodig is voor het herstel van de per balansdatum bestaande dekkingsgraad, zal leiden tot een uitstroom van middelen en de omvang daarvan betrouwbaar kan worden geschat.

Leaseovereenkomsten

De KB kan financiële en operationele leasecontracten afsluiten. Een leaseovereenkomst waarbij de voor- en nadelen verbonden aan het eigendom van het leaseobject geheel of nagenoeg geheel door de lessee worden gedragen, wordt aangemerkt als een financiële lease. Alle andere leaseovereenkomsten classificeren als operationele leases. Bij de leaseclassificatie is de economische realiteit van de transactie bepalend en niet zozeer de juridische vorm. Classificatie van de lease vindt plaats op het tijdstip van het aangaan van de betreffende leaseovereenkomst.

Operationele leases

Als de organisatie optreedt als lessee in een operationele lease, wordt het leaseobject niet geactiveerd. Vergoedingen die worden ontvangen als stimulering voor het afsluiten van een overeenkomst worden verwerkt als een vermindering van de leasekosten over de leaseperiode. Leasebetalingen en vergoedingen inzake operationele leases worden lineair over de leaseperiode ten laste respectievelijk ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht, tenzij een andere toerekeningsystematiek meer representatief is voor het patroon van de met het leaseobject te verkrijgen voordelen.

Overheidssubsidies

Subsidies (niet zijnde Rijksbijdrage) worden ten gunste van de staat van baten en lasten van het jaar gebracht ten laste waarvan de gesubsidieerde bestedingen komen of waarin de opbrengsten zijn gederfd of het exploitatietekort zich heeft voorgedaan. De vooruitontvangen bedragen worden zowel als lang- als kortlopend schuld verantwoord, afhankelijk van de verwachte uitstroom van middelen.

Rentebaten en -lasten

Rentebaten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren, rekening houdend met de effectieve rentevoet

van de desbetreffende actiefpost. Rentelasten en soortgelijke lasten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld conform de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan in zijn geheel uit liquide middelen. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van interest zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten.

Bepaling reële waarde

De reële waarde van een financieel instrument is het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en van elkaar onafhankelijk zijn.

- De reële waarde van niet-beursgenoteerde financiële instrumenten wordt bepaald door de verwachte kasstromen contant te maken tegen een disconteringsvoet die gelijk is aan de geldende risicovrije marktrente voor de resterende looptijd vermeerderd met krediet- en liquiditeitsopslagen.

Gebeurtenissen na balansdatum

Gebeurtenissen die nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum en die blijken tot aan de datum van het opmaken van de jaarrekening worden verwerkt in de jaarrekening. Gebeurtenissen die geen nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum worden niet in de jaarrekening verwerkt. Als dergelijke gebeurtenissen van belang zijn voor de oordeelsvorming van de gebruikers van de jaarrekening, worden de aard en de geschatte financiële gevolgen ervan toegelicht in de jaarrekening.

Toelichting op de balans

Materiële vaste activa (1)

Verloopoverzicht van materiële vaste activa 2021 Bedragen x €1.000	Totaal andere vaste bedrijfsmiddelen vaste activa
Boekwaarde aan het begin van de periode	
Verkrijgings- of vervaardigingsprijs aan het begin van de periode	25.426
Cumulatieve afschrijvingen aan het begin van de periode	-19.188
Boekwaarde aan het begin van de periode	**6.238**
Verloop gedurende de periode	
Investeringen	254
Afschrijvingen	-1.447
Mutatie gedurende de periode:	**-1.193**
Boekwaarde aan het eind van de periode	
Verkrijgings- of vervaardigingsprijs aan het einde van de periode	25.680
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen aan het einde van de periode	-20.635
Boekwaarde aan het einde van de periode	**5.045**

Onder de ‘vaste bedrijfsmiddelen’ zijn opgenomen bibliotheek- en magazijninrichting €1.158K, meubilair €461K, apparatuur- en bibliotheek systemen €3.224K en staf- en werk systemen €201K.

De investeringen in 2021 hebben nagenoeg geheel betrekking op de categorie apparatuur en centrale bibliotheeksystemen en betreffen investeringen in hardware en software.

Onder materiële vaste activa zijn geen activa opgenomen waarvan de beschikbaarheid berust op een beperkt genotsrecht zoals erfpacht- en opstalrecht of huurkoop c.q. financieringshuur. De gebouwen en terreinen die de huisvesting van de KB vormen zijn geen eigendom.

Vlottende activa (2)

Vlottende activa Bedragen x €1.000	referenties	31-12-2021 Realisatie	31-12-2020 Realisatie
Vorderingen	2.1	666	937
Overlopende activa	2.2	2.327	1.939
Liquide middelen	2.3	73.793	68.936
Totaal		**76.786**	**71.812**

Specificatie vorderingen (2.1)

Overzicht vorderingen Bedragen x €1.000	referenties	31-12-2021 Realisatie	31-12-2020 Realisatie
Debiteuren		641	905
Overige vorderingen	2.1.1	27	34
Voorziening wegens oninbaarheid vorderingen		-2	-2
Totaal vorderingen		**666**	**937**

Specificatie overlopende activa (2.1.1)

Overzicht overige vorderingen Bedragen x €1.000		31-12-2021 Realisatie	31-12-2020 Realisatie
Personeel		3	9
Overige		24	25
Overige vorderingen		**27**	**34**

Specificatie overlopende activa (2.2)

Overzicht overlopende activa Bedragen x €1.000		31-12-2021 Realisatie	31-12-2020 Realisatie
Overige overlopende activa		819	303
Vooruitbetaalde bedragen		1.508	1.636
Overlopende activa		**2.327**	**1.939**

Specificatie overlopende activa (2.2)

Overzicht overlopende activa Bedragen x €1.000		31-12-2021 Realisatie	31-12-2020 Realisatie
Overige overlopende activa		819	303
Vooruitbetaalde bedragen		1.508	1.636
Overlopende activa		**2.327**	**1.939**

De overige overlopende activa betreffen nog te ontvangen bedragen inzake projecten gefinancierd door derden en overige overheidsbijdragen en subsidies, waaronder BZK.

Liquide middelen (2.3)

Overzicht liquide middelen Bedragen x €1.000		31-12-2021 Realisatie	31-12-2020 Realisatie
Kasmiddelen		4	4
Tegoeden op bankrekeningen		244	-
Schatkistbankieren		73.545	68.932
Liquide middelen		**73.793**	**68.936**

De KB participeert in het geïntegreerd middelenbeheer van het ministerie van Financiën. De KB heeft een kredietfaciliteit van €2,5M als onderdeel van het schatkistbankieren. Het saldo wordt dagelijks verrekend met het ministerie van Financiën vanuit het schatkistbankierenstelsel. De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de KB.

Eigen vermogen (3)

Eigen vermogen, verloopoverzicht 2020 Bedragen x €1.000	Algemene reserve	Bestemmingsreserves	Bestemmingsfondsen	Totaal eigen vermogen
Eigen vermogen per 1 januari 2020 (eerder gerapporteerd)	**4.012**	**49.453**	**4.966**	**58.431**
Effect foutherstel (zie p.51)	-2.026	-	-	-2.026
Eigen vermogen per 1 januari 2020 (gecorrigeerd)	**1.986**	**49.453**	**4.966**	**56.405**
Verloop gedurende 2020				
Resultaat 2020	353	-2.342	-1.858	-3.846
Eigen vermogen 31-12-2020	**2.339**	**47.111**	**3.108**	**52.558**

Eigen vermogen, verloopoverzicht 2021 Bedragen x €1.000	Algemene reserve	Bestemmingsreserves	Bestemmingsfondsen	Totaal eigen vermogen
Eigen vermogen 31-12-2020	**2.339**	**47.111**	**3.108**	**52.558**
Verloop gedurende 2021:				
Resultaat 2021	2.134	-140	2.416	4.410
Eigen vermogen 31-12-2021	**4.473**	**46.971**	**5.524**	**56.968**

Bestemming saldo baten en lasten 2021

De jaarrekening 2021 is vastgesteld door het Algemeen Bestuurscollege op 31 maart 2022. Het Algemeen Bestuurscollege heeft besloten om het saldo van baten en lasten 2021 als volgt te bestemmen:

Omschrijving (bedragen x €1.000)	
Dotatie aan bestemmingsfonds E-content	1.673
Dotatie aan bestemmingsfonds Collecties	628
Dotatie aan bestemmingsfonds Aangepast Lezen	516
Onttrekking aan bestemmingsfonds Donorregistratie 2020	-36
Onttrekking aan bestemmingsfonds Bibliotheekconvenant 2020-2023	-440
Onttrekking aan bestemmingsfonds Pilot Digitalisering	-146
Dotatie aan bestemmingsfonds CBCT 2020-2024	221
Totaal Bestemmingsfondsen	**2.416**
Dotatie aan bestemmingsreserve Huisvesting	2.142
Onttrekking aan bestemmingsreserve Vernieuwingsprojecten	-227
Dotatie aan bestemmingsreserve uitvoering BKT traject	392
Onttrekking aan bestemmingsreserve Brandveiligheid	-1.274
Onttrekking aan bestemmingsreserve Digitale Duurzaamheid	-2.442
Dotatie aan bestemmingsreserve programma Metamorfoze	1.165
Dotatie aan bestemmingsreserve Pilot Digitalisering	146
Onttrekking aan bestemmingsreserve KB_NA	-42
Totaal Bestemmingsreserves	**-140**
Dotatie aan de algemene reserve	2.134
Saldo baten en lasten	**4.410**

Wij hebben ervoor gekozen het resterende saldo ná resultaatbestemming te doteren aan de algemene reserve en niet aan de bestemmingsreserve Huisvesting, mede vanwege een lagere vaststelling van de Rijksbijdrage 2022 dan waar wij initieel vanuit zijn gegaan.

Bestemmingsreserves

Specificatie van bestemmingsreserves Bedragen x €1.000 Volgnummer		Bestemmings-reserves aan het begin van de periode	Resultaat verslagperiode	Overige mutaties	Bestemmings-reserves aan het einde van de periode
1	Bestemmingsreserve Huisvesting	20.481	2.142	3.726	26.349
2	Bestemmingsreserve Vernieuwingsprojecten	227	-227		0
3	Bestemmingsreserve Legaten	278	-		278
4	Bestemmingsreserve Brandveiligheid	5.000	-1.274	-3.726	0
5	Bestemmingsreserve KB-NA	1.287	-42		1.245
6	Bestemmingsreserve Pilot Digitalisering	-	146		146
7	Bestemmingsreserve progr. Metamorfoze	4.252	1.165		5.417
8	Bestemmingsreserve Digitale Duurzaamheid	7.490	-2.442		5.048
9	Bestemmingsreserve uitvoering BKT traject	8.096	392		8.488
Totaal		**47.111**	**-140**	**0**	**46.971**

1 Bestemmingsreserve Huisvesting

Het Algemeen Bestuurscollege heeft het besluit genomen om jaarlijks een dotatie te doen aan de huisvestingsreserve voor de realisatie van toekomstige (her)huisvesting. De benodigde hoogte van deze reserve in de toekomst is afhankelijk van meerdere factoren en daarmee nog onzeker. De huidige stand van zaken van onze huisvestingsopgave is beschreven in paragraaf 5.6 van het bestuursverslag.

Verloopstaat Huisvesting	2021	2020
Stand begin periode	20.481	19.481
Resultaatbestemming	2.142	1.000
Dotatie resterende saldo Bestemmingsreserve Brandveiligheid	3.726	-
Stand einde periode	**26.349**	**20.481**

2 Bestemmingsreserve Vernieuwingsprojecten

Verloopstaat Vernieuwingsprojecten	2021	2020
Stand begin periode	227	-
Resultaatbestemming	-227	227
Stand einde periode	**-**	**227**

3 Bestemmingsreserve Legaten

De KB heeft legaten ontvangen waaraan geen specifieke bestemming verbonden is. Gezien de achtergrond van de ontvangen middelen wil de KB de aanwending afzonderlijk zichtbaar maken. Op termijn volgt een voorstel om dit bedrag te besteden.

4 Bestemmingsreserve Project Brandveiligheid

In het kader van de instandhoudingsplannen van ons pand heeft het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) een plan van aanpak gemaakt om activiteiten uit te voeren. In 2019 heeft de aanbesteding hiervoor plaatsgevonden. In 2021 zijn de werkzaamheden afgerond. Het ABC heeft in overleg met OCW besloten om het resterende saldo als bestemmingsreserve Huisvesting te bestemmen.

Verloopstaat Bestemmingsreserve Project Brandveiligheid	2021	2020
Stand begin periode	5.000	5.000
Resultaatbestemming	-1.274	
Onttrekking resterende saldo ten gunste van Bestemmingsreserve Huisvesting	-3.726	
Stand einde periode	**-**	**5.000**

5 Bestemmingsreserve KB/NA

Deze middelen zijn oorspronkelijk (2012) ontvangen ter dekking van (frictie) kosten gerelateerd aan een, niet gerealiseerde, fusie tussen de Koninklijke Bibliotheek en het Nationaal Archief. OCW heeft ingestemd met de inzet van deze reserve voor het (verder) stimuleren van het gebruik van digitaal tekstueel erfgoed via twee routes:

1. een verkenning van een online onderzoeksplatform voor geavanceerd digitaal onderzoek waarbij digitale tekstbestanden van verschillende erfgoedinstellingen niet alleen doorzoekbaar maar ook analyseerbaar zijn, en
2. een onderzoek naar vooroordelen (bias) in tekstuele digitale erfgoedbestanden met behulp van kunstmatige intelligentie.

Verloopstaat Bestemmingsreserve KB-NA	2021	2020
Stand begin periode	1.287	1.287
Resultaatbestemming	-42	-
Stand einde periode	**1.245**	**1.287**

6 Bestemmingsreserve Pilot Digitalisering

Verloopstaat Pilot Digitalisering	2021	2020
Stand begin periode	-	-
Dotatie resterende saldo Bestemmingsfonds Pilot Digitalisering	146	-
Stand einde periode	**146**	**-**

7 Bestemmingsreserve Programma Metamorfoze

Metamorfoze is het nationale programma voor het behoud van papieren erfgoed. Het programma heeft tot doel het door versneld autonoom verval bedreigde papieren erfgoed te conserveren middels digitalisering, het beschikbaar te stellen van de digitale kopie en daardoor het origineel beter te kunnen behouden. Het gedigitaliseerde materiaal uit het BKT traject wordt beschikbaar gesteld op de website Delpher. Het Bureau Metamorfoze zorgt voor de coördinatie van de Metamorfoze-projecten en geeft advies en ondersteuning aan instellingen die aan Metamorfoze deelnemen. Adviescommissies van onafhankelijke deskundigen beoordelen de projectaanvragen en adviseren over de toekenning. Het Bureau houdt zich ook bezig met het opzetten van onderzoek, legt contacten met binnen- en buitenlandse organisaties en verzorgt de informatieverspreiding. De projecten hebben meestal een looptijd van meerdere jaren en zijn langlopend van aard.
Het programma bestaat uit de volgende onderdelen:

- Boeken, Kranten en Tijdschriften
- Onderzoeksprojecten
- Archieven en collectie

Verloopstaat Programma Metamorfoze	2021	2020
Stand begin periode	4.252	5.428
Resultaatbestemming	1.165	-1.176
Stand einde periode	**5.417**	**4.252**

8 Bestemmingsreserve Digitale Duurzaamheid

De activiteiten met betrekking tot Digitale Duurzaamheid worden gefinancierd vanuit de rijksbijdrage aan de KB. Omdat de techniek steeds verandert en er speciale maatregelen nodig zijn, wordt er voortdurend gewerkt aan de bruikbaarheid van alle digitale informatie op de lange termijn. In 2021 is €1.500K aan Rijksbijdrage ontvangen en is €258K aan onderzoekskosten besteed, €2.608K aan het Nieuwe Digitaal Magazijn, €771K aan het nieuw Datacenter en €305K aan de nieuwe Registratiefunctie.

Verloopstaat Digitale Duurzaamheid	2021	2020
Stand begin periode	7.490	8.150
Resultaatbestemming	-2.442	-660
Stand einde periode	**5.048**	**7.490**

9 Bestemmingsreserve uitvoering BKT traject

Het BKT traject wordt gefinancierd door het programma Metamorfoze. De titels uit de periode 1840-1960 worden door onafhankelijke adviescommissies voor dit BKT traject op basis van aanvragen uit het erfgoedveld geprioriteerd. De KB zorgt voor het digitaliseren en het beschikbaar stellen van deze collecties, onder andere via de nationale website Delpher. Binnen het programma Metamorfoze wordt jaarlijks een reservering gemaakt voor de digitalisering van deze collecties.
In 2021 zijn er in het boeken traject ca. 2,6 miljoen pagina's, 0,8 miljoen pagina's aan tijdschriften en 1,3 miljoen pagina's aan kranten gedigitaliseerd en zijn er 1,9 miljoen pagina's beschikbaar gesteld op de nationale website Delpher.

Verloopstaat Uitvoering BKT traject	2021	2020
Stand begin periode	8.096	9.827
Resultaatbestemming	392	-1.731
Stand einde periode	**8.488**	**8.096**

Bestemmingsfondsen

De bestemmingsfondsen hebben betrekking op OCW middelen waarbij sprake is van een spreiding van bestedingen over de jaren heen, die verschilt van de spreiding van de jaarlijkse ontvangsten.

Specificatie van bestemmingsfondsen Bedragen x €1.000 Volgnummer	Bestemmings-fondsen aan het begin van de periode	Resultaat verslagperiode	Overige mutaties	Bestemmings-fondsen aan het einde van de periode
1 Bestemmingsfonds Aangepast Lezen	1.220	516		1.736
2 Bestemmingsfonds Collecties	-	628		628
3 Bestemmingsfonds E-Content / E-lending	991	1.673		2.664
4 Bestemmingsfonds Pilot Digitalisering	146	-146		-
5 Bestemmingsfonds Donorregistratie 2020	70	-36	-	34
6 Bestemmingsfonds CBCT 2020-2024	241	221		462
7 Bestemmingsfonds Bibliotheekconvenant 2020-2023	440	-440		-
Totaal	**3.108**	**2.416**	**0**	**5.524**

1 Bestemmingsfonds Aangepast Lezen

Verloopstaat Uitvoering Aangepast Lezen	2021	2020
Stand begin periode	1.220	786
Resultaatbestemming	516	434
Stand einde periode	**1.736**	**1.220**

2 Bestemmingsfonds Collecties

Verloopstaat Uitvoering Aangepast Lezen	2021	2020
Stand begin periode	-	-
Resultaatbestemming	628	
Stand einde periode	**1628**	**-**

3 Bestemmingsfonds E-Content / E-lending Convenant

Verloopstaat Uitvoering Aangepast Lezen	2021	2020
Stand begin periode	992	3.500
Resultaatbestemming	1.673	-2.509
Stand einde periode	**2.664**	**991**

4 Bestemmingsfonds Pilot Digitalisering

Verloopstaat Pilot Digitalisering	2021	2020
Stand begin periode	146	146
Resultaatbestemming	-146	-
Stand einde periode	**-**	**146**

5 Bestemmingsfonds Donorregistratie

In 2020 is er door het ministerie OCW een éénmalige subsidie van €145K extra toegekend voor de communicatie aan kwetsbare burgers rondom de donorregistratie. In 2021 zijn de lasten €36K.

Verloopstaat Donorregistratie	2021	2020
Stand begin periode	70	-
Resultaatbestemming	-36	70
Stand einde periode	**34**	**70**

6 Bestemmingsfonds CBCT

In 2020 is er door het ministerie OCW een subidieaanvraag gehonoreerd voor de certificering van taalhuizen door Certificeringsorganisatie Bibliotheekwerk, Cultuur en Taal (CBCT) conform de kabinetsbrief vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024 van 18 maart 2019. In 2021 zijn de baten €500K en lasten €271K.

Verloopstaat CBCT	2021	2020
Stand begin periode	241	-
Resultaatbestemming	229	241
Stand einde periode	**470**	**241**

7 Bestemmingsfonds Bibliotheekconvenant 2020-2023

Voor de uitvoering van het convenant heeft het ministerie OCW middelen beschikbaar gesteld, verdeeld over de jaren 2020 tot en met 2023. Ter gedeeltelijke realisatie van de in het convenant gemaakte afspraken is op 12 oktober 2020 de Tijdelijke subsidieregels Leesoffensief in werking getreden. Met de uitvoering van deze subsidieregeling is een bedrag gemoeid van €1.250K, verdeeld over de jaren 2020 en 2021. Voor het jaar 2021 is ten behoeve van de uitvoering van de Tijdelijke subsidieregels Leesoffensief een bedrag toegekend van €750K.
In 2021 zijn de baten €750K en lasten €1.198K.

Verloopstaat Bibliotheekconvenant 2020-2023	2021	2020
Stand begin periode	440	-
Resultaatbestemming	-440	440
Stand einde periode	**-**	**440**

Voorzieningen specificatie (4

Uitsplitsing personele voorzieningen Bedragen x €1.000	Generatieplan voorziening	Jubileum voorziening	Wachtgeld voorziening	Totaal personele voorzieningen
Stand aan het begin van de periode				
Voorzieningen aan het begin van de periode	1.687	506	599	2.792
Verloop gedurende de periode				
Dotaties	*37*	42	548	627
Onttrekkingen	*-480*	-54	-314	-848
Vrijval	**-**	**-**	**-139**	**-139**
Stand aan het eind van de periode				
Voorzieningen aan het einde van de periode	*1.244*	494	694	2.432
Voorzieningen met looptijd korter dan een jaar	*430*	52	439	921
Bedrag looptijd 1 tot en met 5 jaar	*808*	181	255	1.244
Bedrag looptijd meer dan 5 jaar	*6*	261	-	267

Generatieplanvoorziening

De voorziening generatieplan voorziet in de mogelijkheid voor medewerkers die vijf jaar of korter voor de AOW datum zitten om een of twee dagen per week minder te gaan werken, waarbij over die dagen 50% van het salaris wordt doorbetaald en de pensioenopbouw volledig wordt voortgezet. Eind 2021 was sprake van 40 deelnemers (eind 2020 tevens 40 deelnemers).

Jubileumvoorziening

Dit betreft een voorziening op de toekomstige uitgaven van KB medewerkers die in aanmerking komen voor een ambtsjubileum uitkering. De jubileumvoorziening heeft betrekking op uitkeringen aan medewerkers op basis van de duur van de aanstelling, en is grotendeels langlopend. De voorziening betreft het geschatte bedrag van de in de toekomst uit te keren jubileumuitkeringen. De berekening is gebaseerd op de KB regeling jubilea, blijfkans en leeftijden.

Wachtgeldvoorziening
De wachtgeldvoorziening is gevormd vanwege het eigen risicodragerschap van de KB voor de werkloosheidswet. De wachtgeldvoorziening is gelijk aan de verwachte kosten die doorbelast zullen worden door het UWV voor werkloosheidsuitkeringen. In 2021 is een bedrag van €314K onttrokken aan deze voorziening. De totale wachtgeldvoorziening voor voormalige medewerkers die per 31 december 2021 binnen de wachtgeldregeling vielen bedraagt €694K (2020 €599K). Dit veroorzaakt een vrijval van de voorziening van €139K. Het aantal wachtgelders bedroeg op die datum 14, (2020: dertien). Het kortlopende deel van de voorziening bedraagt €439K. Het deel 2 tot 5 jaar €255K en het deel langer dan 5 jaar 0.

Kortlopende schulden (5)

Kortlopende schulden, specificatie Bedragen x €1.000	referenties	31-12-2021 Realisatie	31-12-2020 Realisatie
Vooruit gefactureerde en -ontvangen termijnen op projecten	5.1	6.383	8.128
Crediteuren	5.2	3.007	5.518
Belastingen en premies sociale verzekeringen		7.113	5.426
Schulden ter zake van pensioenen		504	455
Overige schulden	5.3	3.572	1.337
Subtotaal kortlopende schulden		**20.578**	**20.864**
Overlopende passiva, uitsplitsing			
Vakantiegeld en vakantiedagen		1.852	1.836
Subtotaal overlopende passiva		**1.852**	**1.836**
Totaal van kortlopende schulden		**22.431**	**22.700**

Vooruit gefactureerde en -ontvangen termijnen op projecten (5.1)

In deze post zijn verplichtingen opgenomen die in het kader van het landelijke programma Metamorfoze (conservering/digitalisering) zijn aangegaan. In 2021 zijn er, in het kader van Archieven en Collecties en het traject Boeken, Kranten en Tijdschriften, minder verplichtingen aangegaan dan in 2020. In 2021 zijn meer extern gefinancierde projecten gehonoreerd. In de tabel “Vooruit gefactureerde en -ontvangen termijnen projecten” wordt het nader toegelicht.

Vooruit gefactureerde en -ontvangen termijnen op projecten Bedragen x €1.000	31-12-2021 Realisatie	31-12-2020 Realisatie
Programma's		
Verplichtingen aan derden (Metamorfoze)	4.673	6.428
Extern gefinancierde projecten	1.710	1.700
Totaal Programma's	**6.383**	**8.128**

Verplichtingen aan derden (Metamorfoze)
De doelstelling van Metamorfoze is het (fysieke) conserveren middels digitaliseren van alle bedreigde archieven en collecties die voor Nederlandse geschiedenis en cultuur van (inter)nationaal belang zijn. In aanmerking komende archieven en collecties worden door een onafhankelijke adviescommissies voor dit AC-traject op basis van aanvragen uit het erfgoedveld geselecteerd. Het AC-traject is gebaseerd op 100% financiering.

Verloopstaat Verplichtingen aan derden (Metamorfoze)	2021	2020
Stand begin periode	6.428	4.536
Aangegane verplichtingen	1.676	4.128
Bijgestelde bedragen	-681	-320
Uitbetaalde verplichtingen	-2.750	-1.916
Stand einde periode	**4.673**	**6.428**

Extern gefinancierde projecten
Dit zijn projecten waarvoor de KB subsidie aanvraagt bij derden om deel te nemen aan externe projecten. Hieronder valt onder andere onderzoeksprojecten, innovatieprojecten en deelname aan Europese projecten. In 2021 heeft de KB €3.123K aan externe subsidies ontvangen en de lasten zijn €3.140K. Projecten die in 2022 continueren zijn onder andere Toegang Literair Erfgoed, DBNL, Kwaliteitsimpuls laagtaalvaardige ouders, Web archeologie, Creative Europe, Web Publications, Fagel, Digitaal Burgerschap en Programma Indisch Erfgoed Digitaal.

Verloopstaat extern gefinancierde projecten	2021	2020
Stand begin periode	1.700	366
Herrubricering van schuld naar vordering	26	121
Ontvangen subsidies	3.123	2.917
Kosten projecten	-3.139	-1.704
Stand einde periode	**1.710**	**1.700**

Crediteuren (5.2)

In het crediteuren saldo van €3.007K zijn schulden aan personeel van €25K opgenomen.

Overige kortlopende schulden (5.3)

De overige schulden van €3.572K bestaan vooral uit nog te betalen kosten. Alle overige schulden hebben een looptijd korter dan één jaar.

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

De belangrijkste niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen met een materieel financieel belang zijn:

Huurverplichtingen
Met het Rijksvastgoedbedrijf is een huurcontract voor het KB-gebouw gesloten tot en met 2035. De huur (inclusief servicekosten/allonges) bedraagt in 2021 €6.087K. De huur wordt elk jaar door het Rijksvastgoedbedrijf geïndexeerd. Daarnaast wordt de huur incidenteel aangepast met de zogenaamde allonges ter dekking / aflossing van de kosten van uitbreidingen / aanpassingen van gebouw en installaties die via de leenfaciliteit gefinancierd zijn. De verplichting korter dan 1 jaar bedraagt €5.429K, €22.519K voor 2 tot 5 jaar en €48.818K > 5 jaar. Daarnaast betaalt de KB een jaarlijkse huurallonge aan het Literaire Museum. De verplichting korter dan 1 jaar bedraagt €330K en voor de periode 2023 t/m 2024 €675K.

De KB als btw-ondernemer
De KB heeft met ingang van 2019 door middel van aangiften verzocht om teruggaaf van het saldo van betaalde btw inzake de kosten van digitale abonnementen en de af te dragen btw inzake de met deze activiteit gerealiseerde omzet. Op basis van deze aangiften heeft de Belastingdienst inzake 2019 en 2020 €2,8 M uitbetaald en resteert een vordering inzake 2020 van €0,7M. De Belastingdienst heeft een naheffingsaanslag opgelegd over 2019 en 2020, waartegen de KB bezwaar heeft ingediend.

De KB is voorts van mening vanuit een fiscaal perspectief te kwalificeren als ondernemer in de zin van de omzetbelasting en een volledig recht te hebben op aftrek van voorbelasting. In dat kader heeft de KB bezwaarschriften ingediend tegen de verstrekte teruggaafbeschikkingen. De Belastingdienst heeft deze bezwaarschriften bij brief d.d. 14 december 2020 afgewezen en de KB is hier d.d. 11 februari 2021 tegen in beroep gegaan. Het belang voor de KB is, mede in het licht van de dubbele huisvestingsuitdaging die zij de komende jaren heeft, groot; over de jaren 2019 tot en met 2021 gaat het om een extra teruggave van indicatief €16M.

Vanwege het (huidige) standpunt van de Belastingdienst en de onzekere uitkomst van het vervolgproces heeft het bestuur de inzake 2019 tot en met 2021 geclaimde btw-voorbelasting van totaal €5,9M niet in mindering gebracht op de kosten doch als verplichting in de balans per 31 december 2021 opgenomen. Verder is op de balans geen vordering inzake de geclaimde extra teruggave van indicatief €16M opgenomen, maar is de huidige situatie als zodanig toegelicht. Mocht de KB in het gelijk gesteld worden, resulteert dat in een vordering en lagere kosten in het jaar, waarin dat besluit genomen wordt.

Financiële instrumenten
De KB maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van financiële instrumenten die de onderneming kan blootstellen aan valuta-, rente-, kasstroom-, krediet- en liquiditeitsrisico.

Kredietrisico: De KB loopt kredietrisico over leningen en vorderingen opgenomen onder handels- en overige vorderingen en liquide middelen. Het kredietrisico dat de KB loopt concentreert zich voornamelijk op bestaande debiteuren en nog te factureren bedragen. Met de meeste tegenpartijen bestaat een lange relatie; zij hebben tijdig aan hun betalingsverplichtingen voldaan. De blootstelling aan kredietrisico van de KB wordt hoofdzakelijk bepaald door de individuele kenmerken van de afzonderlijke afnemers. Met het merendeel van de afnemers wordt al meerdere jaren zaken gedaan en er is slechts in incidentele gevallen sprake geweest van verliezen.

Renterisico en kasstroomrisico: De KB heeft geen rentedragende vorderingen en schulden en loopt dus geen risico ten aanzien van toekomstige kasstromen. De KB maakt geen gebruik van rentederivaten.

Valutarisico: Als gevolg van het ontbreken van internationale activiteiten loopt de KB uit hoofde van in de balans opgenomen vorderingen en schulden geen valutarisico.

Liquiditeitsrisico: De KB bewaakt de liquiditeitspositie door middel van opvolgende liquiditeitsbegrotingen en -rapportages. Het management ziet erop toe dat voor de KB steeds voldoende liquiditeiten beschikbaar zijn om aan de verplichtingen te kunnen voldoen.

Reële waarde: De reële waarde van in de balans opgenomen financiële instrumenten verantwoord onder kasmiddelen, kortlopende vorderingen en schulden e.d. benadert de boekwaarde daarvan

Toelichting op de staat van baten en lasten

Bij de analyse van het financiële resultaat van de KB is het van belang op te merken, dat de begroting 2021 niet integraal is. Dat wil zeggen dat de begroting rekening houdt met een opbouw van de bestemmingsreserve huisvesting, maar niet met de aanwending van bestemmingsfondsen en -reserves. De aanwezigheid van fondsen en reserves geeft de mogelijkheid deze aan te wenden voor de financiering van lasten, waarmee in de begroting geen rekening is gehouden. Daarnaast begroten wij conservatief, projecten waarvan de middelen nog niet gecommitteerd zijn worden nog niet opgenomen. In de realisatie zijn de werkelijk gerealiseerde kosten en daaraan gerelateerde baten wel meegenomen.

Rijksbijdragen (6)

Rijksbijdragen Bedragen x €1.000	2021 Realisatie	2020 Begroting	2020 Realisatie
Rijksbijdragen			
Rijksbijdragen OCW			
Rijksbijdragen OCW	106.974	102.109	101.180
Rijksbijdragen OCW	**106.974**	**102.109**	101.180

De KB wordt gefinancierd op basis van de WHW en de WSOB. De inkomsten zijn ten opzichte van 2020 met €5.794K toegenomen waarvan €1.845K geoormerkte middelen voor E-content, €1.390K geoormerkte middelen voor E-Lending Convenant en €264K geoormerkte middelen voor Aangepast Lezen.

Specificatie ontvangen rijksbijdragen Bedragen x €1.000	2021
Rijksbijdrage WHW	50.960
Rijksbijdrage WSOB	56.940
Ontvangen rijksbijdragen	107.900
Ontvangen Rijksbijdragen t.b.v. geaffilieerde instellingen:	
St. Bibliographie Linguistique	211
CDR (Centrale Discotheek Rotterdam)	500
SCOB (St. Certificering Openbare Bibliotheken)	215
Totaal rijksbijdragen in jaarrekening KB	**106.974**

De ontvangen Rijksbijdrage ten behoeve van geaffilieerde instellingen is niet verwerkt in de staat van baten en lasten van de KB op aangeven van het Ministerie van OCW d.d. 5 maart 2020.
Ten opzichte van de begroting 2021 valt de rijksbijdrage 2021 hoger uit dan begroot door een bijstelling in november 2021 van:

- €1.160K voor loon- en prijscompensatie WHW;
- €1.055K voor loon- en prijscompensatie WSOB; en
- €2.650K steunpakket voor de online bibliotheek en E-lending om tegemoet te komen aan de hoge vraag naar e-books.

Overige overheidsbijdragen en subsidies (7)

Overige overheidsbijdragen en subsidies Bedragen x €1.000	2021 Realisatie	2020 Begroting	2020 Realisatie
Subsidiegelden DBNL (Taalunie)	760	740	765
Programma Digitale Inclusie	3.100	3.100	2.550
Totaal overige overheidsbijdragen en subsidies	**3.860**	**3.840**	**3.315**

De KB ontvangt overige overheidsbijdragen en subsidies van de volgende twee non-profit organisaties:

Subsidiegelden DBNL (Taalunie)
Een jaarlijkse subsidie van de Nederlandse Taalunie voor de samenstelling, beschikbaarstelling en het onderhoud van de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL). In 2021 zijn er 178.909 pagina's beschikbaar gesteld in DBNL.

Specificatie Taalunie

Digitalisering Bedragen x €1.000	2021 Realisatie	2020 Begroting	2020 Realisatie
Baten	760	740	765
Lasten	-749	-740	-768
Resultaat	**11**	**-**	**-3**

Programma Digitale Inclusie
Inzake het gezamenlijke Programma Digitale Inclusie — 'Hulp aan kwetsbare burgers' heeft de Manifestgroep een beroep gedaan op de Investeringspost 2020 van de Interdepartementale Commissie Middelen (ICM) van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)

Baten werk in opdracht van derden (8)

Werk in opdracht van derden Bedragen x €1.000	2021 Realisatie	2020 Begroting	2020 Realisatie
Licentie-opbrengsten	895	750	744
Ontvangen subsidies overige projecten	2.363	259	1.565
Baten werk in opdracht van derden	**3.258**	**1.009**	**2.309**

De baten in opdracht van derden waren in 2021 €2.249K hoger dan begroot door hogere licentieopbrengsten van €145K en hogere ontvangen subsidies inzake externe projecten.

De stijging in licentie-opbrengsten bestaat uit de opbrengst van de KB-passen, royalties en de opbrengst van de digitale abonnementen. Als gevolg van het corona virus is het aantal lidmaatschappen en daarmee de opbrengst in digitale abonnementen gestegen met €87K. De opbrengst KB passen is met €43K gedaald. In de ontvangen subsidies overige projecten is o.a. subsidiebijdragen van Stichting PICA (Digitaal Burgerschap) en Makerlab en VWS Indisch Digitaal Erfgoed opgenomen.

Overige baten (9)

Overige baten Bedragen x €1.000	2021 Realisatie	2021 Begroting	2020 Realisatie
Verkoop (onderwijs)materiaal	-	-	3
Overige baten	1.193	700	1.012
Overige baten	**1.193**	**700**	**1.015**

De overige baten bestaan grotendeels uit doorbelastingen aan derde partijen.

Personeelslasten (10)

Personeelslasten (10) Bedragen x €1.000	2021 Realisatie	2021 Begroting	2020 Realisatie
Personeelslasten, uitsplitsing			
Lonen, salarissen, sociale lasten en pensioenlasten, uitsplitsing			
Lonen en salarissen	24.653	33.614	23.623
Sociale lasten	3.448	-	3.244
Pensioenlasten	4.461	-	3.948
Lonen, salarissen, sociale lasten en pensioenlasten	**32.562**	**33.614**	**30.815**
Overige personele lasten, uitsplitsing			
Dotaties personele voorzieningen	627	-	919
Lasten personeel niet in loondienst	7.258	3.980	7.978
Overige personele lasten	1.946	2.768	2.090
Overige personele lasten	**9.831**	**6.748**	**10.987**
Uitkeringen die personeelslasten verminderen	-186	-150	-210
Personeelslasten	**42.207**	**40.212**	**41.592**

Ten opzichte van 2020 vallen de personele lasten €615K hoger uit dan voorgaand jaar.
Deze toename is als volgt opgebouwd:

Oorzaak Bedragen x €1.000		Impact
Cao loonstijging 1,4%		
FTE-stijging (410 FTE gemiddeld vs. 405 FTE gemiddeld 2020)		
Stijging lonen en slarissen		1.747
Stijging kosten personeel in loondienst	*1.747*	
Daling dotaties personele voorzieningen		-292
Daling dotatie generatieplan	*-193*	
Daling dotatie jubileumvoorziening	*-8*	
Daling dotatie wachtgeldvoorziening	*-91*	
Daling kosten extern personeel		-720
Daling netto kosten extern personeel	*-720*	
Daling overige personele lasten		-144
Daling reiskosten	*-530*	
Stijging diverse personele budgetten	*99*	
Daling werving en selectie	*-10*	
Stijging opleidingslasten	*199*	
Stijging wachtgeldlasten	*72*	
Stijging arbo lasten	*56*	
Stijging Mobiliteitsbudget	*30*	
Overige stijging van lasten	*-60*	
Daling uitkeringen die personeelslasten verminderen (WAZO/WGA		*24*
Totaal		**615**

Ten opzichte van de begroting vallen de totale personeelslasten €1.995K hoger uit.
Dit verschil is als volgt gespecificeerd:

Fluctuaties personeelslasten 2021 t.o.v. begroting 2021 Bedragen x €1.000			Impact
In de begroting 2021 is wel rekening gehouden met kosten voor de volgende activiteiten, maar niet met een aanwending van de bestemmingsreserves en -fondsen.	**Salarissen**	**Externe inhuur**	**Totaal**
Digitalisering BKT	-1.007	180	-827
Digitale Duurzaamheid	727	1.184	1.911
Programma Metamorfoze	-20	-	-20
Inkoop E-content	382	-911	-529
Stelseltaken	117	253	370
Aangepast Lezen	-	169	169
Totaal aanwending bestemmingsreserves en- fondsen	**199**	**875**	**1.074**
Hogere lasten t.b.v. extern gefinancierde projecten die niet begroot waren (kosten gedekt)	**183**	**248**	**431**
Hogere lasten van externe inhuur a.g.v. o.a. lastige arbeidsmarkt ICT en inkoop, extra inhuur e-content		**1.641**	**1.641**
Lagere personeelslasten vanwegen mutatie Generatieplanvoorziening (niet begroot)	**-453**	**-**	**-453**
Overige personeelslasten, wachtgeldkosten en WAO-ontvangsten	**-707**		**-707**
Totaal hogere personeelslasten	**843**	**2.764**	**1.995**

Afschrijvingen (11)

Afschrijvingen Bedragen x €1.000	2021 Realisatie	2020 Begroting	2020 Realisatie
Afschrijvingen op materiële vaste activa			
Afschrijvingen op materiële vaste activa	1.447	1.418	1.256
Afschrijvingen	**1.447**	**1.418**	**1.256**

De toename van de afschrijvingen ten opzichte van 2020 en begroting wordt grotendeels veroorzaakt door investeringen in apparatuur en staf- en werksystemen.

Huisvestingslasten (12)

Huisvestingslasten Bedragen x €1.000	2021 Realisatie	2020 Begroting	2020 Realisatie
Huisvestingslasten, uitsplitsing			
Huurlasten	6.426	6.440	8.187
Onderhoudslasten	3.127	2.387	2.475
Lasten voor energie en water	1.274	1.390	1.359
Schoonmaaklasten	551	742	685
Belastingen en heffingen	18	36	27
Huisvestingslasten	**11.396**	**10.995**	**12.733**

De huisvestingslasten zijn €401K hoger dan begroot. Dit wordt primair veroorzaakt door de afronding van het programma Brandveiligheid (€1.274K), waarmee in de begroting geen rekening was gehouden. Deze overschrijding is gedeeltelijk gecompenseerd geweest door lagere exploitatiekosten van het gebouw (€578K lager). Dit laatste hangt samen met een lagere bezetting van het gebouw als gevolg van de Corona-maatregelen.

De daling van de huisvestingslasten ten opzichte van 2020 betreft met name lagere huurlasten.

Overige lasten (13)

Overige lasten Bedragen x €1.000		2021 Realisatie	2020 Begroting	2020 Realisatie
Overige lasten, uitsplitsing				
Administratie- en beheerlasten	14.1	55.825	52.891	56.084
Overige lasten		**55.825**	**52.891**	**56.084**
Separate specificatie kosten instellingsaccountant				
Accountantshonoraria inzake het onderzoek van de jaarrekening		186	178	251
Accountantshonoraria		**186**	**178**	**251**

De in de tabel vermelde honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening hebben betrekking op de in dat jaar ten laste van de staat van baten en lasten gebrachte honoraria.

De overige lasten zijn €2.934K hoger dan begroot. De voornaamste verklaringen van deze fluctuatie zijn als volgt:

- Als gevolg van het Coronavirus en de overheidsmaatregelen is meer gebruik gemaakt van de digitale dienstverlening in e-books waardoor de kosten met betrekking tot e-content €1.888K hoger zijn dan begroot.
- De IT kosten zijn €875K hoger dan begroot.
- Tot slot is er sprake van hogere kosten gerelateerd aan extern gefinancierde projecten (€1.652K) waarvoor ook extra inkomsten zijn gegenereerd.

Administratie- en beheerlasten (13.1)

Administratie- en beheerlasten Bedragen x €1.000	2021 Realisatie	2020 Begroting	2020 Realisatie
Lasten die samenhangen met geoormerkte middelen			
Nationaal Programma en derde geldstroom projecten	6.048	4.419	8.879
Aangepast Lezen	11.755	12.176	11.692
Inkoop e-content	14.431	12.700	14.099
E-lending convenant	3.457	3.300	3.434
Landelijke Stelseltaken	1.426	1.779	2.176
Lasten Stelsel Digitale Inclusie	2.760	2.840	2.305
Lasten Leven Lang Ontwikkelen	-	159	58
Lasten Stelseltaken Bibliotheekconvenant	1.198	750	-
Lasten Stelseltaken Certificering Taalhuizen	271	500	-
Subtotaal lasten die samenhangen met geoormerkte middelen	**41.346**	**38.623**	**42.643**
Algemene lasten			
IT-lasten	7.178	6.303	7.008
Sectorkosten systemen	2.821	2.474	2.357
Aanschaffingen collectie	1.208	1.438	1.239
Portfolio vernieuwing	1.410	1.607	766
Algemene lasten	477	845	817
Communicatielasten	488	475	304
Onderhoud en bindwerk collectie	67	178	90
Overige bedrijfslasten	830	948	860
Subtotaal algemene lasten	**14.479**	**14.268**	**13.441**
Totaal	**55.825**	**52.891**	**56.084**

Als gevolg van het coronavirus en de overheidsmaatregelen is het gebruik van de digitale dienstverlening in e-books toegenomen. Daardoor zijn de kosten met betrekking tot e-content in 2021 hoger dan in 2020. De daling van de kosten in 2021 ten opzichte van 2020 van het Nationaal Programma en derde geldstroom projecten wordt veroorzaakt doordat in 2020 voor de uitvoering van Boeken, Kranten en Tijdschriften meer productie en digitalisering heeft plaatsgevonden.

Wet normering topinkomens

Per 1 januari 2013 is de wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op de KB van toepassing zijnde regelgeving: Regeling bezoldiging topfunctionarissen OCW-sectoren.

Het bezoldigingsmaximum in 2021 voor de KB is €209.000. Het weergegeven individuele WNT-maximum per persoon of functie is berekend naar rato van de omvang (en voor topfunctionarissen tevens de duur) van het dienstverband, waarbij voor de berekening de omvang van het dienstverband nooit groter kan zijn dan 1,0 FTE.

Bezoldiging topfunctionarissen

Omschrijving									
(Fictieve) dienstbetrekking	Ja	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
Aanhef	Mevrouw	De heer	De heer	De heer	Mevrouw	Mevrouw	Mevrouw	Mevrouw	De heer
Voorletters	E.J.B.	T.H.J	W.	K.	K.	B.A.	A.S.	F.J.	E.G.J.
Tussenvoegsel			v.d.						
Achternaam	Knibbeler	Joustra	Stelt	Veling	Amatmoekrim	de Graaf	Roeters	Leeflang	Vosselman
Gewezen topfunctionaris	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
Functie(s)	Algemeen Directeur	Voorzitter ABC	Lid ABC	Lid ABC	Lid ABC	Lid ABC	Lid ABC	Lid AC (2020: lid ABC)	Lid AC
Aanvang functie	1-jan	1-jan	1-jan	n.v.t.	1-jan	1-jan	1-jan	1-jan	1-jun
Einde functie	31-dec	31-dec	31-dec	n.v.t.	31-dec	31-dec	31-dec	31-mei	31-dec
Taakomvang (fte)*	1	-*	-*	-*	-*	-*	-*	-*	-*
Beloning	150.214	9.890	8.950	n.v.t.	9.890	9.890	8.950	n.v.t.	2.238
Belastbare onkostenvergoedingen	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Beloning betaalbaar op termijn	22.873	-	-	-	-	-	-	-	-
Subtotaal bezoldiging	173.087	9.890	8.950	n.v.t.	9.890	9.890	8.950	n.v.t.	2.238
Onverschuldigd betaald bedrag bezoldiging	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totale bezoldiging	173.087	9.890	8.950	n.v.t.	9.890	9.890	8.950	n.v.t.	2.238
Afwijkend WNT-maximum									
Individueel WNT-maximum*	209.000	31.350	20.900	n.v.t.	20.900	20.900	20.900	n.v.t.	20.900
Motivering overschrijding bezoldig-ingsnorm	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
Toelichting overschrijding bezoldiging									
Aanvang functie vorig verslagjaar	1-jan	1-jan	1-jan	1-jan	n.v.t.	16-jun	n.v.t.	1-jan	n.v.t.
Einde functie vorig verslagjaar	31-dec	31-dec	31-dec	31-dec	n.v.t.	31-dec	n.v.t.	31-dec	n.v.t.
Taakomvang (FTE) vorig verslagjaar*	1	-*	-*	-*	-*	-*	-*	-*	-*
Beloning in vorig verslagjaar	143.094	8.950	8.950	8.950	n.v.t.	4.475	n.v.t.	8.950	n.v.t.
Belastbare vaste en variabele onkosten-vergoedingen in vorig verslagjaar	-	-	-	-	n.v.t.	-	n.v.t.	-	n.v.t.
Beloning betaalbaar op termijn in vorig verslagjaar	21.329	-	-	-	n.v.t.	-	n.v.t.	-	n.v.t.
Totale bezoldiging in vorig verslagjaar	164.423	8.950	8.950	8.950	n.v.t.	4.475	n.v.t.	8.950	n.v.t.

* De leden van het Algemeen Bestuurscollege zijn wettelijk de bestuurders van de organisatie. De omvang van de aanstelling is niet geregeld in het aanstellingsbesluit, maar is beperkt tot de in paragraaf 1.1 van het bestuursverslag genoemde vergaderingen en de daaraan gerelateerde voorbereiding/opvolging. Het Algemeen Bestuurscollege heeft in dat licht besloten om voor de leden van het Algemeen Bestuurscollege de volgende bedragen te hanteren als WNT maximum: de voorzitter 15% en voor de overige leden 10% van het bezoldigingsmaximum.

Verbonden partijen

De algemeen directeur (of 'bibliothecaris') van de KB is q.q. lid van de Raad van Toezicht (RvT) van Huis van het boek. De leden van het Algemeen Bestuurscollege van de KB zijn op verzoek van het ministerie van OCW de andere leden van de RvT van Huis van het boek. De KB heeft geen financieel belang in Huis van het boek en de centrale leiding van en verantwoordelijkheid voor Huis van het boek berust bij de directeur-bestuurder van Huis van het boek. Wel is Huis van het boek te zien als een verbonden partij. Er hebben zich geen transacties met verbonden partijen voorgedaan op niet-zakelijke grondslag.

Belastingen

Gezien de beperkte omvang van de contractactiviteiten ten opzichte van andere baten is de KB door de Belastingdienst aangemerkt als zijnde niet belastingplichtig voor de Vpb. Wij verwijzen voor de BTW status van de KB naar de toelichting op pagina 69.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum te noemen die relevant zijn voor de jaarrekening 2021.

Ondertekening
Den Haag, d.d. 31 maart 2022

Algemeen Directeur:
dr. E.J. B. Knibbeler

Algemeen Bestuurscollege:
mr. T.H.J. Joustra (voorzitter)

prof. dr. B. A. de Graaf

W. van der Stelt

drs. A.S. Roeters

drs. K. Amatmoekrim

10.
Overige gegevens

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het Algemeen Bestuurscollege van Koninklijke Bibliotheek

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2021

Ons goedkeurend oordeel inzake de getrouwheid en ons oordeel met beperking inzake de financiële rechtmatigheid

Naar ons oordeel:

— geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Koninklijke Bibliotheek per 31 december 2021 en van het resultaat over 2021 in overeenstemming met Regeling Jaarverslaggeving Onderwijs en de bepalingen van en krachtens de Wet Normering Topinkomens (WNT); en

— zijn in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede balansmutaties over 2021, uitgezonderd het effect van de aangelegenheid beschreven in paragraaf ‘de basis voor ons oordeel inzake de getrouwheid en ons oordeel met beperking inzake de financiële rechtmatigheid’, rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in paragraaf 2.3.1 “Relevante wet- en regelgeving” van het Accountantsprotocol OWB-instellingen versie 2021, geldend vanaf boekjaar 2021 zoals vastgesteld op 31 januari 2022.

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2021 van Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (hierna: de jaarrekening) gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

1 de balans per 31 december 2021;

2 de staat van baten en lasten over 2021; en

3 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel inzake de getrouwheid en ons oordeel met beperking inzake de financiële rechtmatigheid

Koninklijke Bibliotheek dient te voldoen aan de Europese aanbestedingsrichtlijnen. In 2021 is voor EUR 3,9 miljoen (inclusief btw) ingekocht waarvan we hebben vastgesteld dat deze deels ten onrechte niet Europees is aanbesteed volgens de regels zoals opgenomen in de Aanbestedingswet 2012 of zijn wij deels niet in staat geweest om vast te stellen dat deze rechtmatig in overeenstemming met de Aanbestedingswet 2012 zijn ingekocht. Overeenkomstig het Accountantsprotocol voor OWB-instellingen leidt het totaal van de hiervoor beschreven afwijking en onzekerheid van EUR 3,9 miljoen (inclusief btw) tot een oordeel met beperking inzake de financiële rechtmatigheid.

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Accountantsprotocol voor OWB-instellingen en het Controleprotocol WNT 2021 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie ‘Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening’.

Wij zijn onafhankelijk van Koninklijke Bibliotheek zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van continuïteit, fraude en niet naleven wet- en regelgeving en de kernpunten van onze controle moeten in dat kader worden bezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel inzake de getrouwheid en ons oordeel met beperking inzake de financiële rechtmatigheid.

Controleaanpak

Samenvatting

Materialiteit
— Materialiteit van EUR 1,0 miljoen voor de getrouwheid van de jaarrekening. — Materialiteit van EUR 3,2 miljoen voor de financiële rechtmatigheid.

Continuïteit, Fraude & NOCLAR
— Continuïteit: geen significante continuïteitsrisico’s geïdentificeerd. — Fraude en niet naleven wet- en regelgeving (NOCLAR): alleen verondersteld risico doorbreken interne beheersing door het management van toepassing.

Kernpunten
— Verwerking en toelichting van de btw-positie.

Oordeel
— Goedkeurend voor getrouwheid. — Oordeel met beperking voor de financiële rechtmatigheid.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 1,0 miljoen (2020: EUR 1,0 miljoen). De materialiteit is gebaseerd op 0,9% van de totale begrote lasten. De materialiteit voor de financiële rechtmatigheid is bepaald op EUR 3,2 miljoen. Deze materialiteit is gebaseerd op 3% van de totale (begrote) publieke middelen, zoals voorgeschreven in paragraaf 2.1.3 “Materialiteitstabel” van het Accountantsprotocol voor OWB-instellingen. In deze paragraaf van het Accountantsprotocol voor OWB-instellingen is tevens voor diverse posten/ onderwerpen een specifieke materialiteit en specifieke rapportagegrens opgenomen, die wij hebben toegepast.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT die van toepassing is op het jaar 2021.

Wij hebben met het Algemeen Bestuurscollege afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de EUR 50.000 rapporteren aan hen alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn, waaronder de toelichtingsvereisten zoals deze gelden in het kader van de WNT.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol 2021 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1 sub j Uitvoeringsreglement WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Controleaanpak continuïteit – geen significante continuïteitsrisico’s geïdentificeerd

Het Algemeen Bestuurscollege heeft zijn continuïteitsbeoordeling uitgevoerd en geen significante continuïteitsrisico’s geïdentificeerd zoals toegelicht in paragraaf 8.1 Continuïteitsparagraaf in het bestuursverslag.

Onze procedures om de continuïteitsbeoordeling van het Algemeen Bestuurscollege te beoordelen omvatten onder andere:

— overwegen of de continuïteitsrisicoanalyse door het bestuur alle relevante informatie bevat waarvan wij als gevolg van de controle kennis hebben, waaronder de wettelijke taak van Koninklijke Bibliotheek en de jaarlijkse rijksbijdrage van het Ministerie van OCW;

— analyse van de financiële positie ultimo boekjaar en ten opzichte van voorgaand boekjaar en verwachte uitgaven op indicatoren die kunnen duiden op significante continuïteitsrisico's.

De resultaten van onze risicobeoordeling procedures hebben geen aanleiding gegeven om additionele controlewerkzaamheden op de continuïteitsbeoordeling uit te voeren.

Controleaanpak ten aanzien van risico's op fraude en niet-naleven van wet- en regelgeving

In hoofdstuk B2 'Belangrijkste risico's en onzekerheden' van de continuïteitsparagraaf dat onderdeel is van het bestuursverslag beschrijft het Algemeen Bestuurscollege de procedures ten aanzien van de risico's op fraude en niet-naleven van wet- en regelgeving.

In het kader van onze controle hebben wij inzicht verkregen in de organisatie en de bedrijfsomgeving, en hebben wij de opzet en de implementatie van het risicomanagement van de organisatie met betrekking tot fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving beoordeeld. Onze werkzaamheden omvatten onder andere het evalueren van de klokkenluidersregeling, de regeling ongewenste omgangsvormen, de gedragscode en de procedures van de organisatie om aanwijzingen van mogelijke fraude en niet-naleven van wet- en regelgeving te onderzoeken. Bovendien hebben wij inlichtingen ter zake ingewonnen bij het Algemeen Bestuurscollege, de Algemeen Directeur en het Sectorhoofd Bedrijfsvoering. Voorts hebben wij onder meer de volgende controlewerkzaamheden uitgevoerd:

— evaluatie van nevenfuncties van bestuursleden en/of andere werknemers;

— inlichtingen inwinnen omtrent mogelijke meldingen van incidenten inzake de diverse regelingen zoals de klokkenluidersregeling, de regeling ongewenste omgangsvormen en de gedragscode.

Daarnaast hebben wij werkzaamheden uitgevoerd om inzicht te verkrijgen in de wet- en regelgeving die op Koninklijke Bibliotheek van toepassing is en geen onderdeel zijn van onze controle van de financiële rechtmatigheid. Wij hebben geen rechtsgebieden geïdentificeerd die een waarschijnlijke oorzaak zouden kunnen zijn voor een materieel effect op de getrouwheid van de jaarrekening.

Wij hebben de risicofactoren voor fraude en niet-naleven van wet- en regelgeving geëvalueerd om na te gaan of deze factoren duiden op een risico op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening.

In overeenstemming met het bovenstaande en met de controlestandaarden hebben wij het volgende risico geïdentificeerd ten aanzien van fraude die relevant zijn voor onze controle, inclusief de relevante veronderstelde risico's vastgelegd in de controlestandaarden en onderkennen het risico van het doorbreken van de interne beheersing door het management (een verondersteld risico).

Wij hebben als volgt ingespeeld op het van toepassing zijnde verondersteld risico:

— **Doorbreken van interne beheersing door het management (een verondersteld risico)**

Risico:

- Het management is in een unieke positie om fraude te plegen door de mogelijkheid het proces van financiële verslaggeving en resultaten te manipuleren door middel van het doorbreken van de interne beheersing die anderszins effectief lijken te werken.

Controleaanpak:

- Wij hebben de opzet en de implementatie geëvalueerd van interne beheersingsmaatregelen die relevant zijn voor het mitigeren van de risico's op fraude en niet-naleven van wet- en regelgeving, zoals het identificeren van werkzaamheden met betrekking tot journaalposten.
- Wij hebben een data-analyse uitgevoerd op journaalposten met een hoger risico alsook oordeelsvormingen en veronderstellingen van het management geëvalueerd, waaronder de voorzieningen en de verwerking van de btw-positie. Waar we onverwachte journaalposten of andere risico's identificeerden via onze data-analyse, hebben we aanvullende controlewerkzaamheden uitgevoerd om op elk geïdentificeerd risico in te spelen. Deze werkzaamheden omvatten ook het herleiden van transacties naar de broninformatie.
- We hebben een element van onvoorspelbaarheid in onze controleaanpak opgenomen, te weten een analyse op de (niet) opgenomen vakantiedagen.

Onze procedures om in te spelen op geïdentificeerde risico's op fraude, hebben niet geleid tot een kernpunt van de controle.

Wij beoordelen het veronderstelde frauderisico met betrekking tot de opbrengstverantwoording als niet relevant, aangezien 92,7% van de baten de jaarlijkse Rijksbijdrage van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap betreft. Deze jaarlijkse Rijksbijdrage dient in het jaar waarop de toekenning betrekking heeft volledig te worden verwerkt als bate in de staat van baten en lasten.

Wij hebben onze risico-inschatting en controleaanpak en resultaten gecommuniceerd aan het Algemeen Bestuurscollege en aan de Auditcommissie.

Onze controlewerkzaamheden leidden niet tot aanwijzingen en/of andere redelijke vermoedens van fraude en niet-nakomen van wet- en regelgeving die van materieel belang zijn voor onze controle.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkst waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het Algemeen Bestuurscollege gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Vergeleken met vorig jaar is het kernpunt gerelateerd aan Europees aanbesteden niet inbegrepen omdat dit punt nu is opgenomen in ons oordeel met beperking inzake financiële rechtmatigheid.

Verwerking en toelichting van de btw-positie

Omschrijving

Koninklijke Bibliotheek ('KB') heeft in de toelichting op de jaarrekening onder 'Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen' een uitleg opgenomen over het geschil met de Belastingdienst onder het kopje 'De KB als btw-ondernemer'. Het geschil ziet toe op de vraag of Koninklijke Bibliotheek kwalificeert als ondernemer in de zin van de omzetbelasting. Koninklijke Bibliotheek kan op dit moment geen betrouwbare inschatting maken van de uitkomsten van dit geschil. Koninklijke Bibliotheek heeft derhalve de geclaimde btw-voorbelasting van totaal EUR 5,9 miljoen (over de jaren 2019 tot en met 2021) niet in mindering gebracht op de kosten, en het bedrag dat de Belastingdienst reeds heeft gerestitueerd als verplichting opgenomen in de balans per 31 december 2021. Daarnaast heeft Koninklijke Bibliotheek geen vordering (bate) opgenomen inzake de geclaimde extra teruggave van indicatief EUR 16 miljoen.

Gezien de complexiteit, de omvang van de bedragen en de impact die de uitkomst van het geschil op de cijfers heeft, hebben wij hier in onze controle bijzondere aandacht aan gegeven.

Onze aanpak

Wij hebben tijdens de risicoanalyse kennisgenomen van het standpunt van het management van Koninklijke Bibliotheek en een gesprek gevoerd met de fiscaal adviseur die door Koninklijke Bibliotheek is ingeschakeld om haar belangen te behartigen.

In het kader van het verkrijgen van voldoende geschikt controlebewijs hebben wij ingediende bezwaarschriften en de correspondentie tussen de Belastingdienst en Koninklijke Bibliotheek geïnspecteerd, alsmede de betreffende btw-bedragen gecontroleerd aan de hand van de ingediende aangiften en bankstukken (waaruit ontvangsten blijken).

Onze observatie

Op basis van de door ons uitgevoerde werkzaamheden vinden wij de inschattingen van het Algemeen Bestuurscollege redelijk en de huidige verwerkingswijze en toelichting passend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

— met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;

— alle informatie bevat die op grond van de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en op grond van de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in paragraaf 2.2.3 “Bestuursverslag” van het Accountantsprotocol voor OWB-instellingen is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Regeling jaarverslaggeving onderwijs, paragraaf 2.2.3 “Bestuursverslag” van het Accountantsprotocol voor OWB-instellingen en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben een mindere diepgang dan onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het Algemeen Bestuurscollege is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie die op grond van de Regeling jaarverslaggeving onderwijs, paragraaf 2.2.3 “Bestuursverslag” van het Accountantsprotocol voor OWB-instellingen is vereist.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde vereisten

Benoeming

Wij zijn door het Algemeen Bestuurscollege op 1 juni 2019 benoemd als accountant van Koninklijke Bibliotheek voor de controle van het boekjaar 2019 en zijn sinds dat boekjaar tot nu toe de externe accountant.

Geen verboden diensten

Wij hebben geen verboden diensten als bedoeld in artikel 5, lid 1 van de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van Organisaties van Openbaar Belang geleverd.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

— het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

— het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;

— het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het Algemeen Bestuurscollege en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;

— het vaststellen dat de door het Algemeen Bestuurscollege gehanteerde continuïteits-veronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of Koninklijke Bibliotheek haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;

— het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en

— het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het Algemeen Bestuurscollege onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing. In dit kader geven wij ook een verklaring aan het Auditcommissie op grond van artikel 11 van de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van Organisaties van Openbaar Belang.

De in die aanvullende verklaring verstrekte informatie is consistent met ons oordeel in deze controleverklaring.

Wij bevestigen aan het Algemeen Bestuurscollege dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met hen over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het Algemeen Bestuurscollege hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Enschede, 31 maart 2022

KPMG Accountants N.V.

C. den Besten RA

11.
Bijlagen

Bijlage A: Prestatie-indicatoren KB/OCW

1. Bereik, gebruik en tevredenheid

Online Bibliotheek		Wat	2018	2019	2020	2021	Opmerkingen
Alle diensten die onder het merk 'online Bibliotheek' worden aangeboden. Nieuwsbriefabonnees en volgers op de socialkanalen van de online Bibliotheek, Bibliotheek.nl en de Jeugdbibliotheek zijn niet meegenomen.	Bereik (dienst)	Percentage Nederlanders dat is bereikt (marktonderzoek).	16%	19%	20%	-	-
	Bereik (web)	Totaal aantal bezoeken voor genoemde websites[1]	-	5.934.873	9.021.748	7.254.686	[1] Daadwerkelijk aantal bezoeken ligt hoger, maar vanwege de cookie-opt-in wordt sinds medio 2018 niet al het bezoek gemeten op onlinebibliotheek.nl en bibliotheek.nl. Bezoekcijfers zijn tevens niet ontdubbeld.
		Onlinebibliotheek.nl	4.018.878	3.763.318	5.873.348	3.586.910	
		Jeugdbibliotheek.nl	-	1.710.868	2.527.097	2.939.763	
		Bibliotheek.nl	886.617	460.267	621.303	728.013	
	Gebruik	Aantal raadplegingen titeldetailpagina's (TDP) van online Bibliotheek.[2]	-	10.798.540	12.695.833	13.478.714	[2] Daadwerkelijk gebruik ligt hoger, maar vanwege de cookie-opt-in sinds medio 2018 worden niet alle raadplegingen gemeten.
		Onlinebibliotheek.nl	10.611.284	9.846.102	11.197.512	11.361.017	
		Jeugdbiblioteek.nl	-	477.057	804.887	1.300.636	
		Bibliotheek.nl	840.362	475.381	693.434	817.061	
		Aantal geleende e-books [3].	3.515.936	3.879.555	5.615.944	5.884.112*	[3] Bij e-books en luisterboeken worden de transacties geteld. Een transactie is het gebruik van een uitlening. * De statistieken over de online Bibilotheek zijn op moment van schrijven voorlopige cijfers. Deze statistieken worden in de loop van 2022 definitief gemaakt in het kader van de Gegevenslevering Wsob over 2021.
		Aantal uitgeleende luisterboeken.	1.213.714	1.821.640	2.519.220	2.164.353*	* De statistieken over de online Bibilotheek zijn op moment van schrijven voorlopige cijfers. Deze statistieken worden in de loop van 2022 definitief gemaakt in het kader van de Gegevenslevering Wsob over 2021.
		Aantal uitleningen via de VakantieBieb.	1.709.225	1.279.275	322.498	n.v.t.	
	Tevredenheid	Marktonderzoek.		7,3		7,7	

Delpher		Wat	2018	2019	2020	2021	Opmerkingen
Alle diensten die onder het merk "Delpher" worden aangeboden (zie Delpher.nl) Uitgesloten van opname zijn: - Gebruik dataservices. - Linked data calls. - Geheugen van Nederland	Bereik (dienst)	Percentage Nederlanders dat Delpher heeft bezocht (marktonderzoek).	4%	6%	9%	Geen onderzoek plaatsgevonden	
	Bereik (web)	Totaal aantal bezoeken voor genoemde websites en bronnen.	2.497.134	3.312.205	4.456.845	4.150.387	
	Gebruik	Het gebruik wordt bepaald door het totaal aantal paginaweergaven van Delpher te meten.	16.592.443	38.348.060	57.860.856	57.353.286	
	Tevredenheid	Marktonderzoek.	Geen onderzoek plaatsgevonden	8,1	8,2	8,2	

DBNL		Wat	2018	2019	2020	2021	Opmerkingen
Alle diensten die onder het merk "DBNL" worden aangeboden Uitgesloten van opname zijn: - DBNL-nieuwsbriefabonnees - Gebruik dataservices - Linked data calls	Bereik (dienst)	Percentage Nederlanders dat DBNL heeft bereikt.	9%	10%	8%	Geen onderzoek plaatsgevonden	
	Bereik (web)	Totaalaantal bezoeken aan dbnl.org.	4.170.106	4.689.828	5.221.053	4.187.457	
	Gebruik	Aantal keren dat titels zijn opgevraagd.	9.364.212	10.067.420	10.989.013	8.808.510	
	Tevredenheid	Klanttevredenheidsonderzoek.	Geen onderzoek plaatsgevonden	8,1	Geen onderzoek plaatsgevonden	8,3	

Aangepast Lezen		Wat	2018	2019	2020	2021	Opmerkingen
Totaal aantal gebruikers/ leden van "Bibliotheekservice Passend Lezen (BPL)" en leden van de openbare bibliotheek die gebruik maken van de dienst "Passend Lezen". Voorwaarde voor gebruik/ lidmaatschap is een verklaring Leesbeperking.	Bereik	Totaal aantal leden van BPL en leden van de openbare bibliotheken die gebruikmaken van de dienst "Passend Lezen". (Inclusief organisaties zoals school of verzorgingstehuis).	43.227	46.370	53.009	54.062	
	Gebruik	Aantal uitleningen/streams geregistreerd door BPL. (Inclusief de streams via de dienst "Passend Lezen" en uitleningen via de ob/ dienst "Passend Lezen").	1.742.966	1.792.248	1.925.467	1.898.775	

Kunst van Lezen		Wat	2018	2019	2020	2021	Opmerkingen
"Kunst van Lezen" is het preventieve onderdeel van het actieprogramma "Tel mee met Taal" van het kabinet. Samenwerking met Stichting Lezen (penvoerder) ten behoeve van de leesbevorderingsprogramma's BoekStart en de Bibliotheek op school (dBos). Aantal leesbevorderingsnetwerken en specifieker in toenemende mate geletterdheidnetwerken (daar vallen ook organisaties onder die rond basisvaardigheden, met name in gezinsverband, actief zijn).	Bereik	Bibliotheken die werken met BoekStart in de kinderopvang of een vergelijkbaar programma.	115	118	121	117	in 2020 waren er 143 lokale bibliotheken, in schooljaar 2020-2021 waren er 140.
		Kinderen 0-4 jaar met BoekStart of een vergelijkbaar kinderopvangprogramma (inclusief uitgifte BoekStartkoffertjes voor baby's).	165.000	189.000	207.976	218.505	In het bereik worden mogelijk kinderen dubbel geteld, aan wie zowel een BoekStart koffertje wordt uitgereikt als in de kinderopvang BoekStart en/ of een vergelijkbaar programma wordt aangeboden.
		Percentage professionals (locaties) in jeugdgezondheidszorg en kinderopvang in het werkgebied van deelnemende bibliotheken via het programma BoekStart en daarmee vergelijkbare programma's.	n.v.t.	n.v.t.	36,7% [4]	38,5%	[4] Dit percentage geeft alleen zicht op de kinderopvang. In de jeugdgezondheidszorg is het lastig meten omdat het totaal aantal Consultatiebureaus in Nederland niet bekend is. Er worden er 178 bereikt via de BoekStartcoach.
		Bibliotheken die educatieve dienstverlening bieden aan het primair onderwijs in hun werkgebied, de Bibliotheek op school (dBos) of een vergelijkbaar programma.	123	127	128	126	In deze aantallen zijn bibliotheken meegenomen die reeds samenwerken of verkennende gesprekken met het onderwijs over deze programma's voeren.
		Bereikte basisischolen met de Bibliotheek op school of een vergelijkbaar programma.	3.043	3.213	3.434	3.599	In deze aantallen zijn bibliotheken meegenomen die reeds samenwerken of verkennende gesprekken met het onderwijs over deze programma's voeren.
		Leerlingen 4-12 met de Bibliotheek op school po of vergelijkbaar programma.	655.000	698.000	707.400	704.100	In deze aantallen zijn bibliotheken meegenomen die reeds samenwerken of verkennende gesprekken met het onderwijs over deze programma's voeren.
		Bibliotheken die educatieve dienstverlening bieden aan voortgezet onderwijs in hun werkgebied op het gebied van leesbevordering via de Bibliotheek op school of een vergelijkbaar programma.	Andere indicatoren	Andere indicatoren	74	78	In deze aantallen zijn bibliotheken meegenomen die reeds samenwerken of verkennende gesprekken met het onderwijs over deze programma's voeren.
		Leerlingen 12-18 met leesbevorderingsprogramma's via de Bibliotheek op school vo of een vergelijkbaar programma.	Andere indicatoren	Andere indicatoren	136.425	137.543	
		Aantal bibliotheken dat educatieve dienstverlening zoals de Bibliotheek op school aanbiedt aan onderwijsinstellingen in het beroepsonderwijs (mbo, pabo en lerarenopleiding).	Andere indicatoren	Andere indicatoren	23	49	Sinds 2017 zijn er 32 mbo-opleidingen (roc's) en 16 pabo's gestart et pilots, ook 1 lerarenopleiding is gestart.
		Bibliotheken met een educatieve gezinsaanpak specifiek voor taalarme gezinnen	Andere indicatoren	Andere indicatoren	132 (96%)	124 (95%)	Het aantal bibliotheken is gebaseerd op de bibliotheken die hebben deelgenomen aan de Bibliotheek-monitor meting Voorschoolse educatie. Hoewel het merendeel van de bibliotheken jaarlijks deelneemt aan deze meting, zijn dit niet alle basisbibliotheken.
		Laagtaalvaardige ouders met taal- en leesactiviteiten (moet nog onderzocht worden).	Andere indicatoren	Andere indicatoren	Andere indicatoren.	andere indicatoren	

Basisvaardigheden		Wat	2018	2019	2020	2021	Opmerkingen
Het nationale programma de "Bibliotheek en basisvaardigheden" is bedoeld om bibliotheken te ondersteunen bij het organiseren van diensten voor mensen met beperkte taal-en digivaardigheden. Zij kunnen moeilijk meekomen in de huidige (digitale) kennissamenleving. Het gaat met name om ouderen, anderstaligen en laagopgeleiden. Het gaat hier om programma's die samen met bibliotheken worden uitgevoerd om basisvaardigheden van burgers te verbeteren en betreft informatie op programmaniveau (op basis van activiteiten op deelprojectniveau).	Bereik	Aantal bibliotheken dat deelneemt aan convenant Belast-ingdienst.	Gestart in 2019	129 v.d. 145 (89%)	127 v.d. 143 (89%)	125 v.d. 139 (89%)	
		Aantal bibliotheken dat deelneemt aan "Digitale Inclusie".	Gestart in 2019	129 v.d. 145 (89%)	130 v.d. 140 (93%)	132 v.d. 139 (95%)	Eind 2021 is door alle bibliotheekorganisaties een aanvraag ingediend om één of meer IDO's te openen.
		"Kwalitetisimpuls laagtaalvaardige ouders".	n.a.	n.a.	n.a.	110	

Fysieke Bibliotheek		Wat	2018	2019	2020	2021	Opmerkingen
Fysieke diensten. Boekenbalie (uitleen); studieplek en aantal pashouders.	Bereik	Aantal bezoeken aan de bibliotheek (KB).	77.576	76.525	28.046	12.966	Opmerking 2021: - 01-01 t/m 24-05 KB gesloten. - 25-05 t/m 22-07 geen toegangscontrolesysteem met tellingen, reserveringen zijn i.v.m. privacy niet bewaard, er is wel een globale telling bijgehouden. - Vanaf 23-07 is het weer mogelijk om betrouwbare "unieke bezoekers" te tellen. - Medio augustus: maximaal 160 bezoekers toegestaan en de avondopstelling is beperkt naar 1 avond en 1 zaterdag per maand. - Medio december is het aantal bezoekers terug-gebracht naar 60 en de openingstijden gewijzigd naar 10-16 uur en 1 zaterdagopenstelling per maand. - 2021 Algemeen: vanwege de inrichting van een informele zone waarbij een deel van de bezoekers die niet specifiek voor collectiegebruik komen niet meer in de telling meegenomen worden"
	Gebruik	Aantal uitleningen/ verstrekken van publicaties.	90.855	82.265	39.609	28.218	

Toegang tot wetenschappelijke informatie		Wat	2018	2019	2020	2021	Opmerkingen
Goede bewegwijzering naar wetenschappelijke informatie, zowel Open Access, als gelicentieerd materiaal, voor een breed publiek. Gericht op het helpen van mensen die toegang willen tot wetenschappelijke informatie, maar geen toegang hebben tot de UB-licenties.	Bereik	Dataservices (aantal onderzoeksprojecten en erfgoedin-stellingen dat gebruik maakt van onze data).		35	32	26	
		Aantal geleverde publicaties via IBL.	14.403	7.715 [6]	4.119	3.263	Wederom een afname t.o.v. 2020. Dit heeft nog steeds te maken met de Corona situatie, waarbij we in januari en februari geen leveringen hebben kunnen doen/aanvragen in behandeling konden nemen door de lockdown. Ook zijn we over gegaan op een nieuw bestelsysteem, wat in eerste instantie tot een afname geleid heeft (vermoedelijk omdat klanten moesten wennen), maar dit is inmiddels aan het bijtrekken.
		Totaal van alle onderstaande licen-ties (totaalaantal unieke titels dat geraadpleegd is).	65.643	94.221	101.105	77.863	

2. Toegang

Digitaal Magazijn		Wat	2018	2019	2020	2021	Opmerkingen
Alle publicaties die in het Digitaal Magazijn opgeslagen zijn. Toename aantal titels: -titelniveau voor boek of krant - artikelniveau voor institutionele repositories (IR)-content (universiteitsbibliotheken) - websites - gedigitaliseerde publicaties Dit betreft zowel de gedigitaliseerde collectie als born digital materiaal waarbij we uitgaan van titels.		Som toename born digital publicaties.	697.750	264.482	923.232	518.762	
	DM-monografieën/boeke	Toename monografieën/ boeken (exemplaren).	11.186	23.815	21.651	16.397	
		Totaal aantal monografieën/ boeken (exemplaren).	*37.266*	*61.081*	*82.732*	*99.129*	
	DM-periodieken	Toename periodieken (titels).	239	261	334	469	
		Totaalaantal periodieken (titels).	*11.805*	*12.066*	*12.338*	*12.771*	
	Institutionele Repositories (born digital)	Toename publicaties IR.	671.108	223.725	898.448	500.454	
		Totaalaantal publicaties IR.	*671.108*	*894.833*	*1.793.281*	*2.293.735*	
	Webarchief (born digital)	Toename gearchiveerde websites		1.464	3.518	1.442	
		Totaalaantal gearchiveerde websites.	*15.217*	*16.681*	*20.199*	*21.641*	
	Toename aantal beschikbare gedigitaliseerde publicaties (monografieën en periodieken) via Delpher	Som toename publicaties digitalisering.	135.407	465.688	536.526	408.216	
		Toename digitalisering monografieën/ boeken (incl. Google).	125.813 [7]	300.000	81.990	65.378	[7] Bij benadering.
		Toename digitalisering periodieken (geteld wordt): - Edities (kranten). - Afleveringen (tij schriften).	9.564 [7]	165.688	454.536	342.838	[7] Bij benadering.

Fysieke Magazijn		Wat	2018	2019	2020	2021	Opmerkingen
Totaal toename aantal fysieke monografieën/ boeken en lopende periodieken.	FM-monografieën/boeken (exemplaren)	Toename aantal beschikbare fysieke monografieën/ boeken.	44.888	52.184	19.749	54.214	
		Totaal aantal lopende periodieken.	8.429	8.339	6.992	6.898	

Aangepast Lezen	Wat	2018	2019	2020	2021	Opmerkingen
Toename collectie “Aangepast Lezen”.	Toename van de collectie		14.788	14.586	4.598	
Totaal collectie “Aangepast Lezen”.	Totale omvang van de collectie.	86.426	101.214	115.800	120.398	

Nationale Bibliografie	Wat	2018	2019	2020	2021	Opmerkingen
Nationale Bibliografie; aantal in Nederland gepubliceerde fysiek, digital born.	Toename titels in de Nationale Bibliografi		57.717	69.245	55.369	
Nationale Bibliografie; aantal in Nederland gepubliceerde fysiek, digital born.	Totaal aantal titels in de Nationale Bibliografie	2.691.060	2.748.777	2.818.022	2.873.391	

3. Algemeen

KB nationale bibliotheek	Wat	2018	2019	2020	2021	Opmerkingen
Bekendheid	Percentage Nederlanders dat de Koninklijke Bibliotheek kent.	32%	Geen onderzoek plaatsgevonden.	27%	30%	
Binding	Positie top 100 sterkste overheidsmerken.	52	Geen onderzoek plaatsgevonden.	n.v.t	n.v.t.	
Infrastructuur en netwerk	**Wat**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**Opmerkingen**
Deelname landelijke digitale infrastructuur (LDI)	Aantal deelnemende bibliotheken.	147	144	142	139	
	Gebruikers WaaS.	85	90	93	96	
	Gebruikers NBC+.	n.a.	138	136	135	
	Leveren DWH.	94	125	142	139	
Deelname Delpher	Aantal erfgoedinstellingen dat in Delpher publiceert.	107	149	160	166	
Groene KB	**Wat**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**Opmerkingen**
CO2 footprint van de KB	CO2 footprint KB-breed/ per organisatieonderdeel.					Niet gestart in 2021.

Bijlage B: Bijzondere aanwinsten

Middeleeuwse handschriften

Afb. B.1 *Psalter van Diederik van Meurs, aartsbisschop van Keulen.* Gelre, ca. 1420-1430.

2021 was een vruchtbaar jaar voor de middeleeuwse handschriften. Op een Duitse veiling wist de KB er in het voorjaar drie te verwerven – en er meteen bijzondere informatie aan toe te voegen. Een boek met teksten van kerkvader Augustinus, gemaakt in 1464 voor een klooster in Nunhem bij Roermond – blijkt te zijn geschreven door Dericus Bormans, een kopiist uit Baexem van wie de KB al langer werk in huis heeft; een vroeg-15e-eeuws psalmenboek uit Gelre – komt uit het bezit van de Keulse aartsbisschop Diederik van Meurs (1414-1463), wiens tot nu toe niet-geïdentificeerde wapen voorin prijkt (afb. B.1); en een laat-15e-eeuws boek met gezangen en gebeden – is gemaakt in het westen van ons land: het penwerk schreeuwt 'Holland' en het dialect zingt dit op de achtergrond stemmig mee. Aan het eind van het jaar verkreeg de KB uit particuliere handen een prachtig Keuls psalter uit de eerste helft van de 13e eeuw. En als klap op de vuurpijl konden we aan het eind van het jaar een 15e-eeuws boek met werken op naam van Dionysius de Areopagiet, versierd met penwerk uit de IJsselstreek, in de kast zetten.

Na-middeleeuwse handschriften

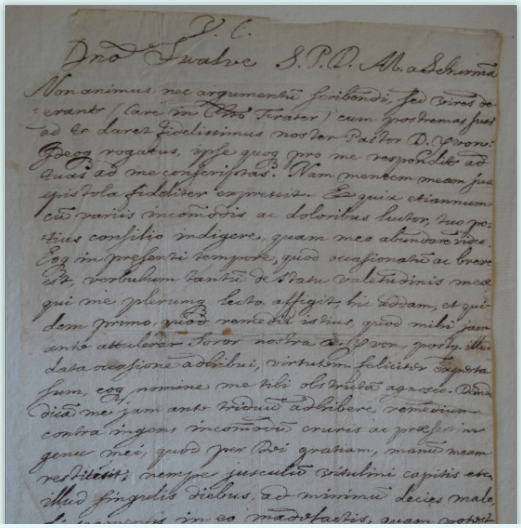

Afb. B.2 *Brief van Anna Maria van Schurman (1607-1678),* geschreven aan Bernhard Swalve (1626-1680), 21 oktober 1675.

In het voorjaar van 2021 kocht de KB van een particulier uit België een brief van de geleerde Anna Maria van Schurman (1607-1678) (afb. B.2). De brief uit 1675 is gericht aan haar persoonlijke geneesheer, Bernard Swalve uit Harlingen en doet verslag van de verschillende pijnklachten die Anna Maria van Schurman had aan het eind van haar leven. De KB had al een eerdere brief uit deze correspondentie. De aankoop zorgde voor persaandacht, o.a. in de *Leeuwarder Courant*.

In de tweede helft van 2021 kocht de KB twee onbekende brieven van Willem van Oranje (1555-1584) aan, op twee verschillende veilingen. De brieven, alle twee geschreven in de vroege jaren 1560 (1561 en 1564), zijn gericht aan keizer Ferdinand I en belichten de functie van Willem van Oranje als stadhouder voor het uitbreken van de Nederlandse Opstand. De KB heeft meerdere brieven van Willem van Oranje in de collectie, maar deze twee exemplaren zijn de vroegste voorbeelden van zijn correspondentie in de KB-collectie.

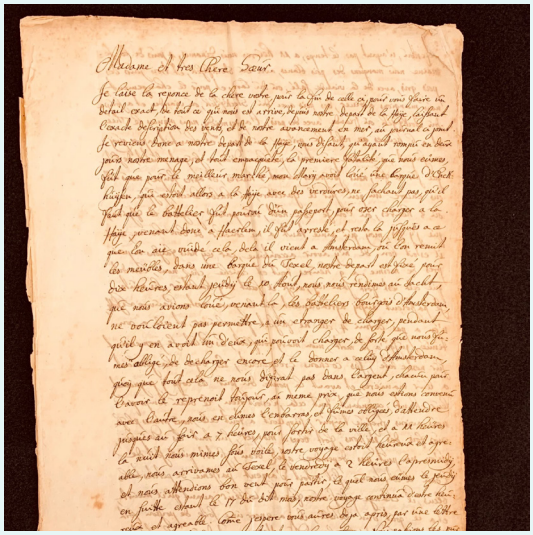

Afb. B.3 *Brief van Anne Marie du Faij, geschreven aan haar neef Jerome von der Char en haar zus, met reisverslag.* 29 maart 1720.

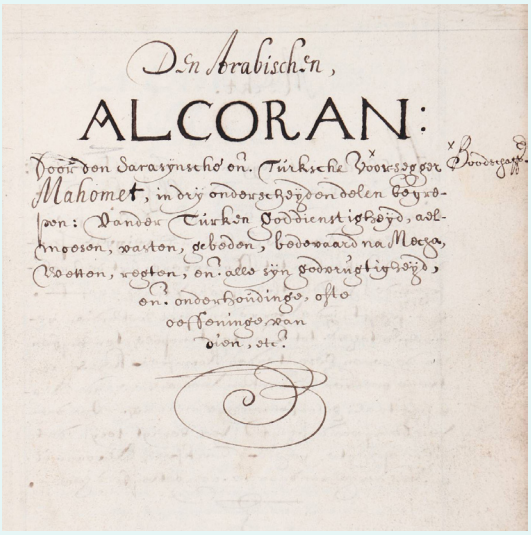

Afb. B.4 *Den Arabischen Alcoran: door den Sarasijnsche en Turkische Voorsegger Mahomet, in drij onderscheijden delen begrepen*, 16xx.

In het najaar van 2021 kocht de KB met steun van de Vrienden van de KB een reisverslag van Anne Marie Du Fay née Roosen uit 1720 (afb. B.3). In augustus 1719 reisde zij met haar familie van Den Haag naar Paramaribo, Suriname. Haar man werkte voor de West-Indische Compagnie (WIC) en was verantwoordelijk voor de registratie en medische keuring van tot slaaf gemaakten. In het reisverslag beschrijft Du Fay in het Frans de reis naar Paramaribo, de dood van haar dochter Lisette, haar dagelijkse activiteiten, de flora en fauna van Suriname en haar leven als vrouw van de commissaris. Het verslag gaat uitvoerig in op de omstandigheden van de slavernij in Suriname. Dit verslag is een unieke bron om meer inzicht te krijgen in de beeldvorming rondom slavernij in Suriname in de vroege 18e eeuw.

In het najaar van 2021 kocht de KB de eerste handgeschreven Nederlandse vertaling van de Koran, Den Arabischen Alcoran (afb. B.4). Dit handschrift, dat gemaakt moet zijn voor of na de eerste druk van de Nederlandse Koran in 1641, geeft meer inzicht in de totstandkoming van die eerste vertaling. Het is een unieke bron om beter te begrijpen hoe Nederland zich in het verleden verhield tot de Islam en de heilige tekst van de Islam.

Afb. B.5 Johan Gabriel Stedman, *Narrative, of a five years' expedition, against the Revolted Negroes of Surinam, in Guiana, on the Wild Coast of South America,* twee delen, Londen 1796).

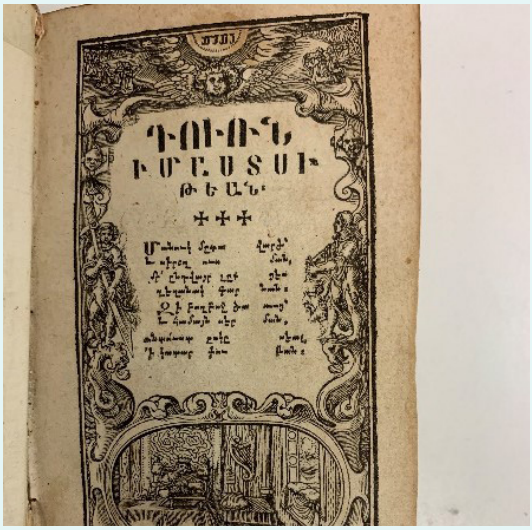

Afb. B.6 Titelplaat (houtsnede) met koning David, (*Encyclopedie voor kinderen*), Amsterdam, voor Tovmas Vanendec'i, 1699.

In 2021 is de collectie oude drukken uitgebreid met ongeveer 80 titels: ca. 40 boeken (soms meerdelig), 25 pamfletten en plano s (eenbladsdrukken), tien almanakken, vier gelegenheidsgedichten en een atlas. Het zijn grotendeels unieke werken die nog niet in andere Nederlandse erfgoedcollecties aanwezig waren. Enkele aankopen zijn juist vanwege andere aspecten belangrijk.

Een bijzondere aanwinst is een met de hand gekleurde eerste editie van Johan Gabriel Stedmans *Narrative, of a five years' expedition, against the Revolted Negroes of Surinam, in Guiana, on the Wild Coast of South America* (twee delen, Londen 1796) (afb. B.5). Stedman was een Schots-Nederlandse officie , die voor de Staten-Generaal naar Suriname reisde om de plantagehouders te helpen bij het terughalen van gevluchte tot slaaf gemaakten (marrons). Eenmaal in Suriname werd hij geconfronteerd met de onmenselijke praktijk van de slavernij. Zijn levendige relaas van dit verblijf, geïllustreerd met 80 gravures, deels gemaakt door de beroemde Engelse kunstenaar William Blake, werd bijna twintig jaar later gepubliceerd en had een grote invloed op het debat over slavernij. Het exemplaar dat de KB eind november bij veilinghuis Bubb Kuper in Haarlem kon verwerven, is van uitzonderlijke kwaliteit. Met de toekomstige digitalisering van dit invloedrijke boek, hoopt de KB (her)gebruik voor tentoonstellingen, onderzoek en andere platforms te bevorderen.

Een andere bijzondere aanwinst werd in december verworven bij boekhandelaar B.S. Cotter in Austin (Texas, USA), met steun van de Vrienden van de KB. Het betreft een convoluut met drie geïllustreerde Armeense kinderboeken, tussen 1699 en 1704 gedrukt in Amsterdam door de zogenaamde Tweede Armeense Drukkerij.

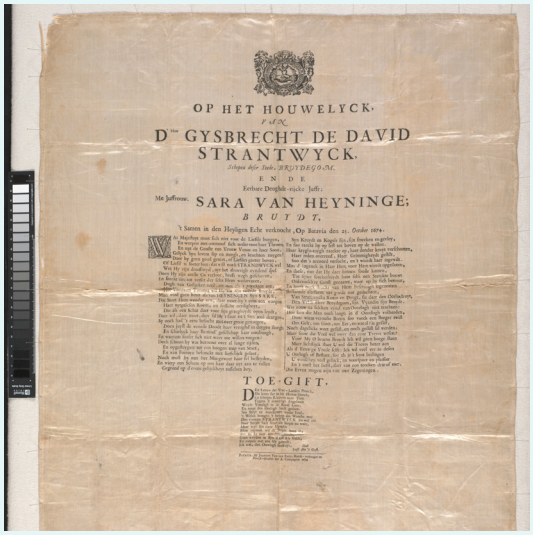

OP HET HOUWELYCK.
VAN
D^ne GYSBRECHT DE DAVID
STRANTWYCK.
Schepen deser Stede, BRUYDEGOM.
EN DE
Eerbare Deughdt-rijcke Juffr:
Me Juffrouw. SARA VAN HEYNINGE;
BRUYDT,
Y Samen in den Heylygen Echt verkoncke, Op Batavia den 25. October 1674.

TOE-GIFT.

Afb. B.7 Huwelijksgedicht gedrukt op zijde, *Op het houwelyck, van d'heer Gysbrecht de David Strantwyck (…) Ende eerbare deughdt-rijcke juffr: me juffrouw. Sara van Heyninge*, Batavia, Johannes van den Eede, 1674.

Amsterdam was in die tijd hét centrum voor de productie van boeken voor de Armeense gemeenschap, die door onderdrukking over heel Europa verspreid was geraakt. De eerste Armeense bijbel en wereldkaart werden hier gedrukt, en, zoals blijkt uit deze aankoop, ook de eerste kinderboeken in het Armeens (afb. B.6). De drie werken waren nog niet in Nederland aanwezig.

In april werd bij White Rose Fine Art in Gouda het tot nu toe oudste gelegenheidsgedicht uit Batavia gekocht: een op zijde gedrukt gedicht ter ere van het huwelijk van Gysbrecht de David Strantwyck en Sara van Heyninge (Batavia: Joannes van den Eede, 1674) (afb. B.7). Bij diezelfde kunsthandelaar werd in samenwerking met de collectiespecialist Boekbanden een luxe gebonden, op zijde gedrukt, mooi geïllustreerd en met de hand gekleurd huwelijksgedicht gekocht: *Zeegenwensch, ter bruilofte van den heere Christiaan Prysler, junior. En jongkvrouwe Hendrina Hooghart* (Amsterdam: Th. Crajenschot, 1767).

De collectie almanakken werd met tien titels verrijkt. De piepkleine *Almanach voor dames 1798* (Amsterdam: Holtrop, [1797]) was een geschenk van de Vrienden van de KB ter ere van het afscheid van Marieke van Delft als conservator oude drukken bij de KB. Het boekje is prachtig gebonden en voorzien van vijf gravures en leuke teksten. In juni werd bij antiquariaat Goltzius een 18e-eeuwse almanak verworven die vol staat met aandoenlijke kindertekeningen uit die tijd (*Nieuwen Bommelsche Comptoir* uit 1782). Veel oude almanakken zijn voorzien van annotaties, die een blik werpen op het dagelijks leven van de gebruikers, maar dit soort tekeningen zijn een stuk zeldzamer.

In 2021 zijn ook twee boeken aangekocht voor de collectie Roobol (historische boeken over Frans protestantisme, in bruikleen van Bibliotheek Dordrecht), beide in het genre (fictieve) reisliteratuu . V*oyage et avantures de François Leguat* (London [Amsterdam]: D. Mortier, 1708) is een opmerkelijk reisverhaal van een Franse Hugenoot, die samen met vijf andere protestantse vluchtelingen een bestaan probeert op te bouwen op het verlaten eiland Rodrigues in de Indische oceaan (dan in handen van Nederland). Zijn boek is geïllustreerd met 29 gravures, waaronder de enige afbeelding van een nog levende Solitaire (net als zijn broertje de Dodo kort daarna uitgestorven). De tweede is J. Mosneron, *Le Vallon Aérien, ou Relation du Voyage d'un Aéronaute dans un pays inconnu jusqu'à présent* (Parijs 1810), over een imaginaire zeppelinreis over de Pyreneeën waarbij een verborgen gemeenschap van gevluchte protestanten wordt gevonden. Beide boeken zijn tekenend voor het lot van de protestanten die in de 17e eeuw het katholieke Frankrijk moesten ontvluchten.

Boekbanden

Afb. B.8 Prof. M.C. Nieuwbarn. *De mensch en de meester; twintig photogravures naar zijne meest beroemde werken / Antoon van Dijck.* 1903.

In het voorjaar van 2021 kocht de KB een zeer bijzonder exemplaar van een catalogus van werken van de schilder Antoon van Dijck, gedrukt in 1904 bij Scheltema en Holkema (afb. B.8). De forse band is geheel gedecoreerd in batiktechniek op perkament, door C.A. Lion Cachet.

De KB bezit een aantal fraai uitgevoerde huwelijksgedichten uit de 18e eeuw. Eind 2021 kochten we het uitzonderlijk luxe exemplaar gemaakt voor de bruiloft (1767) van Christiaan Prysler en Hendrina Hooghart (afb. B.9).
Het is geheel op zijde gedrukt, met de hand ingekleurd en in blauw textiel gebonden. De band heeft zwaar uitgevoerde linten van zilver- en gouddraad.

Afb. B.9 *Huwelijksgedicht voor Christian Prysler en Hendrina Hooghart.* 1767

De Koopman Collectie (gesteund door de Stichting Fonds Anny Antoine/Louis Koopman) is verrijkt met boeken in verschillende media. Van fotograaf Brassaï werd het fotoboek *Voluptés de Paris* uit 1934 gekocht. De in fluweelzacht zwart wit gedrukte foto's tonen het vooroorlogse Parijse nachtleven. Het boek is gebonden in een plastic spiraalband.

Een uitgave met kopergravures van kunstenaar John Buckland-Wright (wiens internationale carrière in Nederland begon) bevat de iconische tekst van Stéphane Mallarmé, *L'après-midi d'un faune* – de kunstenaar begon eraan in de jaren dertig, maar rondde het project nooit helemaal af; het verscheen uiteindelijk pas na zijn dood.

De Belgische schilder Edgard Tytgat maakte enkele bijzondere quasi-naïeve boekjes, waaronder het sprookje *Le Petit Chaperon Rouge* van Charles Perrault. In 1918 verscheen daarvan een eerste editie in Londen bij Cyril Beaumont. Dit is nummer twee, een van de tien genummerde exemplaren op Chinees paper (er zijn ook 40 exemplaren op gewoon papier). Voor dit boekje maakte Tytgat zestien sublieme linosneden in kleur (afb. B.10 & B.11). Het boek bevat dezelfde prenten ook in één kleur: roodbruin.

Afb. B.10 en B.11 Edgard Tytgat, *Le petit chaperon rouge* (1918)

Bij de honderden nieuwe uitgaven die konden worden verworven zijn opnieuw boeken en boekjes van kunstenaars, thuisdrukkers en 'kleine' uitgevers die door de conservator rechtstreeks benaderd werden om voortaan hun werken in te sturen voor ons Depot van Nederlandse publicaties. De rafelrand van het uitgeversvak blijft nieuw talent aantrekken en curieuze of intrigerende uitgaven opleveren – en ook die marge probeert de KB in kaart te brengen. In 2021 werden (onder vele andere) uitgaven toegevoegd van grafisch kunstenaar Eva Blaak/DEBOKOFHETLOKET, Maiki Mijnssens drukkerij Mkwadraatpers, handgedrukte boekjes van Maarten Giltay Veth en bekroond werk van Judith Schmidt (uitgeverij Whodith).

Fotografe Ellen Korth verscheen op de radar dankzij haar samenwerking met boekbinder Wytze Fopma wiens werk werd belicht in het door de KB geredigeerde themadeel over moderne vormgeving van *De Boekenwereld* (jaargang 2021, nummer 3). Ze bezocht de KB en lichtte alle boeken die de KB kocht persoonlijk toe, waaronder het bijzondere werk *Charkow* (over haar moeder die nooit iets prijsgaf over haar verleden: in de oorlog ontvluchtte zij Oekraine). Een ander werk (uit 2018) heet *The Fabric of Time* (afb. B.12) Het is gebaseerd op de collectie van Kasteel Twickel bij Delden waar de aanwezigheid van de vroegere bewoners nog voelbaar is. En tastbaar, want in kasten en ladenkasten ligt hun gesteven, gestreken en zorgvuldig verpakte ondergoed. Deze intieme kledingstukken zijn gefotografeerd en de foto's zijn gedrukt op transparant Japans papier, met een korte tekst in preegdruk. Elk exemplaar (oplage 50) is anders.

Afb. B.12 Ellen Korth, *The fabric of time* (2018).
Foto: Ellen Korth.

Bijzondere collectie kinderboeken

Afb. B.13 Pagina uit de aangepaste versie van "*Roodkapje en de boze wolf*" van Xavier Deneux met bijbehorende vingerpoppetjes. Foto: PrentenboekenPlus, 2021.

Ook jonge kinderen met een visuele, communicatieve of auditieve beperking moeten kunnen genieten van de wondere wereld van prentenboeken. Met dat doel maakt Stichting PrentenboekenPlus speciale versies van kwalitatief hoogstaande, bekende prentenboeken. PrentenboekPlus draait om een speciale tactiele versie van een bekend, bestaand prentenboek waarin vereenvoudigde illustraties met lijnen en patronen als voelbare verdikkingen zijn aangebracht, evenals braille 'ondertiteling' van de tekst. Het boek zit in een pakket met een exemplaar van het originele boek, een uitgebreide leeswijzer met tips voor de ouder of leraar en een of meerdere tastbare objecten van belangrijke personages of voorwerpen uit het verhaal, om het verhaal tot leven te brengen en kinderen optimaal te plezieren en uit te dagen.

De KB werkt via het programma 'Aangepast Lezen' aan het toegankelijk maken van boeken, kranten en tijdschriften voor mensen met een leeshandicap, bijvoorbeeld door middel van audiolezen, braillelezen, letterlezen en combilezen. De Bijzondere Collectie van de KB bevatte slechts enkele tientallen moderne en oudere boeken voor blinde en slechtziende kinderen.

De boekensets van PrentenboekenPlus vormen hier een waardevolle aanvulling op. De ontwikkeling en productie van deze tactiele boeken is bewerkelijk, complex en daarmee kostbaar. De KB kocht een paar jaar geleden in totaal vier van deze prentenboekensets. In 2021 hebben we besloten om ook de andere twaalf beschikbare titels aan te schaffen, zodat de complete collectie PrentenboekenPlus in de nationale bibliotheek bewaard en beschikbaar gesteld kan worden (afb. B.13). In februari 2022 verschijnt een artikel over deze aanwinsten in *Bibliotheekblad*.

Retro collectievorming

Begin oktober 2021 werden de uitgeversfondsen van Meulenhoff, Becht, Van Hoeve en Contact, afkomstig uit de magazijnen van de bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam, overgenomen door de KB. De totale grootte van de gecombineerde fondsen was 379 meter. De in uitstekende staat verkerende publicaties zullen gaan dienen om lacunes in de eigen collectie op te vullen.

Webarchief

Afgelopen jaar werd het webarchief aangevuld met de volgende onderdelen:

- De alleroudste homepage bij XS4ALL, precies gedateerd: 29 juni 1994.
- De speciale webcollectie XS4ALL-homepages met in totaal 3.224 gearchiveerde sites (dit jaar afgerond). Dit vormt de grootste verzameling van digitaal erfgoed uit de beginjaren van het Nederlandse web in een Nederlandse erfgoedcollectie die nog steeds online te vinden was, maar inmiddels grotendeels offline is. De KB heeft hiermee een representatief en uniek deel van de vroege Nederlandse webcultuur aan de bibliotheekcollectie kunnen toevoegen.
- Een selectie van Nederlandse sites met betrekking tot corona die ook zijn opgenomen in de wereldwijde coronacollectie van de International Internet Preservation Coalition.
- Vivaforum, een van de oudste en grootste vrouwenfora van Nederland met 2,8 miljoen gebruikers en sinds 1999 online.

KB nationale bibliotheek